

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav hospodářských a sociálních dějin

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Michal Chocholatý

Plynové komory v KL Lublin ve světle poválečného bádání

Gas chambers in KL Lublin in the postwar historiography

Praha 2012

Vedoucí práce: PhDr. Michal Pullmann, Ph.D.

POD KOVÁNÍ

Na prvním místě bych rád pod koval svému vedoucímu práce, PhDr. Michalu Pullmannovi, za obětavý přístup, který prokázal v průběhu geneze práce, za jeho podnětnou, motivující a inspirující aureolou, stejně jako za korekci mých mnohdy rozvlákněných a ne zcela ujasněných metodologických postupů. Velkým díkem bych rád poštoval taktéž dr. Roberta Kuwałka¹, jenž mi svými názory na existenci Majdanku v historickém, nedávno minulém, ale zejména současném kontextu velmi pomohl v základní orientaci. V rámci svého profesního působení ve Státním muzeu na Majdanku se sice soustředil na problematiku tábora okamžitého vyhlazení² v Bełcu³, ale zároveň je také výtečným znalcem topografie válečného Lublina, a tím i důležitých lokalit, které zůstávají běžnému návštěvníkovi skryty, a pro tuto práci jsou užitečnými a zajímavými záchytnými body. Byl to právě Robert, jenž mi pomohl při efektivním výběru primárních pramenů uschovaných ve Státním muzeu na Majdanku, jež mi poskytly neocenitelný úvod do problematiky tamní bezprostřední exterminace. Stejnou měrou díky bych rád poštoval i Angličana žijícího v Polsku, pana Michaela Tregenzu, jenž je fundovaným znalcem osudů a postav bývalých nacistických zloinců z vyhlazovacích táborů. Shodou okolností je to také Bełec, který je Mike'ovou doménou, nicméně od jeho zájmu se odvíjí logická znalost exterminací také na Majdanku a v Lublinu jako celku. Další dík patří mému dlouhodobému příteli, Angličanovi Chrisu Webbovi, jehož amatérské úsilí v oblasti bádání o táboru Operace Reinhardt⁴ je mi vždy oporou a inspirací.

¹ Dr. Robert Kuwałek: základní školu absolvoval v Lublinu, kam chodil i na školu střední, kde se podle jeho slov o židovské tematice nevědoval, avšak jeho babička mu v tomto směru vše vynahrádila. Jedinou výjimkou byla práce na reportážích paní Nalkowské, pracovnice Hlavní komise pro vyšetřování zločinů v roce 1945, které byly souborem reportáží zachycujících rozhovory s přeživšími holocaustu, na jejichž vzniku se jako žák podílel. Po střední škole studoval na Katolické lublinské univerzitě, a koliv sám nebyl v účinnosti. Tato škola nepodlehla dle jeho názoru komunistickému vlivu. Robertova diplomová práce se týkala Sionistické organizace v Lublinu v letech 1926-1939. Po vysoké škole pracoval 5 let ve Státním archivu města Lublin, kde získal hlubokou praxi v práci s dokumenty, které se tam nacházely. Následovala jeho čtyřletá učitelská dráha na soukromé střední škole, po čemž současně pracoval na získání doktorátu. Od roku 1999 pracuje na Majdanku, a to s „přestávkou na Bełec“, kde byl po jistou dobu vedoucím. V roce 2005 dlehl na postgraduálních muzeálních studiích v Krakově, která byla nezbytná pro jeho profesionální dráhu. (Z autorovy korespondence s R. Kuwałkem).

² Z polského originálního označení: obóz natychmiastowej zagłady.

³ Bełec: první tábor okamžitého vyhlazení se stabilními plynovými komorami. První z táborů Operace Reinhardt/t. „Laborato“ pro pozdější tábory stejného druhu Sobibor a Treblinka. Fungoval od jara 1942 do počátku roku 1943. Prvními celosvětovými odborníky na tematiku tohoto tábora jsou autoři následujících knih a článků: KUWAŁEK, Robert, *Obóz zagłady w Bełcu*, Lublin-Bełec 2005; TREGENZA, Michael, *Christian Wirth: Inspekteur des SS-Sonderkommandos „Aktion Reinhardt“*, *Zeszyty Majdanka XV*, Lublin 1993; O'NEIL, Robert, *Belzec: Stepping Stone to Genocide*. Dostupný z WWW: <<http://www.jewishgen.org/yizkor/belzec1/belzec1.html>>; KOLA, Andrzej, *Belzec: The Nazi Camp For Jews in the Light of Archaeological Sources Excavations 1997 - 1999*, Varšava/Washington 2000; SFORNI, Roberto, *Il Sabba di Belzec*, Milán 2004; o itě své dceťví jednoho z nemnoha přeživších tohoto tábora je k dispozici v knize: REDER, Rudolf, *Bełec*, Krakov 1999. (Při uvádění odkazu na literaturu, ze které přímou necitují, ale jen ji doporučuji zájemcům o hlubší seznámení se s konkrétním tématem, volím užití jednoduššího formátu odkazu, kdy zpravidla uvádím pouze jméno autora, název knihy, popř. místo a rok vydání.)

⁴ Operace Reinhardt/t: operace vyhlazení Židů v Generálním Gouvernementu, jejímž cílem byla deportace Židů z ghett a různých táborů a jejich likvidace v táborech smrti, přičemž současně zabavení majetku po zabitých a jeho

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia ani k získání jiného nebo stejného titulu.

V Plzni dne 5. srpence 2012

Michal Chocholatý

hospodářském využití. (Kuwałek, Robert, *Obóz zagłady w Bełcu*, Lublin-Bełec 2005, s. 9.) Prvními vyhlazovacími středisky této akce byly tábory Bełec, Sobibór a Treblinka. [Více k tomuto tématu naleznete v: ARAD, Jicchak, *Bełec, Sobibor. Treblinka: vyhlazovací tábory akce Reinhard*. 1. vyd. v es. jaz. Praha : BB/art, 2006, s. 22-31 (dále citováno jako ARAD, *Reinhard*), kapitola Akce Reinhard: uspořádání a osazenstvo.]

Abstrakt

Cílem bakalářské práce je analýza poválečného bádání o genocidě během druhé světové války, zejména ve vztahu k výstavbě a používání plynových komor v koncentračním táboře KL Lublin (Majdanek). Předmětem výzkumu budou zprávy, jimiž se likvidace v zločinném táboře interpretovala od roku 1944 (od závěrečných polsko-sovětskou vyšetřovací komisí v roce 1944 až po nejnovější výzkumy této otázky). Práce se zaměří na pojetí likvidace lidí, odhadovaného počtu plynových komor a jejich podob, a to jak v oficiálních textech sovětské provenience, tak ve Státním muzeu na Majdanku (v rámci geneze prezentace míst hromadné likvidace v zločinném táboře od jeho vzniku po současnost), v soudních výpovědích bývalých vězňů tábora i členů jeho posádky atd. Zvláštní pozornost bude věnována jistě konjunktu e v oblasti zájmu nad historiografií holocaustu zejména od 60. let 20. století.

Klíčová slova

Majdanek, plynové komory, koncentrační tábor, exterminace.

Abstract

The goal of this bachelor thesis is making an analysis in postwar research of genocide during the World War II, especially in the context of creating and using of the gas chambers in the concentration camp KL Lublin (Maidanek). The subject of the research focuses on the ways of how the extermination of the prisoners from this concentration camp have been interpreted since 1944 (starting from the reports made by polish-soviet investigation committee in 1944 till the latest researches which have been done in this question). The thesis focuses on the interpretation of the men extermination in the camp, on the estimated number of the gas chambers and their shape, that all based on the official text of soviet origin as well as on the information given by State Museum of Maidanek exploiting a process of the genesis of presentation of the places bound to the mass extermination of the prisoners as it is being shown to the museum's visitors from the time the museum was found till the present. There are used the courts statements of former camp prisoners or the members of its garrison etc. A special attention would be paid to the certain boom of interest rising above a holocaust historiography especially since the 60's of 20th Century.

Keywords

Maidanek, gas chambers, concentration camp, extermination.

Obsah

Seznam použitých zkratk	8
Úvod	9
1 Geneze tábora KL Lublin	14
1.1 Výstavba tábora.....	14
1.1.1 Nový tábor	15
1.1.2 Stavba tábora, topografie, plány pro expanzi, název	16
1.2 Extermina ní metody v KL Lublin	17
1.2.1 Geneze exterminá ního procesu	18
1.3 Zachovalé plynové komory	19
2 Metody likvidace v NS táborech	20
2.1 Typologické rozdělení tábor	20
2.1.1 Koncentra ní tábory.....	20
2.1.2 Kombinované tábory.....	22
2.1.3 íst vyhlazovací tábory.....	23
3 Úloha Sonderkommand v rámci holocaustu	24
3.1 Po átky fyzické likvidace	24
3.2 Sonderkommando	24
3.2.1 Tábory smrti.....	24
3.2.2 Ozna ení Sonderkommando a p sobnost Sonderkommand.....	26
3.2.3 Majdanské Sonderkommando.....	27
4 Vzestup zájmu o holocaust	28
4.1 Prost edky	28
4.1.1 Literatura, film a soudní procesy	28
4.2 Památníky.....	30
4.2.1 Šedesátá léta (Osv tím, Treblinka) a pozd jší období (Sobibór, Beł ec)	30
4.3 Státní muzeum na Majdanku.....	31
4.3.1 Vznik a pozd jší úpravy	31
4.3.2 Konec ty ícátých let až léta šedesátá.....	32
4.3.3 Reformy nového tisíciletí.....	32
4.4 Avantgardní interpretace plynových komor na Majdanku.....	33
5 Blok N°41	35
5.1 Zm na postoj	35
5.2 Motivy k p vodní informa ní instalaci	36
5.2.1 Marszałkowy záv ry jako p íklad <i>par excellence</i>	36
5.3 Povále né úpravy	37
5.3.1 Dva kdysi samostatné objekty se stávají jedním a p íst ešek zaniká.....	37
5.4 Blok N°41 z pohledu dnešního návšt vníka	38
5.5 Technické možnosti	39
5.5.1 Simonovova reakce a Kranzovo stanovisko	39
5.5.2 Otázka okna také jako argument revizionist	40
5.6 Desinfek ní ú el.....	41
5.7 Grönerova, Lämerhirtova a Ettrichova výpov	42
5.7.1 Kochova výpov o možném plynování na IV. poli.....	44
5.8 Otázka provizorní komory z stává otev ená.....	44

6	Bunkr.....	46
6.1	Základní podoba stavby	46
6.2	Výstavba bunkru v Grönerov paměti	46
6.2.1	Vznik dvou komor a otázka jejich přesné lokality	46
6.2.2	Kranzův názor na chronologickou posloupnost ve výstavbě komor	48
6.3	Pressacovo pojetí geneze komor v bunkru	48
6.4	Rozdíly mezi Kranzovými a Pressacovými závěry	49
6.4.1	Otázka po adí Pressacovy periodizace a druhu smrtícího plynu	49
6.5	Simonovův a Grönerův popis komory B1	50
6.6	Bunkr z pohledu dnešního návštěvníka.....	51
6.6.1	Komora B (B1 a B2) – (I, II)	51
6.6.2	Fenomén kyanidového rozptýlení.....	53
6.6.3	Komora A (III).....	54
6.7	Desinfekční proces	54
6.7.1	Ztížená aplikace cyklonu B pro vražedné účely	54
6.7.2	Pressacovo odmítnutí užívání cyklonu B k vražedným účelům.....	55
6.7.3	Multifunkční komora A	55
6.7.4	Gröner jako oponent uvedených závěrů	56
6.8	Revizionismus	56
6.8.1	Otvory ve stropu a naaranžovaný cyklon B	56
6.8.2	CO ₂ jako konzervační médium	57
6.9	Rosengarten.....	58
6.9.1	Selekce	58
6.9.2	Heinrich Rindfleisch a dozor nad plynováním v bunkru	59
6.9.3	Gröner jako příjemný svědek selekcí a vnější pozorovatel plynování	60
6.10	Bunkr – epicentrum majdanského vražedného plynování.....	61
6.10.1	Nesrovnalosti ve vnitřním členění bunkru a hypotéza o „třetí cestě“ geneze komor v bunkru.....	61
6.10.2	Kapacita vyhlazovacího zařízení.....	62
7	Staré krematorium na „Mezipolí I“.....	64
7.1	Umístění komor na „Mezipolí“ a sušárenské prostory	64
7.2	Popravy nepohodlných vězňů a absence svědectví o plynových komorách v baráku starého krematoria.....	65
7.2.1	Lämmerhirtova a Gradiniho výpověď	65
7.2.2	Trutzelovo a Walterovo svědectví o zdejších Sonderkommandu	66
7.3	Alternativy táborové kremace	67
7.3.1	Kremace na otevřeném povrchu na táborovém území a Krempjec	67
8	Nové krematorium za V. polem.....	69
8.1	Pressacovo a Kranzovo stanovisko	69
8.2	Simonovovo a Borkovo hlášení	70
8.2.1	Simonovův popis spálenišť nového krematoria a zpráva o komoře.....	70
8.2.2	Grönerův názor a zpráva Vlastimila Borka	71
8.3	Poválečná historie plynové komory	73
8.4	Sonderkommando a Erich Muhsfeldt.....	74
	Závěr	76
	Seznam použitých pramenů a literatury	78
	Přílohy.....	81

Seznam použitých zkratk

A - Ozna ení konkrétní komory

B - Ozna ení konkrétní komory

B1 - Ozna ení konkrétní komory

B2 - Ozna ení konkrétní komory

GG - Generální Gouvernement

KGL - Kriegsgefangenenlager (zajatecký tábor)

KL - Konzentrationslager (koncentra ní tábor)

M. Ch. - Michal Chocholatý (poznámka)

NS - Nazionalsozialistische (nacionáln -socialistické)

PMM - Pa stwowe Muzeum na Majdanku (státní muzeum na Majdanku)

PMOB - Pa stwowe Muzeum O wi cim-Brzezinka (státní muzeum Osv tim-B ezinka)

SS - Schutz Staffeln

Úvod

Když jsem koncem roku 2000 poprvé navštívil Státní muzeum na Majdanku, místo, kde kdysi stál koncentrační tábor Lublin a kde po něm dnes zůstala převážně jen nedozírná plot s adami plot z ostatního drátu a několik sporadicky rozmístěnými objekty, nemohl jsem se zbavit zvláštního dojmu, který jsem si s sebou z návštěvy odvážel. Příčinou byly pochybnosti v otázce tavných plynových komor. Byl to právě Majdanek, kde jsem na vlastní oči spatřil mnoho těchto dosud zachovalých zařízení, a to v komparativní perspektivě k osvětimskému podtáboru Bežanka, kde z nich kdejších byly krematoria, jež kdysi skýtala plynové komory, dnes zbyly jen ruiny, ale i k jiným táborům. Během dlouhé cesty vlakem z Majdanku domů jsem se přistihl, že přes všechnu snahu zrekonstruovat si po paměti topografii majdanských plynových komor, které jsem před několika hodinami navštívil, nejsem schopen si vzpomenout na každou z nich ani na jejich rozmístění ve spleťtém systému táborových baráků. V tu chvíli bych nebyl schopen odpovědět, kolik plynových komor Majdanek vlastně měl... A dokonce ani při prohlížení později vyvolaných fotografií z výpravy jsem nemohl s jistotou říci, který snímek znázorňuje kterou komoru. Rozhodl jsem se proto prozkoumat dostupné historické dokumenty, které by mi pomohly lépe se v dané problematice zorientovat.

Postupně jsem však zjistil, že otázka plynových komor na Majdanku není zdaleka tak jednoznačná, jak by se mohlo na první pohled zdát. Čím hlouběji jsem se touto problematikou zabýval, tím větší pochybnosti a rozpory se mi zmocňovaly.

Majdanek byl vlastně prvním významnějším koncentračním táborem, který byl osvobozen. Stalo se tak již v létě roku 1944 a od té doby se začaly psát různé interpretace tavných událostí, mezi nimi i plynovacího procesu. Byli to právě také i pocházející z pozdějšího východního bloku, kteří určovali, jakým způsobem uchovat památku na tak bezprecedentní událost, kterou představoval svět nacistického koncentračního tábora typu Majdanek. Sověti v kooperaci s Poláky se museli jako první vypořádat s úkolem, jak naložit s takovým místem. „Museli nasadit laťku“, promluvit k veřejnosti, interpretovat, ale nepochybně mlžit, přeručovat, propagandisticky zneužívat. A přitom k daným nesnadným úkolům neměli předlohu. A byl to právě Majdanek, který jim poskytl neocenitelnou zkušenost, jak postupovat při osvobození Osvětimi. Byli to oni, kteří mohli „určovat základní pravidla“ a právě proto je možné, že zrovna zde byla dlouhá léta tak kaňkostlivě chráněná a po památku stanovená interpretační dogmata...

Na Majdanku jsem byl od mé první návštěvy v roce 2000 hned několikrát. Důležitý mezník pro mě však znamenal rok 2005, resp. 2007, kdy jsem poprvé uviděl

„znovuotev enou“ a dlouhou dobu návšt vník m nep ístupnou „další“ plynovou komoru. Krátce nato prošlo Státní muzeum na Majdanku ur ítými reformami ve vedení, ale zejména pak ve vým n stávajících a zna n zastaralých informa ních tabulí, zvlášt t ch, které se týkaly za ízení masové likvidace v tábo e. Zjistil jsem, že n které místnosti, jež byly po dlouhá léta návšt vník m - a mezi nimi i mn - prezentovány jako vraždné plynové komory, vlastn nemusely k tomuto ú elu sloužit. A to byl impuls, který mne inspiroval k hlubšímu probádání této otázky, zejména v kontextu s p em nou tvá nosti samotného muzea (primárn t ch jeho ástí, jež byly spojeny s masovým usmrcováním lidí).

Tento úkol se ukázal být aktuáln jší tím více, že i v p ípad Majdanku se objevilo n kolik revizionistických publikací, jež za aly t žit z vrtkavosti záv r týkajících se plynových komor na Majdanku prezentovaných tamním muzeem, ba se tradi n pokusily zcela diskreditovat úlohu Majdanku jakožto tábora s plynovými komorami, v nichž byli zabíjeni lidé.¹

Ú elem této práce je odhalení funkce plynových komor a jejich povále né interpretace. Vytýkám si hned n kolik cíl . Zejména jde o samotnou analýzu partikulárních plynových komor na Majdanku z hlediska možnosti jejich užití k plynování v z , p i emž paraleln rozvíjím analýzu vlastního problému interpretace zdejšího plynování v pr b hu n kolika desetiletí. Pokládám totiž za d ležitá skloubit ob tyto základní metody, které vnímám jako nosné pilí e celé práce, za neodlu itelné. Tímto p ístupem nechci vytvo it t ečí plochy, jisté nap tí, mezi ob ma proudy, a naopak doufám v jejich vzájemné dopl ování a vytvá ení plynulosti p i rozkrývání problematiky interpretace plynování na Majdanku v souvislosti s bádáním nad funkcí tamních komor.

Za jisté východisko pokládám záv ry u in né polsko-sov tskou vyšet ovací komisí z let 1944, resp. 1945 a jejich tenden ní aplikaci na tvá nost muzea zejména v období jeho konjunktury v šedesátých letech. Tento aspekt bude zd raz ován jako ur ítá osa v analyzování zp sobu prezentace „plynovacího sektoru“ na Majdanku ve ejnosti, stejn tak jako bude poukázáno na jistou rezonanci „obecn “ p íjímaných názor zastávaných ve v decké literatu e polské provenience. V návaznosti na tento segment „socialistické tvá e“

¹ V rámci oponentury k „revizionistickým záv r m“ vznikla celá ada odborných publikací, jež jejich záv ry vyvracejí. Z koncep ního hlediska se v první ad jedná o práce obecného charakteru, z nichž nejznám jší je nepochybn kniha: LIPSTADT, Deborah E., *Popírání holocaustu: sílící útok na pravdu a pam ě*, Praha 2001, pop . kniha téže autorky: LIPSTADT, Deborah E., *Historie p ed soudem: m j den u soudu s Davidem Irvingem*, Praha 2006. Irvingov práci popírající existenci plynových komor v Osv ětimí se pak kriticky v nuje: ZEMAN, Pavel, *David Irving a „osv ětímská lež“*. *Sborník O d jinách a politice*, Praha 2000. Práce „revizionisty“ Davida Irvinga se pak zpravidla zabývají konkrétními místy a událostmi druhé sv tové války, a to t mi „znám jšími“, jako nap íklad Osv ětimí. Partikulární tábory, i ty mén známe, jsou pak podrobovány „revizi“ pod taktovkou Jürгена Grafа a Carla Mattogna. Mezi jejich „popíra ské“ práce v edici „HOLOCAUST Handbooks Series“ pat í nap .: MATTOGNO, Carlo; GRAF, Jürgen, *Treblinka: Extermination camp or transit camp?* Chicago 2004. Dostupný z WWW: <<http://www.vho.org/GB/Books/t/>>.

muzea a prezentace historie d jin táborového vyhlazovacího procesu, budou reflektovány informace získané v tomtéž období na opa né stran železné opony v rámci soudních proces zabývajících se zlo iny spáchanými na Majdanku. Práv materiál pocházející odtud, má p edstavovat jistý tmelící prvek mezi obdobím sou asné interpretace dané problematiky a interpretace staršího data. V polské literatu e z n ho bylo dosud v souvislosti s d jinami plynování na Majdanku erpáno jen z ídka, a proto jej považují za hlavní p ínos práce, stejn jako užití komparativní analýzy mezi záv ry u in ými p edními odborníky na dané téma.

Nejd ležit jší badatele, instituce i vyšet ovatele p sobící v oblasti aktuální problematiky uvádím kontinuáln v textu, p i emž v poznámkách pod árou jsou obvykle uvád ny komplexn v kontextu s daným problémem a se z etelem na nejreprezentativn jší práce, výpov di, innost apod. Obecn lze íci, že jednu skupinu na poli výzkumu tvo í vyšet ovatelé z komise p sobící v tábo e po jeho osvobození, poté samotné muzeum, jehož genezi je v nována specificky zam ená kapitola, paraleln i nezávisle na n m p sobící auto i v decké literatury, zcela svébytnou skupinou jsou pak o ití sv dci, kte í poskytli sv á sv dectví b hem rozli ných soudních proces , o nichž bude taktéž pojednáno.

Když jsem bádal v archivech Státního muzea na Majdanku, za al jsem si uv domovat, jak složitý je problém identifikace „skute ných plynových komor“ v tábo e. Zárove p ede mnou však vyvstávala jasná fakta, která jednozna n hovo íla o likvidaci majdanských v z plynem na tom i onom míst , stejn tak jako n která jiná vyvracela dosud tradované p edsudky o jiných místech, na kterých se údajn také plynovalo. Sotva jsem pak své záv ry porovnal se sekundární literaturou r zné provenience, p edsevzal jsem si, že práci obohatím o linii vlastního výzkumu archivních materiál a zmapování povále né interpretace plynových komor jím doplním, což, jak doufám, dopom že k lepšímu a pevn jšímu uchopení otázky plynových komor na Majdanku.

Za nejvzácn jší prameny, z nichž jsem erpal, považují opisy ze soudních proces , které mi pro danou práci poskytlo PMM, stejn jako sekundární literaturu pocházející ze stejné provenience. Práce tamních historik , zejména ty nov jší, mi poskytly neocenitelný zdroj inspirace a impuls , p i emž nezastírám, že jsem z nich na mnoha místech hojn citoval. O této pramenné skupin se zde nechci obšírn rozepisovat, nebo se jednotlivým pramen m podrobn v nuji v pr b hu celé práce, kde je v souvislosti s daným tématem analyzuji. V metodologii nechybí ani orální historie, i když ta je v tomto p ípad užitá pouze vzácn . Zárove lze konstatovat, že mnoho lánk i brožur lze za adit p ímo do primárního pramenného sektoru a to v kontextu s užíváním takových pramen pro analýzu vlastní interpretace d jin plynování na Majdanku.

Na tomto místě bych rád uvedl některá základní statistická fakta, které chápu jako prolog a jistý leitmotiv, na kterém je práce vlastně konstituována. Ilustrativní metodou nastiňuje obrovskou propast mezi dvěma tvrzeními, dotýkajícími se možného počtu majdanských komor.

Již během prvních dnů výzkumu mi bylo totiž jasné, že nejvyšší, polsko-sovětskou komisí¹ uváděný počet majdanských plynových komor, sedm,² je jistě zveličený. Nižší údaj, šest plynových komor, pak pochází ze stejného, korigovaného zdroje. O dosud nejvyšším zmiňovaném počtu potenciálních plynových komor na Majdanku se zmiňuje také Jean-Claude Pressac³ ve své stati „*Chyby a rozpory v Leuchterově hlášení*“, jež je součástí sbírky *Pravda*

¹ Komise prováděla v táboře šetření v létě 1944. „*Se z etelem k tomu, že Němci v tomto táboře hromadně vraždili a ubíjeli sovětské příslušníky, válečné zajatce, Polský výbor národního osvobození požádal sovětskou vládu, aby byla ustavena polsko-sovětská Mimoádná komise k vyšetření zločinů Němců v Lublín ...*“ (SIMONOV, Konstantin, *Tábor smrti*. Moskva : Vydavatelství cizojazyčné literatury, 1944, překl. Václav Prokpek, s. 19; Praha : Svoboda, 1945, s. 27.

Dostupný z WWW: <http://www.praguecoldwar.cz/tabor_smrti.htm> p. 1, odst. 2. (dále citováno jako SIMONOV, *Tábor smrti*, 1944; 1945; WWW). V souvislosti se Simonovovým hlášením budu odkazovat celkem až na tři zdroje, přičemž použiji formát: **1) místo, na kterém se citovaná pasáž nachází ve verzi z roku 1944, 2) dále ve verzi 1945, 3)** a na posledním místě je adresa citované pasáže elektronického příspěvku z roku 1945, která je dostupná z WWW). První citovaný zdroj je českým překladem hlášení vydaným v Moskvě již roku 1944 (překlad – Konstantin Simonov, Lagjer uni toženija, na německém jazyce), druhý je tentýž překlad vydaný v Praze roku 1945 a obohacený o „zprávu polsko-sovětské mimoádné komise“. Verze z roku 1944 se skládá z vlastního Simonovova textu: *Tábor smrti* a tří příloh: *Komuniké tiskové kanceláře POLPRESS, Prohlášení německého generála Mosera nejvyššímu veliteli Rudé armády* a Borkova hlášení: *Bývalý pán smrti v Majdanku*. Verze z roku 1945 navíc obsahuje přílohu 4: *Zpráva polsko-sovětské mimoádné komise pro vyšetření německých zločinů, spáchaných ve vyhlazovacím táboře na Majdanku v Lublín*. Verze z roku 1945 je také dostupná na uvedeném internetovém odkazu. Obě brožurky, ta z roku 1944 i o rok starší vydání, mají tvrdé desky bez konkrétního motivu (exempláře, které jsem měl k dispozici, jsou opatřeny tenkými deskami, jež zřejmě nejsou provedeny vodní a byly knihovnou dodány v rámci restaurace knih). Vazba je provázková. Na první straně verze z roku 1944 je kresbou vyobrazený doutnající komín krematoria a samotný blok s pecemi, to vše za ostatními dráty. Každá pec má vlastní, také doutnající komín. Ve verzi z roku 1945 se nachází detail otevřené krematorní retorty s vloženými železnými nosítky. Verze z roku 1944 obsahuje fotografie z Majdanku, ty naopak chybí v mladší verzi z roku 1945. Ve verzi z roku 1944 se na konci první kapitoly Simonovovy zprávy objevuje otevírací scéna dvou lublinských inženýrů, kteří popisují své setkání s ministerským předsedou Francie Leonem Blumem, vezněným v táboře. V o rok mladší verzi však tato pasáž chybí.

² PMM: sv. 10 Geografa Grönera - Barch, B 162/407 ARZ 297/60, Bd.13., s. 4, (Kserok. 1426), Köln 4. 5. 1965. Georg Gröner, bývalý kapo táborové lázně vypověděl: „*Jestliže uvádí jedna polská zpráva o táboře Majdanek, že se tam nacházelo 7 plynových komor, tak to nesouhlasí.*“

³ Jean-Claude Pressac (nar. 1944 – zem. 23.7. 2003) byl profesí francouzským lékařem. Nebyl žid a sám v doslovu ke své nejslavnější práci „*Auschwitz : Technique and operation of the gas chamber*“ uvádí, že kdysi býval „revizionistou“. V srpnu 1966 navštívil poprvé Polsko, aby tu podnikl návštěvy po bývalých nacistických táborech, ke kterým jej inspirovalo vydání knihy Francouze J.F. Steinera „*Treblinka*“. Prvním táborem, který navštívil, byl Stutthof na severu Polska. Pak pokračoval do Treblinky a po ní navštívil Osvětim. V letech 1979-1984 navštívil Osvětim hned desetkrát, aby tu získal podrobnosti o táborové historii. Na konci sedmdesátých let jej upoutala osobnost Francouze Roberta Faurissona, publikujícího popírače holocaustu, jehož závěry týkající se v té době zejména vyvrácení historických faktů o plynových komorách v Osvětimi, Struthofu ve Francii a na Majdanku jej velmi zaujaly. Spolupracoval s ním několikrát v roce 1980. Když byl Faurisson zamítnut soudním procesem, povolal Pressac jeho práci a začal provádět podrobné pátrání v osvětimském archivu, kterými chtěl podpořit revizionistické závěry. Konfrontace s mnohými doklady, s nimiž přišel do kontaktu, však zapírala jeho konverzi z revizionisty v oficiálního historika, jehož neznámějšími pracemi jsou zejména ty o osvětimských krematoriích. On sám se považoval především za „historika osvětimských krematorií“. (PRESSAC, Jean-Claude, *Auschwitz : Technique and operation of the gas chambers*, The Beate Klarsfeld Foundation 1989, s. 537-563. Dostupný z WWW: <<http://holocaust-history.org/auschwitz/pressac/technique-and->

vít zí: *Likvidace popírání holocaustu: konec „Leuchterova hlášení“*,¹ ve které uvádí, že „podle oficiálních závěrů bylo v táboře KL Lublin-Majdanek SEDM likvidovaných komor“.²

Na druhé straně stojí výpověď táborového funkcionáře z Majdanku Reinartze, který roku 1945 uvedl: „Masové byly lidé usmrcováni pouze v jedné plynové komoře, která se nacházela ve zděné (cihlové) budově u lázní.“³

Je možné, že se nakonec prokáže funkce jediné majdanské komory jako vyhlazovací komory lidských bytostí, avšak tím nelze znehodnotit jiná dosud prováděná bádání této problematiky, jejichž závěry hovoří hned o několika vražedných komorách kdysi fungujících v samotném táboře, ale naopak je nutné prověřit, reflektovat, analyzovat a tázat se po pramenech, které vedly k rozdílným interpretacím téhož problému. A k tomu by měla tato práce dopomoci.

[operation/](http://robertfaurisson.blogspot.com/1990/11/english-auschwitz-technique-operation.html)>;<<http://robertfaurisson.blogspot.com/1990/11/english-auschwitz-technique-operation.html>>). Mezi jeho další práce patří příspěvek do sborníku: SHAPIRO, Shelly, (ed.), *Truth Prevails: Demolishing Holocaust Denial: the end of „The Leuchter Report“*. New York 1990, v níž se problematice majdanských plynových komor.

¹ SHAPIRO, Shelly, ed., *Truth Prevails: Demolishing Holocaust Denial: the end of „The Leuchter Report“*. 1. vyd. New York : The Beate Klarsfeld Foundation, 1990 (dále citováno jako PRESSAC, *Truth*).

² PRESSAC, *Truth*, s. 49.

³ KRANZ, Tomasz, *Extermination of Jews at the Majdanek concentration camp*. Lublin : PMM, 2007, s. 48, pozn. 22 (dále citováno jako KRANZ, *Extermination*); PMM, *Zeszyty Majdanek XXII*. Lublin : PMM, 2003, s. 27, pozn. 73 (dále citováno jako KRANZ, *Zeszyty XXII*).

1 Geneze tábora KL Lublin

1.1 Výstavba tábora

Historie KL¹ Lublin (fungoval od října 1941 do července 1944) se začíná psát dne 20. a 21. července 1941, kdy do stejnojmenného města zavítal Reichsführer² SS Heinrich Himmler, aby zde rozhodl o vybudování koncentračního tábora pro 25-50 tisíc vězňů, kteří by byli zaměstnáni v dílnách a stavbách SS a policie. Tento úkol svěřil říšský včelí jednotek SS svému příteli Odilo Globocnikovi, zatvrzelému iniciátorovi i výstavby rezervoár židovské pracovní síly na Lublinsku v Generálním Gouvernementu³ a ústřednímu aktérovi v likvidaci inteligence z předchozího roku.⁴ Himmler v této věci také oslovil tehdejšího velitele koncentračního tábora Buchenwald⁵ v Durynsku, Karla Ottu Kocha, aby se postaral o administraci spojenou s výstavbou plánovaného tábora.

V lublinské ulici Ogrodowa 12 nejprve vznikl táborový ústav, z jehož ústředny řídil Koch výstavbu prvních objektů. Především vzniknout tábor přímo ve městě Lublin v ulici Lipowa, avšak z této koncepce nakonec sešlo, nebo bylo patrné, že lublinský tábor bude muset pojmout mnohonásobně vyšší počet primárně válečných zajatců, a to v mnohem kratším časovém horizontu, než se plánovalo zpočátku.⁷ Z korespondence z 1. října 1941 vyplývá, že v Lublinu, ale i v Osvětimi, měly být vystavěny obrovské tábory pro válečné zajatce.⁸ V případě Osvětimi se mělo jednat o nechvalně proslulý podtábor kmenového tábora ve stínu vesnice Bežanka s německým názvem Birkenau. Z dnešní perspektivy lze snadno konstatovat, že podoba obou táborů, tedy toho na Majdanku a tábora v Birkenau, jako by byla dílem téhož „architekta“. Dokonce i muzeální podoba obou táborů je si dnes velice podobná.

Tyto tábory měly sloužit k internaci enormního množství válečných zajatců, o nichž jednali zástupci SS v roce 1941 s Wehrmachtem, kdy se dohodli na přijímce 325 000

¹ Zkratka z německého **K**onzentrations**L**ager, neboli **KZ**: **K**on**Z**entrationslager, ze kterého vzniklo hovorové označení definující obecně koncentrační tábor jako „kácet“.

² říšský vedoucí jednotek SS (Schutz Staffeln – Ochranných oddílů).

³ Území Polska pod nacistickou okupací správou, tzv. Generální guvernément (Generalgouvernement, GG) zahrnující ústřední (včetně Varšavy) a jižní část předválečné Polské republiky. Do jeho úloha byl postaven gubernátor Hans Frank a hlavním městem Generálního guvernémentu se stal Krakov (<http://www.holocaust.cz/cz2/history/countries/poland>).

⁴ MARSZALEK, Józef, *Majdanek*. 2. vyd. Varšava : Wydawnictwo Interpress, 1987, s. 17 (dále citováno jako MARSZALEK, *Majdanek*).

⁵ Tábor začal fungovat v červenci 1937: MOULIS, Miloslav, *To byl Buchenwald*. 2. vyd. Praha : Naše vojsko – SPB, 1959, s.22 (dále citováno jako MOULIS, *Buchenwald*). Také v: Kol. autor, *Buchenwald varuje*. 1. vyd. Praha : Státní nakladatelství politické literatury, 1962, s. 35-49 (dále citováno jako *Buchenwald varuje*); MATOUŠEK, Miloslav, *Buchenwald*. 1. vyd. Praha : Život a práce, 1945, s. 7; PLOJHAR, Josef, *Výmar-Buchenwald*. 1. vyd. Praha : Nakl. Vyšehrad, 1974, s. 110.

⁶ MARSZALEK, *Majdanek*, s. 20.

⁷ Tamtéž, s. 21.

⁸ Tamtéž, s. 20.

vále ných zajatců z údajně vyplněných STALAG (tábor pod správou Wehrmachtu určených pro válečné zajatce).¹

1.1.1 Nový tábor

Bylo jasné, že tábor pro tak vysoký počet vězňů nemůže být vybudován uprostřed města, jak se předpokládalo, a proto byl Otto Koch pověřen vyhledáním vhodnějšího území, které bylo objeveno na předměstí Lublinu.²

Na rozlehlé planině, prostírající se napravo od chelmské silnice, se zakrátko objevilo několik dřevěných stojníků SS a geometrickými pásmy. Za několik dní byl odměněn rozměrný úsek, prostírající se na planině o celkové rozloze 25 čtverečních kilometrů.³ Lokalita, na které nakonec vznikl nový tábor, byla vzdálena 5 kilometrů od centra Lublinu. Poláci začali od roku 1941 nazývat toto místo Majdanek, a to kvůli přilehlé lublinské čtvrti s názvem Majdan Tatarski. A koliv je dodnes majdanský tábor znám právě pod tímto názvem - a málokoho osloví jeho oficiální pojmenování KL Lublin - ve skutečnosti nebyl tábor Majdankem nikdy oficiálně nazýván.⁴ Nicméně jisté abnormality co do označení samotného lublinského tábora ilustruje i výpověď Konstantina Simonova⁵, válečného reportéra, jehož stať o Majdanku byla publikována v roce 1944 v SSSR a v roce 1945 se objevila v českém překladu i u nás, podle které byl v pozdějším období výstavby „nad katastrem v podobě na tabuli nápis, který byl později odstraněn: „Lager Dachau No 2.“,⁶ což odkazuje na první koncentrační tábor pod vládou SS, německý Dachau v Bavorsku, a potvrzuje tak jeho roli vzorového tábora, anebo ji lze považovat za hypotetickou a ideologicky motivovanou fabulaci, která má být pro zprávy o táboře pocházející ze sovětské proveniencí do jisté míry specifická.

¹ MARSZALEK, *Majdanek*, s. 21.

² Tamtéž, s. 22.

³ SIMONOV, *Tábor smrti*, 1944 s. 3; 1945 s. 5, WWW kap. I., odst. 2.

⁴ MARSZALEK, *Majdanek*, s. 22.

⁵ Konstantin Simonov: narodil se jako Kiril Michajlovič Simonov v roce 1915 v St. Petersburgu. V roce 1940, když mu bylo 25 let, změnil jméno na Konstantin a získal si reputaci jako básník a dramatik. První válečný rok 1941 jej v armádě katapultoval do pozice vlasteneckého válečného básníka. Měl štěstí, že zbraní, jež mu byla svěřena do ruky v boji proti Hitlerovi, byla ta, kterou znal nejlépe, pero. Stal se z něj válečný reportér, jehož stať o táboře smrti Majdanek (v *orig.*) byla publikována v novinách „Rudá hvězda“

(« » - v českém překladu Simonovy zprávy z roku 1944 je uvedeno, že je zvláštním zpravodajem časopisu „Krasnaja Zvezda – SIMONOV, *Tábor smrti*, 1944 s. 1) v srpnu roku 1944. Zemřel v nedožitých šedesátiletých letech v roce 1979 (<<http://www.simonov.co.uk/biography.htm>>), ALTMAN, Ilja, 2005, N°2-3 (40-41), 5: . Dostupný z WWW: <<http://magazines.russ.ru/nz/2005/2/alt28.html>>).

⁶ SIMONOV, *Tábor smrti*, 1944 s. 3; 1945 s. 5; WWW kap. I., odst. 2.

1.1.2 Stavba tábora, topografie, plány pro expanzi, název

První stavební projekt tábora, který měli realizovat v zničených odborné práce byly ponechány nejlepším stavebním firmám, vznikl na počátku října 1941. Počítal s výstavbou deseti úseků, tzv. polí, s dvojitým oplocením z ostnatého drátu a s 25 strážními v žemi rozestavnými kolem.¹ Započalo se s nivelačními pracemi pro výstavbu 5 obdélníkových, tedy pravidelných polí. Zpočátku se na stavbu podíleli polští židovští váleční zajatci z pracovního tábora v Lipové ulici, ti, s nimiž se počítalo pro výstavbu pravoúhlého a menšího tábora. V říjnu však bylo na práci povoláno 2000 sovětských válečných zajatců, což byl trend, který byl zaveden také v rámci výstavby koncentračního tábora Birkenau.² Zpočátku neměli majdanští otroci kde spát, nebo žádné baráky nebyly dosud postaveny. Nocovali tudíž pod holým nebem na ohrazeném I. poli. Práce se odehrávaly v takovém tempu, že již mezi říjnem a polovinou listopadu byl tábor schopen pojmout na 10 000 zajatců! Během projektování se nelenilo a už v březnu roku 1942 se předpokládala expanze tábora, jež by umožnila pojmout hned čtvrt milionu zajatců! Nakonec však bylo rozhodnuto, že během války bude vybudováno jen osm polí, přičemž zbytek se ponechá na období po jejím ukončení. A tak bylo do poloviny roku 1942 jasné, že generální plán bude realizován pouze z poloviny, čímž poslouží se svými osmi vzešnými poli pro 50 000 vězňů.

Zabezpečení tábora proti možným útokům v zemi bylo pečlivé a sofistikované zbudováno. Kolem vnitřního plotu byla vytvořena tzv. Todeszone, neboli zóna smrti, posypaná bílou drcenou cihlou a široká pět metrů, jež měla zvýraznit potenciální uprchlíka ve svém reflektoru ze strážních věží. Ty byly vysoké bezmála devět metrů. Pět nakonec vzniknuvších polí (a šesté rozestavné) hlídalo úhrnem 18 takových věží a oblast dohromady zabezpečoval 130 světelných zdrojů.³ Simonov k zabezpečení tábora poznamenal, že „*tábor je ohrazen dvojitým drátovým plotem. (...) útok byl naprosto vyloučen.*“⁴

V letech 1941-1944 bylo v táboře vystavěno na 280 různých objektů, vodovod, kanalizace, cesty, dvojitě oplocení z ostnatých drátů, přičemž většinu prací vykonali v zemi.⁵ Základní plán počítající s osmi vzešnými poli nebyl nikdy uskutečněn. Svě nejvyšší expanze dosáhl Majdanek rozestavným VI. polem, které se nacházelo naproti V. poli a zahajovalo novou řadu dalších 5 polí, z nichž čtyři zůstala pouze na papíře. Před dorysem se měla shodovat s prvními pěti poli.

¹ MARSZALEK, *Majdanek*, s. 24.

² HÖSS, Rudolf, *Velitelem v Osvětimi*. Praha: Academia, 2006, s. 138.

³ MARSZALEK, *Majdanek*, s. 30-31.

⁴ SIMONOV, *Tábor smrti*, 1944 s. 9; 1945 s. 14; WWW kap. II., odst. 12.

⁵ MARSZALEK, *Majdanek*, s. 34.

Do roku 1943 znalo oficiální označení majdanského lágru: Kriegsgefangenenlager der Waffen SS in Lublin (Tábor válečných zajatců Zbraní SS v Lublin) zkratka KGL Lublin; později byl přejmenován na Konzentrationslager der Waffen SS Lublin (Koncentrační tábor Zbraní SS Lublin) zkratka KL Lublin.¹ Označení Majdanek v nacistické administrativě nikdy nefigurovalo a uchytilo se zejména mezi okolním polským obyvatelstvem a v poválečném období, stejně jako mezi badateli a jinými zájemci o problematiku nacistických táborů.

1.2 Exterminační metody v KL Lublin

během celého období fungování tábora se zde prosadily dva druhy exterminace v z . Tu lze rozdělit do dvou základních skupin: na exterminaci pímou (bezprostřední) a nepřímou². V souvislosti s plynovými komorami se prováděla první zmíněná skupina, tj. likvidace bezprostřední. Do druhé skupiny patila taková likvidace, jež byla v i v zni v tšinou ve zdlouhavém vztahu a nastala v d sledku likvidace prací i p sobením vlastních táborových podmínek s výjimkou organizovaného masového vyhlazování v plynových komorách, pop . hromadných poprav, a to obvykle vlivem nemocí, hladu, opakovaným bitím, celkovým strádáním, sebevraždami apod. Likvidace pímá (bezprostřední) se pak prováděla organizovaně, mnohdy na masové úrovni. Patily sem hromadné exekuce (a zastelením³ i obšněním⁴), ale i jednotlivé popravy, ubíjení v z ve starém krematoriu⁵, i p edevším jejich plynování v táborových plynových komorách⁶ (komo e⁷).

K výtu rozli ných způsobů likvidace v z na Majdanku pak lze připojit velice zajímavou hypotézu existence plynovacího vozu v tomto táboře, kterou lze doložit z následujících pramenů: „*Dalším, ne zcela vysvětleným problémem, zůstává otázka, zda se na Majdanku zabíjeli lidé ve speciálně k tomu určené p izp sobením nákladním aut . Zmiňuje jej Alexander Donat, jenž viděl na území táborového Fahrtbereitschaft krytý nákladník –*

¹ MARSZAŁEK, *Majdanek*, s. 35.

² Toto rozdělení je aplikované v mnohých odborných pracích nejen na téma KL Lublin. Přímé likvidaci se pak například věnuje zvláštní kapitola v: RAJCA, Czesław, *Eksterminacja bezprostřednia*, v: MENCL, Tadeusz (ed.) a kol. autor, *Majdanek 1941-1944*. 1. vyd. Lublin: Wydawnictwo Lubelskie, 1991, s. 253-274 (dále citováno jako AUTOR, *Majdanek 41-44*).

³ Nejrozsáhlejší masová exekuce zastelením na Majdanku se odehrála 3. listopadu 1943, kdy v jejím rámci bylo zasteleno více než 18 000 Židů nejen ze samotného Majdanku, ale i mnohých jiných táborů nacházejících se v lublinském distriktu. Více k tomuto tématu v českém jazyce například v: KRAUS, Ota; KULKA, Erich, *Noc a mlha*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko – SPB, 1958, s. 88-91 (dále citováno jako KRAUS, KULKA, *Noc a mlha*).

⁴ Srovnej: „*Prvním místem, kde se hromadně zabíjelo, byla hned na kraji táborového pozemku prkenná bouda mezi dvěma stromy ostnatého drátu. Pod stropem boudy byl dlouhý trám, na kterém stále viselo osm dlouhých emen se smykou na konci. Zde v šel všichni lidé tlesknout zesláblé.*“ (SIMONOV, *Tábor smrti*, 1944 s. 14; 1945 s. 20; WWW kap.III., odst. 9.).

⁵ Viz blíže kapitolu v aktuální práci v nově vydané tomuto krematoriu.

⁶ K zabíjení lidí plynem v plynových komorách se na Majdanku přistouplilo v polovině roku 1942 a od té doby až do podzimu 1943 dominovala v táboře tato forma bezprostřední likvidace, (RAJCA, *Majdanek 41-44*, s. 264).

⁷ Blíže v jednotlivých kapitolách aktuální práce.

podle n ho – k zabíjení lidí kyslí níkem uhelnatým.“¹ Donat v poznatek podporuje také vyšetovací komise: „Polsko-sovetská mimoúzemní komise zjistila, že Němci usmrcovali v Lublinu lidi nejen v plynových komorách, ale také ve zvláště k tomu zřízeném automobilu, tak zvané lidomorn.“²

1.2.1 Geneze exterminace a jejího procesu

Geneze exterminace a jejího procesu v KL Lublinu je stejně mnohovrstevnatá jako vývoj samotného tábora a práce se jí dotýká na mnoha místech v jednotlivých kapitolách. Přesto je však úloha, kterou KL Lublin sehrál v likvidačním procesu Židů, velice málo probádána a v literatuře získává poměrně úzké místo, což vystihuje názor současného editore Státního muzea na Majdanku, pana Tomasze Kranze³: „V historiografii Majdanku je pronásledování a vyhlazování Židů v nováto poměrně málo pozornosti. (...) Osud Židů na Majdanku je zmiňován ve skutečnosti jen v pracích popisujících jednotlivé události z táborové historie, ale v tšina autor se především omezuje na popis existenci situace Židů, aniž by vysvětlovali specifickou roli, kterou KL Lublin sehrál v rámci jejich likvidace.“⁴ Tento fakt je dalším důvodem, pro který si aktuální práce vzala za cíl probádat exterminaci (resp. plynovací) procesy tohoto tábora, který se podle starší české literatury „nemůže srovnat s Osvětimí, (nebo) zejména svou kapacitou není byl⁵ Osvětim velkým táborovým koncernem s moderní továrnou na smrt oproti improvizovanému, takřka dílenskému zpracování hubení v Lublin ...“⁶

¹ KRANZ, *Extermination*, s. 44-45; KRANZ, *Zeszyty XXII*, s. 27.

² SIMONOV, *Tábor smrti*, 1945 s. 53-54; WWW p. IV, kap. V, odst. 15.

³ V aktuální práci mi byl Kranz jedním ze stěžejních zdrojů, ze kterých jsem čerpal. Jakožto sekundární zdroj při bádání interpretace komor na Majdanku, a zároveň jako primární zdroj pro kritickou analýzu samotného interpreta této historie, mi posloužily zejména dva prameny: prvním je úvážlivý článek z Majdanských sešitů č. 22 na téma vyhlazování v majdanských komorách, jež je především jeho pozdější a doplněné samostatné práce „*Vyhlazování Židů v koncentračním táboře Majdanek*“. Kranz v úvážlivém článku *Eksterminacja żydów na Majdanku i rola obozu w realizacji „Akcji Reinhardt“* v Majdanských sešitech č. 22 z roku 2003 sice přechází jeho knize *Extermination of Jews at the Majdanek Concentration Camp* z roku 2007, nicméně úvážlivý článek sám o sobě je na místech, na kterých bohatší na informace a obsahuje plynovými poznámkový aparát v oblastech bezprostředně se týkajících problematiky plynových komor. Sám autor v anglické verzi své knihy uvádí, že „je rozšířenou verzí úvážlivého článku (...) publikovaného v Majdanských sešitech v roce 2003,“ (KRANZ, *Extermination*, s. 8), avšak rozšíření se týká jen míst, na jiných naopak dochází k zúžení plynových informací z úvážlivého článku (zejména jde o již zmiňovaný cenný poznámkový aparát). Text zabývající se bezprostředně problematikou určení skutečné funkce partikulárních komor se objevuje v podúvážlivém článku s názvem: *Umiernienie żydów na Majdanku w komorach gazowych* (KRANZ, *Zeszyty XXII*, s. 22) a v knize *Extermination in Gas Chambers* je podobně okleštěn, zatímco popis plynování, jež je do knihy zakomponován pod názvem *Gassing* (KRANZ, *Extermination*, s. 55) je v knize na místech, na kterých v vlastním textu rozveden, například citování některého ze soudních protokolů (anebo jen plynových), při němž poznámkový aparát této části je opět skrovnější, než tomu je v úvážlivém článku. Toto zhodnocení lze brát také jako zevrubnou kritickou komparativní analýzu obou důležitých pramenů.

⁴ KRANZ, *Zeszyty XXII*, s. 8.

⁵ V současné době se v souvislosti s Osvětimí používá pro český ekvivalent polského originálu *Oświęcim* (ti *Ošveim*) ženský rod, a koliv v polštině má název mužského rodu. Odtud pramení archaicky a často používaný mužský rod v souvislosti s českým překladem Osvětimí, který je patrný zejména ve starší české literatuře, stejně jako alternativa Osvětim.

⁶ KRAUS, KULKA, *Noc a mlha*, s. 88.

Auto i tohoto srovnání zde sahají k zažitému a konzervativnímu d lení vyhlazovacích praktik do dvou skupin, p i emž ta první (díleuská) z jejich pohledu probíhala jaksi improvizovan a nez ídka bývá akcentována v souvislosti s tábory okamžitého vyhlazení (Sobibór, Treblinka), ale jak je patrné zde, také práv s Majdankem, zatímco „pr myslový zp sob“ je tradi n spojován zejména s moderními likvida ními komponentami v Osv tími. Také proto jsou tábory jako Majdanek pon kud ve stínu Osv tími, p i emž jejich plynovací praktiky zde nebyly nikdy zkoumány do takové hloubky jako ty osv tímské.

1.3 Zachovalé plynové komory

Je také nutné zmínit, že ze sou asné perspektivy je to práv Státní muzeum na Majdanku, kde m že návšt vník spat it nejvíce zachovalých plynových komor. Paradoxn však dosud není zcela uspokojiv vy ešena úloha každé z nich. Proto se tábor stal ter em a odrazovým m stkem etným popíra m (revizionist m) holocaustu, kte í poukazují na funkci majdanských komor jako na ist dezinfek ní komory šatstva¹, což však m že být jen áste ná pravda.

Simonov oproti tomu vyjád il na Majdanek sv j názor velice výstižn , když sd lil, že „zde byla místa, pole smrti, s planoucími hranicemi d íví a krema ními pecemi, místa, kde byly vyvraž ovány tisíce a desetitisíce lidí. (...) Zde byly (...) betonové kasematy k otravování plynem cyklonem.“²

¹ V p ípad KL Lublin revizionisté nepopírají existenci plynových komor jako takových, nicmén jejich ú el p íkládají výhradn dezinfekci šatstva, nikoli zabíjení lidí. MATTOGNO, Carlo, *The Gas Chambers of Majdanek* (dále citováno jako MATTOGNO, *Chambers*).

Dostupný z WWW: <<http://vho.org/GB/Books/dth/fndMattogno.html>>.

² SIMONOV, *Tábor smrti*, 1944 s. 5; 1945 s. 7-8; WWW kap.I., odst. 12.

2 Metody likvidace v NS táborech

2.1 Typologické rozdělení táborů

Už Richard Glazar, jeden ze dvou, kteří jako jediní přežili tábor okamžitého vyhlazení Treblinka, rozdělil nacistické tábory do tří základních kategorií, které nejlépe vystihují specifika jednotlivých táborových druhů z hlediska vzájemných vztahů a jejich likvidace.¹ Jedná se o koncentrační tábory, kombinované tábory a čistě vyhlazovací tábory.

2.1.1 Koncentrační tábory

První kategorii představují tzv. *tábory koncentrační*. Mezi jejich nejzákladnější zástupce patří bezesporu tyto tábory, které vznikaly ještě před započetím druhé světové války, ale i v jejím průběhu na území říše. Jsou to tábory Dachau, Buchenwald a Sachsenhausen aj. Tyto tábory plnily primární funkci „Shutzhaf Lager“, tedy tábor ochranné vazby². Obecně lze říci, že v nich byly internovány rozličné druhy vězňů a národností, přičemž v závislosti na skupině od sebe byly barevně odděleny. Pro tento typ táborů byly typické látkové trojúhelníky, které měli vězni připevněny obvykle na levé klopě kabátku a na pravém stehnu nohavice od kalhot. Každá barva měla svůj význam.³

Tábory, patřící do této první skupiny, nesloužily primárně k internaci židovských vězňů. Spíše byly určeny pro vězně politické. Alespoň v počátcích. Jejich kořeny sahají k tzv. Moorlagerům,⁴ neboli „bažinovému“ táboru jednotek SA. Teprve Dachau se stal mustrem táborů této skupiny patřících již jednotkám SS.⁵ Metoda likvidace aplikovaná v těchto táborech se lišila od jednotlivého období fungování daného tábora. Nicméně v nich převládala metoda „*Vernichtung durch Arbeit*“, tedy likvidace prací, kterýžto pojem není třeba nijak zvlášť osvětlovat.

Na tomto místě je vhodné stručně pojednat o dalším, jakémsi vedlejším úkazu exterminace, jenž byl provázen pod rouškou milosrdné smrti. Nosníky exterminace

¹ Ke Glazarovu rozdělení táborů viz blíže jeho knihu *Treblinka, slovo jak z detské kavančiny*, Praha 2007.

² O systému a aplikaci ochranné vazby viz více v: „Právní“ základy „ochranné vazby“, *Buchenwald varuje*, s. 24-28.

³ O barevné diferenciaci vězňů v táborech viz více v: KRAUS, Ota; SCHÖN, Erich, *Továrna na smrt*. 1. vyd. Praha: in, 1946, s. 46-48.

⁴ Bažinové tábory SA: Nejhorších metod se užívalo v táboře Esterwegen; byl to jeden ze 14 tak zvaných „moorlágů“, táborů, ve kterých se kopala rašelina. Tyto metody se pak staly základem pro zacházení s vězni i v ostatních táborech „třetí říše“, (MOULIS, *Buchenwald*, s.11).

⁵ Více v: HAJŠMAN, Jan, *V drápech bestie*. 1. vyd. Praha: V. Neubert a synové, 1947, s. 55: „Kultura a umění však neuváděly Dachau ve své vyhlášené, nýbrž koncentrační tábor. „Musterlager“, vzorný tábor, ikali Náci. Tábor vybudovali a provedli na vrchol barbarické dokonalosti nacisté.“

programu, který byl nazýván „eutanázií“, a byl praktikován zpravidla na mentálně postižených, invalidech i fyzicky dlouhodobě nemocných, bylo šest st edisek, která jsou jednotlivě rozepsána v následující kapitole.¹ Program eutanázie byl prováděn pod krycím označením T4 podle ulice Tiergartenstrasse č. 4 v Berlíně, kde byla centrála celé akce. Později byla akce kvůli většímu protestům přerušena a její úlohu převzala akce podobná, jež však tentokrát svým dosahem zasahovala až do koncentračních táborů.² Tato akce vstoupila do historie pod označením 14 f 13.³

Z hlediska metod likvidace v koncentračních táborech je právě 14 f 13 důležitou akcí, neboť vnesla do koncentračního tábora prvek plynových komor, jenž zde byl dosud neznámou, a jakousi externí složkou spoluprobíci s jednotlivými koncentračními tábory. Nacisté hledali efektivní způsob, jak se zbavit praceneschopných a zesláblých vězňů, kteří nemohli přímou prací na pracovišti, avšak nebyli nadále schopni vykonávat těžkou práci. To bylo pochopitelné velké množství. Stalo se tak pravidlem, že do vlastních táborů přijížděly komise k akce 14 f 13, kteří odsuzovali vězně neschopného nadále pracovat (ne kdy byl výběr prováděn z čistě rasového hlediska) k smrti v některém z vlastních st edisek „bývalé akce T4“, aktuální akce „14 f 13“.⁴ Tato st ediska však byla návalem praceneschopných vězňů brzy zahlcena, a tak si tábory musely vypomoci samy. Na příklad Dachau lze demonstrovat rozhodnutí tamního velitele, který se na jaře roku 1942 rozhodl vybudovat ve svém táboře vlastní plynovou komoru,⁵ aby se tábor stal nezávislým na kterém ze st edisek „14 f 13“. Zároveň je však třeba upozornit, že aťkoliv byla komora nepochybně budována k zabíjení praceneschopných vězňů, zejména nebyla nikdy k tomuto účelu využita. Naproti tomu existují důkazy, že v ní tamní doktor Sigmund Rascher provedl několik pokusů na vězňích s bojovými plyny.⁶ Na každý pád je „prosakování“ plynové komory na terén koncentračního tábora této první kategorie jasně patrné.

Plynové komory se začaly objevovat i v dalších táborech tohoto druhu.

¹ Nejautoritativnějším pramenem k této problematice je zejména Ernst Klee se svou trilogií v edici Die Zeit des Nationalsozialismus: 1) „Euthanasie“ im NS-Staat. Die „Vernichtung lebensunwerten Lebens“, 2) Was sie taten – was sie wurden. Ärzte, Juristen und andere Beteiligte am Kranken- oder Judenmord, 3) Auschwitz, die NS-Medizin und ihre Opfer.

² „V rámci akce „14 f 13“ – pokračovatelky „eutanázie“ v koncentračních táborech – bylo na jaře 1942 převezeno do plynových komor „lékařsko-pracovníkova st ediska“ v Bernburgu/Saale okolo 1600 vězňů z Ravensbrücku, které zde byly zabity.“ (STREBEL, Bernhard, „Przepadání do przebiecia“ – kompleks obozowy KL Ravensbrück, v: PMM, Zeszyty Majdanka XXIV, Lublin : PMM, 2008, s. 31 (dále citováno jako AUTOR, Zeszyty XXIV).

³ PATFIELD, Peter, *Himmler: Reichsführer SS*. Olomouc : Votobia, 1996, s. 315 (dále citováno jako PATFIELD, *Himmler*).

⁴ Tamtéž, s. 315.

⁵ ZÁMEČNÍK, Stanislav, *To bylo Dachau*. 1. vyd. Praha-Litomyšl : Paseka, 2003, s. 246 (dále citováno jako ZÁMEČNÍK, *Dachau*).

⁶ Tamtéž, s. 249-251.

2.1.2 Kombinované tábory

Do kategorie druhé patří tzv. *kombinované tábory*. Sem lze bezesporu zařadit Osvětim a KL-Lublin, lidově zvaný Majdanek, předmět bádání aktuální práce. Tyto tábory ovšem il Glazar přivlastkem „kombinované“ proto, že se v nich snoubila část pracovní síly s částí vyhlazovací. Obě tyto síly však působily jako samostatné jednotky, i když mezi nimi vzájemný vztah pochopitelně fungoval. Staly se ukazateli toho, jak mohou být dosavadní zkušenosti využity ve výstavbě gigantických komplexů, kde zanikala nutnost složité logistiky a kde byla na jednom místě koncentrována obrovská zásobárna lidského materiálu, zejména otročké pracovní síly s možností bezprostřední selekce a zbavení se nepotřebných. Tyto tábory skutečně zpodobily přechod mezi zdoluhavým procesem exterminace praceneschopných, rasově zatížených, a zároveň se staly světem ve světě, světem, který byl naprosto podřízen koncentračním pravidlům. Vypovídají si to nejdležitější od táborové kategorie, o nichž je pojednáno dále, totiž od táborů čistě vyhlazovacích, potažmo táborů okamžitého vyhlazení, a od říšských koncentrací z první kategorie. Osvětim se stala bezesporu nejrepresentativnějším příkladem v tomto směru, nebo otázka Majdanku, jenž je zařazen do téže kategorie, zůstává ještě dodnes víceméně nejistá. Zdejší exterminací orgán táborového ústrojí se pod mikroskopem historického bádání totiž nejeví jednoznačně, což je však stimulem smyslu této práce. Simonov, jenž navštívil tábor bezprostředně po jeho osvobození, zařadil Majdanek mezi ostatními tábory podobnými: „*Jsou známa taková místa jako je Sobibor¹ nebo Belžec², kam na odlehlou planinu Němci přiváželi po úzkokolejce vlaky s lidmi odsouzenými k smrti, jež tam hned postříleli a spálili. Jsou nám známy takové tábory jako je Dachau, Osvěcim³ nebo „Grosslazaret“ ve Slavutách, kde byli v závěrečné a válečné zajatci vražděni pozvolna: bitím, hladem a infikováním nemocí. Lublínský tábor smrti (tj. KL Lublin – pozn. M.Ch.) byl však kombinací obou metod.*“⁴

¹ Tábor okamžitého vyhlazení Sobibór, který byl za války v Generálním Gouvernementu a nyní se nachází v Polsku. Simonov jeho název uvádí foneticky v ruštině, nebo tento název je skutečně ruskou složeninou znamenající „Soví les“, a koliv dnes je jako polská vesnice znám foneticky jako Sobibur (Sobibór).

² Název tábora okamžitého vyhlazení Belžec má singulární, nikoli plurální tvar!

³ Oświęcim (foneticky Ošvěcim), český ekvivalent: Osvětim.

⁴ SIMONOV, *Tábor smrti*, 1944 s. 4; 1945 s. 7; WWW kap. I., odst. 10. Simonov psal svou zprávu v srpnu 1944, neboť Majdanek byl osvobozen v rámci bojů o Lublin 23. - 24. července 1944. Osvětim tehdy ještě osvobozena nebyla. To, že ve skutečnosti představovala mnohem efektivnější továrnu na smrt, než se Simonovovi jevil Majdanek, se ukázalo zřejmě teprve po 27. lednu 1945! Oproti tomu tábory Belžec a Sobibór působily od roku 1943.

2.1.3 ist vyhlazovací tábory

Poslední, t e t í základní skupinou NS tábor ů jsou tzv. *ist vyhlazovací tábory*, pro které rad ě ji volím p esn ějšího ozna ění, které jsem tu již zmí oval, a sice: tábory okamžit ěho vyhlazení. Jednozna ěnými, a z ejm ě jedinými jejich zástupci jsou: Chełmno (Kulmhof¹), Beł ec, Sobibór a Treblinka.² Pro tyto tábory je typické, že byly primárn ě ur eny k vyhlazování Žid ů, p i emž transporty p ijížd ěící obvykle z ghett byly z naprost ě v tšiny ur eny k vyhlazení bez ohledu na pracovní zp sobilost vysídlených. Byla v nich vydržována jen malá skupinka v z (nem ěli typické v ze sk ě uniformy a chodili v civilních šatech s odpáranými hv zdami), a to výlu ě na práce spojen ě s vlastním (režijním) chodem tábora, tzn. s exterminací vysídlenc ů. Jin ěho využití, nap . ve zbrojním pr myslu, pro n ě fakticky nebylo.³ Základním kamenem tohoto táborov ěho druhu bylo vždy za ízení masov ě likvidace a ne naopak, jako tomu bylo v táborech koncentra ěních z první kategorie.

K zabíjení se zde užívalo zpravidla výfukov ěch plyn ů, které byly produkovány nainstalovanými výkonnými motory⁴ (v p ípad ě Kulmhofu je vytvá ěly spalovací motory, jež p edstavovaly sou ást mobilních plynov ěch komor, vznikl ěch speciáln ě úpravou vozidel), nikoli cyklon B, je nž se stal charakteristickým likvida ěním plynem zejména v Osv ětimí.

¹ Z této táborov ě skupiny to je pouze Chełmno, které má polskou i n meckou variantu názvu, a to vzhledem k lokalit ě ve vartské žup ě, tedy na území, jež bylo v dob ě fungování tábora sou ástí íše. N mecky hovo ící obyvatelstvo používalo práv ě název Kulmhof oproti dnes b žn ějšímu názvu Chełmno. V kontextu s táborem, který se zde nacházel, preferuji užívat stejn ěý název, který byl používán i tehdy.

² Všechny tábory z této skupiny s výjimkou Kulmhofu spadají navíc do kategorie tábor ů Operace Reinhard/t a p ůkopnickou prací, která se pokusila o jejich komplexní zmapování, je kniha: ARAD, Jicchak, *Belzec, Sobibor. Treblinka: vyhlazovací tábory akce Reinhard*. Praha 2006, první eský p eklad originálu z roku 1987 vydan ěho nakladatelstvím Indiana University Press, Bloomington. Raul Hilberg ozna uje tyto t ě tábory jako „tábory na Bugu“, protože se nacházely v blízkosti této ěky. (HILBERG, Raul, *The Destruction of the European Jews – Student Edition*. Tenaeck : Holmes & Meier Publishers, Inc., s. 251.)

³ Z autorov ěch rozhovor ů s bývalými v zni ze Sobiboru a Treblinky (p edevším pak s Tomaszem Blattem a Samuelem Willenbergem).

⁴ Z autorov ěch rozhovor ů s bývalými v zni-hrobníky z Treblinky, Elijahu Rosenbergem a Pinchasem Epsteinem.

3 Úloha Sonderkommand v rámci holocaustu

3.1 Po átky fyzické likvidace

K fyzickému a systematickému vyhlazování lidských bytostí docházelo již v tzv. st ediscích „eutanazie“ na územích patřících k říši, tedy v samotném Německu i anektovaném Rakousku. Tehdy existovalo šest základních a nejvůlejších st edisek, kam byli dopravováni duševně i tělesně nemocní a zde likvidováni za pomoci plynu nebo injekcí jedových zátisků. První tři st edisek se nacházely v Německu. Byly jimi: Grafeneck, Hadamar, Sonnenstein-Pirna, Brandenburg, Bernburg na Saale a šesté se nacházelo nedaleko rakouského Linzu v usedlosti Hartheim na tamním renesančním zámku.¹ V těchto st ediscích byla jejich obsluha výhradně složena z Němců a Rakušanů, v mnohých případech zesmanurů pro speciální úkoly v pozdějších likvidacích st ediscích na východě.² Zdejší „spalovna“ tak pocházeli z Adolfa Eichmanna, neobtě, jak tomu zřejmě bylo teprve později.³

Dokonce i po zahájení operací nechal proslulých Einsatzgruppen, z nichž nejznámější se skrývají pod označeními A, B, C a D, popravických jednotek operujících v týlu postupujícího Wehrmachtu na podrobených územích Sovětského svazu, ale i v okupovaném Polsku, kde byla hromadnými exekucemi popravických a exterminována tamní inteligence, byla likvidace popravených mrtvol spojena s bezprostřední angažovaností SS.⁴ Podobně tomu bylo i v případě užívání pojízdných plynovacích automobilů. A právě zde došlo k postupné transformaci a vytvoření speciálních „pohřebních“ týmů skládajících se pouze z obětí, čímž byla špinavá a demoralizující práce zesmanurů předána na bedra těchto, jejichž příbuzní, známí a spoluobčané byli hromadně vyhlazováni.

3.2 Sonderkommando

3.2.1 Tábory smrti

Doložitelným prvním „stabilním“ táborem určeným k výhradní a okamžité likvidaci židovstva z varšavské župy byl tábor Kulmhof ve vesnici s polským názvem Chełmno nad

¹ KLEE, Ernst, „Euthanasie“ im NS-Staat. Die „Vernichtung lebensunwerten Lebens“, Frankfurt/M 2010.

² Více o případné determinaci osádky st edisek pro pobyt v táborech smrti v: SERENY, Gitta, *Into That Darkness*. 1. vyd. New York : Vintage Books, 1983, s. 109-110.

³ Jako příklad za ostatní poslouží par excellence osoba SS-Oberscharführera Karla Frenzela, který svou nacistickou krutovládou započal jako „Brenner“ (tedy spalovna) ve st edisku „eutanazie“ Hadamar. Ve skutečnosti měl na starost jak plynování lidí, tak jejich kremaci. 28. dubna 1942 byl přeřazen do tábora okamžitého vyhlazení Sobibor, kde získal vysoké postavení.

(<<http://www.deathcamps.org/sobibor/perpetrators.html>>)

⁴ Více k tématu v: RHODES, Richard, *Masters of Death: The SS-Einsatzgruppen and the Invention of the Holocaust*. New York 2003 (také v českém překladu „Páni nad smrtí“.)

Nerem.¹ Zdejší „hrobníci“ pocházeli z ad Žid . Tábor začal fungovat 7. prosince 1941, tedy ještě před konferencí ve Wannsee, jež se uskutečnila 20. ledna 1942 a na níž bylo definitivně rozhodnuto o osudu 11 000 000 evropských Židů určených k fyzické likvidaci². Mezitím probíhala v kmenovém táboře Osvětim I. k pokusnému užití krystalického plynu na bázi kyanovodíku cyklon B. Kvalitním prvním pokusem s plynováním zde došlo v srpnu 1941,³ dále pak na počátku září v kobkách osvětimského bloku 11;⁴ poté se přešlo k hromadným vraždám v tamní márnici, jež byla k tomuto účelu přetvořena na plynovou komoru.⁵ V podobném táboře Běžanka bylo k zabíjení použito nejprve dvou upravených selských stavení, a během první poloviny roku 1943 došlo k postupnému uvedení do provozu čtyř speciálně k zabíjení určených krematorií, z nichž dvě měla podzemní plynovou komoru. Ve všech výše zmíněných osvětimských „vraždících zařízení“ byli využíváni k otročké práci spojené s pohřbíváním zplynovaných, jejich pozdější exhumací a s pálením, výlučně v zničených, jejichž komanda (Sonderkommando) byla kontinuálně likvidována.⁶ Zhruba současně s uvedením do provozu selských domků v Běžance začaly v tomtéž roce fungovat tzv. tábory okamžitého vyhlazení pro Židy v rámci Operace Reinhardt, tábory výlučně na území GG (Generálního Gouvernementu): Bełżec, Sobibór a Treblinka. Bełżec začal přijímat první transporty již v březnu 1942, Sobibór v dubnu-květnu, Treblinka v červnu⁷-červenci t.r. Ve všech těchto táborech byli „hrobníci“, v případě Osvětimi členové Sonderkommando (viz odstavec níže), složeni z v z .

¹ Více o tomto táboře v monografiích: BEDNARZ, Władysław, *Obóz strace w Chełmnie nad Nerem*, Varšava 1946; GUŁCZYŃSKI, Janusz, *Obóz mierni w Chełmnie nad Nerem*, Konin 1991; MANFRED, Struck, *Chelmo/Kulmhof*, Bonn/Berlin 2001; Kol. autor, *Mówi wiadkowie Chełmna*, Konin/Łódź 2004; MONTAGUE, Patrick, *Chelmo and the Holocaust*, N. Carolina 2011.

² PATFIELD, *Himmler*, s. 339-342.

³ PIPER, Franciszek, *Masowa zagłada Żydów w komorach gazowych*, v: Kol. autor, *Auschwitz – nazistowski obóz mierni*, Osvětim : PMOB, 1998, s. 158: „Po provedení několika zkoušek v srpnu 1941...”

⁴ ZÁMČEK, *Dachau*, s. 246-247; PATFIELD, *Himmler*, s. 328 (v tomto vydání se chybně uvádí „blok II“ = ve skutečnosti se jedná o blok XI., resp. 11).

⁵ BROAD, Pery, *Wspomnienia Pery Broada* v: Kol. aut. *O wciim w oczach SS*, Osvětim : PMOB, 1998, 105-106 s., také v pozn. 45. „Vnitřek krematoria se skládal (...) také z velké márníce. (...) Tou dobou se v márníce odehrávalo to nejhanebnější vraždění.“

⁶ VENEZIA, Shlomo, *Inside the Gas Chambers*, Cambridge 2009 (také v českém překladu: *V pekle plynových komor*, Praha 2010); MÜLLER, Filip, *Eyewitness Auschwitz*, Chicago 1999; FRIEDLER, Eric a spol., *Zeugen aus der Todeszone*, Lüneburg 2002 (také v českém překladu: *Svědkové z továrny na smrt*, Praha 2007; GRIEF, Gideon, *We Wept Without Tears*, Yale University Press, 2005 (také např. v polském překladu: *Plakali my bez tears*, Varšava/Osvětim : ZIH, 2001). Za zmínku stojí informace: „Na konci srpna bylo několik členů Sonderkommando z KL Auschwitz (Osvětim, M.Ch.) zlikvidováno v majdanských plynových komorách,“ (KRANZ, *Extermination*, s. 60).

⁷ Měsíček je v souvislosti s prvními transporty do vyhlazovací Treblinky zmíněn především v knize: CZARKOWSKI, Ryszard, *Cieniom Treblinki*, Varšava 1989. Czarkowski byl v zničeném tzv. trestaneckém pracovním táboře Treblinky, která fungovala v sousedství pozdější vyhlazovací Treblinky; ta byla poté nazvána Treblinka II., zatímco starší trestanecký tábor byl znám pod názvem Treblinka I. a od Treblinky II. byl vzdálen zhruba kilometr a půl. Svá tvrzení uvádí Czarkowski na základě svého svědectví.

3.2.2 Označení Sonderkommando a podobnost Sonderkommando

Označení Sonderkommando v případě tábor okamžitého vyhlazení nelze chápat ve smyslu titulace židovské družiny v zápracujících na vyklízení plynových komor. Pojmem Sonderkommando byly vyhlazovací tábory označeny celkově.¹ Tento název nálepkoval celou jednotku, tábor jako takový a označení *Sonderkommando* zde mělo pouze krycí charakter.

V Treblince byla družina v zápracovní, kteří pracovali ve striktní separaci od ostatních otroků u plynových komor, rozdělena do několika podskupin. Tamní vězni byli rozděleni do družin podle druhu činnosti spojené s exterminací. Celkovým označením Sonderkommando tedy v Treblince, Sobiboru, ani Bełcu nebyla označována specifická skupina v zápracovní jako tomu bylo v osvětimské Běžecku.² Ze sobiborského komanda „hrobník-spalova“ se navíc nezachránil žádný otrok.³ Podobnost bełeckých hrobníků popisoval někdejší bełecký vězeň Rudolf Reder ve svých vzpomínkách nazvaných prostě *Bełec*.⁴ Vězni vyhlazovacích táborů nosili klasický pruhovaný vězeňský oblek označovaný jako „pášák“.^{5,6}

¹ Z autorova rozhovoru s Kurtem Tichem, jediným přeživším vyhlazovacího tábora Sobibor: „Byla to vzácná výjimka dostat se jako trestanec Sobiboru z venkovní strany k pletení nápisu. Vedle železných dveří byla vyryta slova: SONDERKOMMANDO SOBIBOR“.

² VENEZIA, Shlomo, *Inside the Gas Chambers*. Cambridge : Polity, 2009, s. 7; MÜLLER, Filip, *Eyewitness Auschwitz*. Chicago : Ivan R. Dee, 1999, např. s. 177; a FRIEDLER, Eric a kol., *Svědkové z továrny na smrt: Historie a svědectví židovského Sonderkommando v Osvětimi*. 1. vyd. Praha : Rybka Publishers, 2007, obsaženo již v samotném podtitulu knihy.

³ Podrobněji na téma sobiborského vyhlazovacího sektoru a tamního vězeňského komanda např. v: SCHELVIS, Jules, *Vernietigingskamp Sobibor*, Amsterdam 2001.

⁴ REDER, Rudolf, *Bełec*. 2. vyd. Krakov : Fundacja Judaica, PMOB, 1999 (dále citováno jako REDER, *Bełec*).

⁵ Typický pruhovaný modrobílý vězeňský mundúr charakteristický pro koncentrační tábory, nikoliv pro tábory okamžitého vyhlazení, kterému se ve vězeňské hantýrce říkalo polsky „pášák“, a to podle modrobílých pruhů. Hlavní výrobnou tohoto oblečení byl ženský koncentrační tábor FKL Ravensbrück: „Výrobní prioritou v krejčovské dílně byla produkce vězeňského oděvu pro všechny koncentrační tábory, což bylo výsledkem nuceného zapojení vězeňky Ravensbrücku, spojeného s tradiční úlohou ženského pohlaví v tomto oboru, do zásobování rozlehlého systému koncentračních táborů.“ (STREBEL, *Zeszyty XXIV*, s. 27) nebo v: HÁJKOVÁ, Dagmar a kol., *Ravensbrück*. 1. vyd. Praha : Naše vojsko, 1960, s. 59: „Ve stíhárně a krejčovně se vyráběly mužské vězeňské uniformy...“

⁶ REDER, *Bełec*, s. 59-60: „Během své práce jsem viděl (lečde jsem opravoval kamna a pohyboval se tak po celém táboře), jak se spolu ženy bavily [Reder má na mysli přejezd nového transportu přeživších Židovek ze Zamošče]. Netrýznily je tak jako nás. S prací konily se soumrakem a ve dvojicích se šly pro polévku a kávu. Stejně jako nám, i jim nechali vlastní oblečení, a nedali jim „pášák“. Nevyplácelo se na tak krátkou dobu z izovat jednotný úbor.“

3.2.3 Majdanské Sonderkommando

V případě KL Lublinu je však otázka zmapování tamní úlohy Sonderkommanda vcelku problematickou záležitostí, nebo v této oblasti chybí materiály,¹ na základ kterých by bylo objasněno, jak vlastně tamní „Sonderkommando“ fungovalo, kolik mlo členů, jaké podmínky atp., díky kteréžto analýze by byla získána tolik potřebná látka pro výzkum existence tamních plynových komor, které obsluhovali právě členové takového komanda. Poodkrýt však jeho charakteristiku alespoň tak, jako se to historii podařilo v případě Treblinky, Bełcu a zejména Osvětimi-Bělska, nemůže být předmětem této práce, i když mnohé odkazy na majdanské Sonderkommando jsou v ní užitečně využity.

Souasný editel PMM Kranz ve své knize *Extermination* cituje jedinou výpověď Zygmunta Godlewského, jenž byl nucen vyprázdnit jednu z majdanských plynových komor po vyhlazovací operaci. Je to unikátní svědectví, ve kterém Godlewski vzpomíná: „*Mrtvoly vypadaly strašlivě. Muži, ženy, děti, všichni z nich nazí, s propletenýma rukama. Ženy, snad matky, držely děti kolem krku nebo si je tulily. (...) Mrtvoly se nacházely uvnitř plynové komory, ze které stále unikal plyn.*“²

V Majdanských sešitech se můžeme dovést, že se kvůli zmařením tábora dostávaly různé informace, které jim předávali ti, již pracovali v komandu „Bad und Gaskammer“.³ Je tedy možné, že majdanské Sonderkommando spojené s vyhlazovacím procesem ve vyhlazovacím sektoru Majdanku bylo známo právě pod tímto označením.

¹ Vzácnost informací na toto téma je zapříčiněna mimo jiné tím, že židovští v zničených pracujícím v plynových komorách byli zabiti brzy po plynovací akci, a to 21. září 1943. (KRANZ, *Extermination*, s. 58, KRANZ, *Zeszyty XXII*, s. 36). Kranz zde odkazuje na informaci pocházející z odboje.

² KRANZ, *Extermination*, s. 60; KRANZ, *Zeszyty XXII*, s. 37.

³ KRANZ, *Extermination*, s. 60; KRANZ, *Zeszyty XXII*, s. 37.

4 Vzestup zájmu o holocaust

Primárním impulsem vedoucím k tomu, abych do této práce vtílil kapitolu zabývající se alespoň v zevrubných rysech vzestupem zájmu o holocaust v proměnlivém času od konce druhé světové války až po současnost, je zejména provázanost procesu „zpamätování“ (memoralizování) míst kdysi spojených s holocaustem (zejména bývalých NS táborů) se změnami perspektiv ve vnímání i jin holocaustu, a tím i chápání majdanských plynových komor. Nejedná se však pouze o samotnou výstavbu památníků, nýbrž i o jiné prostředky, díky nimž vstoupily i jiné holocaustu do širšího povědomí.

4.1 Prostředky

4.1.1 Literatura, film a soudní procesy

Vedle specifické a symbolické role památníků v rámci připomínání minulosti, nelze opomenout další milníky, jež se podílely na „připomínání holocaustu“. Je to právě literatura a film, které se nemalou měrou podílely a velmi úspěšně ke konjunktu e v této oblasti.

Memoárová literatura pochopitelně vznikala ještě před koncem druhé světové války. Za zmínku stojí polsko-anglická verze brožury, jež obsahuje paměti bývalého treblinského vězně Jankiela Wiernika s názvem Rok v Treblince.¹ Lze však jít historicky ještě hlouběji, před počátky holocaustu, k bodu, jež jej jaksí anticipoval. Již v roce 1937 totiž vznikla kniha vzpomínek z nacistického koncentračního tábora VII. od Klause Hinrichse.² Bezprostředně po válce a v pozdějších letech se pak objevily knihy bývalých vězňů, jež byly více či méně ideologicky motivované.³

Svou úlohu zajisté sehrály i dokumentární filmy, z nichž nejvýznamnějším je Lanzmannova Šoa i beletristické romány vycházející z tématu holocaustu. Významnými byly Holocaust od Geralda Greena⁴ i Styronova *Sophie's Choice*.⁵ Opomenut by však neměl být

¹ Poprvé se kniha „*Rok w Treblince*“ Jankiela Wiernika ukázala formou konspiračního tisku na jaře 1944. V současné době existuje v dostupném vydání, jež je reprodukcí původního textu: WIERNIK, Jankiel, *Rok w Treblince*, Varšava 2003 (polsko-anglická dvojjazyčná verze).

² HINRICHS, Klaus, *Státní koncentrační tábor VII.*, Praha 1937.

³ Z české literatury například: VILÍMEK, Jos. R., *Dachau - symbol české síly vzdoru a obětí*, Praha 1945; BLÁHA, František, *Medicína na scestí*, Praha 1946; VÍTEK, Miloš, *Mauthausen 1942, Dachau 1945*, Brno 1946; KRAUS, Frant. R., *Plyn, plyn..., pak oheň*, Havlíkův Brod 1946, II. vydání; MOULIS, Miloslav, *To byl Buchenwald*, Praha 1959; HÁJKOVÁ, Dagmar a kol., *Ravensbrück*, Praha 1960, aj.

⁴ GREEN, Gerald, *Holocaust*, Transworld Publishers 1978.

⁵ STYRON, William, *Sophie's Choice*, Random House 1979.

ani na Merl v román *Smrt je mým emeslem*,¹ který čerpal z autobiografických vzpomínek prvního generálního velitele Osvětlených.

Dalším důležitým odvětvím, díky kterému vzrostlo povědomí o holocaustu, byly soudní procesy s ruznými nacistickými zločinci, které navázaly na procesy zahájené Norimberským procesem z let 1945-46. Pozdější procesy bývaly specifickyjší a konkrétnější co do významu jednotlivých táborů v celém soukolí holocaustu. Práv díky jim se podařilo odhalit mnohé nové skutečnosti, které, budeme-li se soustředít na případ Majdanku, dopomohly mimo jiné k osvícení vyhlazovacích procedur, jež se tohoto tábora týkaly. Jedním takovým, velice důležitým procesem, se stal düsseldorfský proces proti 15 členům majdanského personálu (1975-1981), přičemž bohatý materiál byl nasbíráán také v rámci vyšetřování, které probíhalo v letech 1960-1974; na obě skutečnosti upozorňuje Kranz ve svém rozsáhlém článku, kde mimo jiné podotýká, že právě informace získané z těchto posledních zdrojů nebyly dosud (r. 2003) v české literatuře využity polskými historiky,² čímž se objevuje další rozměr pohledu na pramennou bázi využívanou k historiografickému výzkumu majdanské vyhlazovací praxe, ve které podle Kranze na polském badatelském poli chybí hlubší zábor opírající se právě o takovéto materiály. Není tedy divu, že jakmile jsem se k podobným materiálům, které byly k dispozici v PMM, dostal, využil jsem je pro v české podpoření n kterých dosud ne zcela vyjasněných okolností týkajících se majdanských plynových komor. Soustředil jsem se zvlášt na výpovědi poskytnuté Badekapem Georgem Grönerem (dále jen jako Gröner³), které jsou pro téma aktuální práce velice významné, zatímco Kranz s Grönerem příliš nepracuje a dává přednost jiným, mnou na n kterých místech citovaným svědeckým použitým v jeho pracích na téma vyhlazování na Majdanku.

¹ V poslední době na českém trhu dostupné vydání v Edici deníku Lidové noviny: MERLE, Robert, *Smrt je mým emeslem*, Praha 2005.

² KRANZ, *Zeszyty XXII*, s. 10; v praxi Kranz například používá tento materiál: Landgericht Düsseldorf, Urteil gegen Hackmann u.a. XVII (KRANZ, *Zeszyty XXII*, např. s. 29).

³ Georg Gröner proslul zejména jako lázeňský kápo (Badekapo) v baráku N°42 na Majdanku, kde se stal vnějším pozorovatelem plynovacích procesů. Den svého přejezdu si přesně nepamatuje, ale muselo to být buď 5. června 1942 nebo krátce potom. Nejprve se dostal na I. pole. Za sedm dní se stal kápem lázní (Kapo der Badeanstalt). Ubytován zůstal na I. poli. Kápem byl asi tři týdny, načež byl přeřazen na práci ve městě Lublin. Tady však onemocněl skvrnitým tyfem, a tak byl poslán do nemocnice, odkud jej propustili v září 1942. Pak putoval jako kápo pracovního komanda na stavbu mostu do Trawník. Zhruba koncem listopadu 1942 se vrátil na Majdanek a stal se opět Badekapem. Touto činností se zabýval asi do začátku května 1943. Následně byl přeřazen do pracovního komanda zabývajících se výstavbou VI. táborového pole. (PMM: svědectví Georga Grönera - Barch, B 162/407 ARZ 297/60, Bd.13., 4. 5. s. 2-4; 5. 5. s. 6 (Kserok. 1426), Köln 4. 5. 1965 a 5. 5. 1965).

4.2 Památníky

4.2.1 Šedesátá léta (Osv tim, Treblinka) a pozd jší období (Sobibór, Beř ec)

Šedesátá léta znamenala významné desetiletí pro rozvoj jednotlivých památník .

V Osv timi-Birkenau byla v roce 1962 vyty ena ochranná oblast pro muzeum a o p t let pozd ji zde prob hlo slavnostní odhalení Mezinárodního pomníku ob tem tábora,¹ jehož se ú astnilo na 200 000 osob.² Toto desetiletí jakožto období „rozmachu památník “ považuje za d ležitá i Martyna Rusiniak ve své knize³, jež se zabývá mapováním geneze památníku na míst bývalého vyhlazovacího tábora Treblinka. Lí í v ní, že v tšina prací na téma d jin Treblinky kon í zmínkou o p em n demontovaného tábora v hlídanou usedlost, a že dalším zmi ovaným obdobím je až rok 1964, kdy zde došlo k odhalení pomníku-mauzolea. Otázkou, na kterou dává odpov na následujících stránkách pak z stává, co se d lo mezi tímto obdobím?⁴ Tento p ípad výstižn demonstruje, že období od konce války do šedesátých let z stává vypln né jen nepatrnou aktivitou na míst bývalých tábor smrti, p i emž k opravdovému „zpamát ovacímu boomu“ dochází práv až od šedesátých let.

V p ípad památníku na míst bývalého tábora v Sobiboru však byla situace pon kud jiná. Teprve rok 1993 znamenal pro památník jako takový „obrat“ v povále né historii, nebo až v tomto roce došlo k vyty ení nové topografické mapy terénu, podle které bylo území oficiáln uznáno za historickou pam tíhodnost. Nejd ležit jší krok p edstavovalo p emíst ní tamní školky, jež se dosud nacházela na území samotného tábora, na jiné místo a využití stávajícího srubu jako reprezentativní budovy muzea. D ležitým mezníkem bylo také odstran ní nepravdivého textu na pam tní tabuli, na které stálo, že p evážnou ást ob tí tábora tvo ili Sov ti, tedy nikoliv Židé, což se T. Blattovi, bývalému v zni Sobiboru, poda ilo zm nit, aby text odpovídal skute nosti.⁵

Muzeum – místo památky v Beř cu se stalo v roce 2004 pododd lením Státního muzea na Majdanku.⁶ Od tohoto roku má terén bývalého vyhlazovacího tábora zcela novou tvá , a to oproti tzv. starému památníku, který zde stál dlouhá léta a vesm s jej p edstavoval jen oplocený park s n kolika betonovými sarkofágy, plechovými symbolickými svícemi, prostranstvím posypaným červenou drcenou cihlou; tomu všemu uprost ed dominoval

¹ <http://pl.auschwitz.org.pl/m/index.php?option=com_content&task=view&id=68&Itemid=45>

² <http://pl.auschwitz.org.pl/m/index.php?option=com_content&task=view&id=68&Itemid=45&limit=1&limitst art=2>

³ RUSINIAK, Martyna, *Obóz zagłady Treblinka II w pami ci społecznej (1943-1989)*. 1. vyd. Varšava : Neriton, 2008.

⁴ Tamtéž, s. 19.

⁵ <http://www.muzeum.wlodawa.metronet.pl/index_sobibor.htm>

⁶ <<http://www.belzec.eu/articles.php?acid=78>>

betonový kvádr pokrytý dlaždicemi se dvěma umělecky vymodelovanými postavami, z nichž jedna podpírá druhou. Takto mohl návštěvník spatřit místo někdejšího vyhlazovacího tábora ještě před rokem 2004. Nelze totiž přehlížet skutečnost, že Bełżec, stejně tak jako Sobibór a Treblinka, byly tábory, které nacisté ještě před osvobozením zcela demontovali a převodní terén tábora zamaskovali, takže reálné fáze poválečných podob míst, kde kdysi stály, nemohly nabízet prakticky žádný z převodních objektů, tak jako tomu bylo například v Osvětimi či na Majdanku.

4.3 Státní muzeum na Majdanku

4.3.1 Vznik a pozdější úpravy

Státní muzeum na Majdanku vzniklo v roce 1944 z iniciativy Ministerstva kultury a umění.¹ Počátečním cílem muzea bylo „zajištění všech zachovaných zůstatků Majdanku, rekonstrukce zničených objektů podle plánů a výpovědí bývalých vězňů.“ To bylo úkolem pro inženýrské architekty a umělce, zamýšlené Státním muzeem. Vznikl pracovní plán a bylo vytvořeno šest oddělení, která zaměstnávala 44 osob. Prvním ředitelem muzea se stal pan Ferski.²

Podle oficiálních internetových stránek Státního muzea na Majdanku byl tábor osvobozen v prakticky neporušeném materiálním stavu. Problémem však bylo, že se na bývalém území usadila Rudá armáda a polští vojáci. Kromě toho pionýrští pracovníci muzea nedokázali zabránit okolním lidem v rozebírání bývalých objektů, následkem čehož bylo během několika měsíců zničeno 80% zástavby.³

Bohužel se jednalo právě o toto období, které bylo nejnáchylnější na jakékoliv případné inovace, a už politicky, propagandisticky či osobně motivované, jež mohou být příčinou souasných nejasností ohledně plynovacích zařízení na Majdanku. Jestliže opravdu došlo k některým ideologicky motivovaným zásahům ničí historická fakta a přinejmenším znesnadní ujasnění historickou rekonstrukci majdanského plynování, pak k tomu muselo dojít právě v tomto období.

Velice výmluvnou, co do převodního pohledu objektů, je zmínka, která se objevuje v Kranzovské látce v Majdanských sešitech XXII, ve kterém je uvedeno, že „před lávkou vykonané po válce (na bunkru, M.Ch.) jsou dost značné. Když pomíneme

¹ „Głos Ludu“ ze dne 26.11.1944, č. 10. Dostupný z WWW: <http://www.majdanek.eu/images/media/1944/1.jpg>

² „Głos Ludu“ ze dne 26.11.1944, č. 10. Dostupný z WWW: <http://www.majdanek.eu/images/media/1944/1.jpg>

³ <http://majdanek.eu/articles.php?acid=185>

vybudování betonového píkopu kolem budovy, byl v jedné z komor rozebrán strop a v nové desce byl udlán otvor pro vhazování cyklonu B.“¹

4.3.2 Konec tyicátých let až léta šedesátá

V roce 1947 byla vytvořena povstná, dnes již ve své p vodní podobě neexistující mohyla se svezným lidským popelem, jež dala základ souasnému kupolovitému mauzoleu v sousedství nového krematoria.² Kopec, p edch dce mauzolea, byl zdokumentován Edwardem Hartigem.³

Teprve v roce 1949 padlo definitivní rozhodnutí, že z stanou zachovány plynové komory, láze a bude zrekonstruována stavba nového krematoria, oplocení, v že atp. Byly demontovány baráky na polích I, II, IV a V a materiál z nich byl použit k rekonstrukci dodnes stojícího reprezentativního pole . III. Na polích zbavených zástavby byly vysázeny stromy, které však začaly oslabovat emocionální p sobení místa, a tak bylo v roce 1961 rozhodnuto, že se p istoupí k politice udržení co nejvyšší autenticity místa a stromy byly odstraněny.⁴

Skute n „muzeální“ a monumentální podoby se však Majdanek do kal až na konci šedesátých let, kdy vznikla charakteristická a dodnes p etrvávající podoba exteriér . V „Lublinském kurýrovi“ se o hore natých okamžicích p em ny bývalého tábora ve velkolepý památník psalo v soudobém lánku, p ízna n nazvaném: „Rychlé tempo výstavby pomníku na Majdanku“. tená i byli informováni, že „21. zá í (1969) bude na Majdanku odhalen pomník Cti a Mu ednictví, jehož stavbou se zabývá Lublinský podnik m stské výstavby (pod vedením Jana Daciuka). Zbývá už málo asu, sotva dva m síce, a práce je ještě mnoho. (...) Pracuje se na t i sm ny (...) a to nep etržit . (...) 15. srpna (1969) bude dokon ena první ást pomníku, tj. Brána.“⁵ Autorem Brány, jež se dnes majestátně vypíná vedle hlavní silnice vedoucí z Lublina do Chełmu, je Wiktor Tolkin.⁶

4.3.3 Reformy nového tisíciletí

Informa ní instalace v majdanských komorách podlehly generální změně roku 2007 s nástupem Kranze do funkce editele Státního muzea na Majdanku. Tento d ležitý okamžik je nutné mít b hem zkoumání prezentace plynových komor v dnešním muzeu na paměti. Je to zároveň zásadní mezník, který d lší muzeální d jiny na dvě d ležitá období. Jedná se o období

¹ KRANZ, *Zeszyty XXII*, s. 29, pozn. 80.

² <<http://majdanek.eu/articles.php?acid=185>>

³ „Kurier Lubelski“ ze dne 08.04.2008, nr 83. Dostupný z WWW: <<http://majdanek.eu/gallery.php?gid=203>>

⁴ <<http://majdanek.eu/articles.php?acid=185>>

⁵ „Kurier Lubelski“ ze dne 16.7.1969, . 165. Dostupný z WWW:

<<http://www.majdanek.eu/gallery.php?gid=193>>

⁶ „Kurier Lubelski“ ze dne 19.-20.9.2009. Dostupný z WWW: <<http://majdanek.eu/gallery.php?gid=204>>

od šedesátých let do zmi ovaného roku 2007 („p edkranzovské období), kdy byly v komorách instalované typické erné tabule s popisky v n kolika jazycích, které informovaly o tom, že se na Majdanku plynovalo nejen v komo e v novém krematoriu, ale i v tzv. provizorní tvrté komo e v bloku N°41.

Ony typické erné informa ní cedule „p edkranzovského období“ vydržely v muzeu prakticky ty icet let, dlouhou dobu, po kterou byla n která místa spojená s potenciálním plynováním lidí v tábo e prezentována jiným zp sobem, než tomu bylo po muzeálních reformách, které nastoupily s p íchodem nového editele. Tím zapo alo tzv. „kranzovské období“ muzea.¹

4.4 Avantgardní interpretace plynových komor na Majdanku

Teprve v posledních desetiletích, v období, kdy dramaticky vzrostl zájem o holocaust, se objevily nové názory vzdorující tradi nímu pojetí plynových komor na Majdanku, jak se objevovalo v r zných v deckých pracích r zné provenience. Nemám tu na mysli výhradn revizionisticky zam ené pseudostudie, které na mnoha místech p ekrucují i zám rn zaml ují fakta, ale práce renomovaných historik , v etn samotného nového editele Kranze, jenž zasv til problematice vyhlazování lidí na Majdanku zna nou ást svého výzkumu.

Podle n kterých zdroj bylo na Majdanku celkem 7 plynových komor²: jedna byla ve vlastním bloku N°41, další t i pak byly v p ilehlém bunkru, jenž je dnes sou ástí téhož bloku, dv se údajn nacházely ve starém krematoriu na Mezipolí I., a další jedna pak byla v budov nového krematoria za V. polem. Z jiných zdroj vyplývá, že na Majdanku bylo celkem 6 plynových komor, ne 7,³ což však závisí na tom, budeme-li po ítat za sedmou komoru tu v novém krematoriu.

Podívejme se však, co na tento nejvyšší a ultimativní po et plynových komor v tábo e íká Gröner, bývalý kápo táborové lázn ::*„Jestliže jedna polská zpráva o tábo e Majdanek uvádí, že se tam nacházelo 7 plynových komor, tak to nesouhlasí. U malého krematoria mezi poli 1 a 2 (na Mezipolí I., M.Ch.) nebyla žádná plynová komora. U láze ského baráku, byly*

¹ Rozd lení na „p edkranzovské“ a „kranzovské období“ vychází ist z autorovy iniciativy a je užito výhradn pro tuto práci.

² PMM: sv dectví Georga Grönera - Barch, B 162/407 ARZ 297/60, Bd.13., s. 4, (Kserok. 1426), Köln 4. 5. 1965.

³ „N které publikace týkající se Majdanku obsahují informace o celkovém po tu sedmi plynových komor v tábo e. (...) Tento po et se poprvé objevil v expertize provedené polsko-sov tskou komisí v srpnu 1944. (...) Avšak v oficiálním prohlášení o nálezech komise z roku 1945 se objevuje celkový po et šest plynových komor,“ (KRANZ, *Extermination*, s. 41; KRANZ, *Zeszyty XXII*, s. 23-24).

(...) jen ty dv (v bloku N°41 a v bunkru, M.Ch.), které jsem zmínil výše. Jestliže byly v novém velkém krematoriu za polem V další plynové komory, o tom nic nevím.“¹

¹ PMM: sv dectví Georga Grönera - Barch, B 162/407 ARZ 297/60, Bd.13., s. 4, (Kserok. 1426), Köln 4. 5. 1965.

5 Blok N°41

5.1 Zm na postoj

Tato kapitola se bude zabývat zejména analýzou jedné z místností v bloku N°41, která byla donedávna (cca do r. 2007) považována za plynovou komoru, a koliv v sou asnosti tomu tak již není. Na základ bezprost edního povále ného výzkumu se dosp lo k záv ru, že zmi ovaná místnost p sobila jako provizorní likvida ní plynová komora (v aktech polsko-sov tské mimo ádné komise pro vyšet ování n meckých zlo in je vedena pod íslem „IV“,¹ jinak je známa jako tzv. „provizorní plynová komora“²), zatímco dnes bývá prezentována již jen jako desinfek ní komora šatstva a šatna. P edm tem analýzy bude konfrontace jednotlivých v deckých záv r a výpov dí bývalých o itých sv dk , kte í se s komorou dostali n jakým zp sobem do styku, stejn tak jako pokus o uchopení onoho p ed lu, který ze smrtící komory u inil jednozna n desinfek ní komoru.

V Kranzov lánku je v souvislosti s provizorní komorou v baráku N°41 vysv tleno: *„Vážné pochybnosti vzbuzuje (...) tvrzení, že se k vražd ní lidí používala komora p ímo p íléhající k místnosti se sprchovacími hlavicemi, nazývaná provizorní komorou. Takové informace se objevují nejen v populárních pracích, nýbrž i v polských v deckých pracích.“*³

Dnešní návšt vník muzea bude p í prohlídce provizorní komory informován, že nesloužila k plynování lidí, nýbrž byla šatnou a desinfek ní komorou, a to oproti nedávným návšt vník m, kte í se ješt p ed rokem 2007 dozvídali zcela jinou informaci.

Sou asná, „kranzovská“ informace na zdejším panelu se distancuje od p vodního tvrzení, že by tato komora kdy sloužila k zabíjení lidí, jak tomu bylo v „p edkranzovském období“. Na „kranzovském panelu“ stojí:

Šatna, která byla taktěž uzp sobena k užívání cyklonu B. Aby bylo dosaženo jeho stimulace, byl dovnit v hán n horký vzduch rourami nainstalovanými ve st n . Zbytky plynu byly odv trávány ventila ními otvory ve strop . Vydesinfikovaný od v byl skladován v místnosti vedle (v sou asné dob se v ní nachází výstava plechovek po cyklonu B).

¹ SIMONOV, *Tábor smrti*, 1945 s. 52; WWW p . IV, kap. V., odst. 5.

² V souvislosti s touto komorou se ásto objevuje ozna ení „provizorní plynová komora“ nebo „experimentální plynová komora“ („...nazývána provizorní nebo experimentální komorou...“ - KRANZ, *Extermination*, s. 43), („...prowyzoryczn ...“ - KRANZ, *Zeszyty XXII*, s. 25).

³ KRANZ, *Zeszyty XXII*, s. 25.

To znamená, že použití plynu cyklon B se v této komoře omezovalo na desinfekci odvětrání, nikoli již na zabíjení lidí. Ještě nedávno, v „prekranzovském období“, však na tabuli stálo:

***Experimentální plynová komora pro účely usmrcování v zóně cyklonem B, jenž
byl vyhazován otvory nacházejícími se ve stropě.***

Tak zásadní odklon od předpokladu tvrzezení, které bylo ještě donedávna zažité v majdanské historii, trefně dokresluje předhoda Roberta Kuwałka, zaměstnanec muzea, když touto komorou prováděl návštěvníky: „*Já si ještě pamatuji, jak jsem tam prováděl lidi, a když se vyskytl okamžik, aby si návštěvníci přečetli tuto tabuli (starou tabuli, M.Ch.), vždycky jsem jim říkal: Ne, v této komoře se neplynoválo.*“¹

5.2 Motivy pro vodní informační instalaci

5.2.1 Marszałkowy závěr jako předklad par excellence

Co však dalo podnět k tomu, aby byla provizorní komora nejprve považována za likvidační komoru, zatímco později se od tohoto modelu ustoupilo? Odpovídá mi že být předklad reakce na tvrzení Jozefa Marszałka (dále jen jako Marszałek) které Kranz uvádí ve svém článku v Majdanských sešitech, týkající se objednávek plynu cyklon B do tábora, na základě kterých Marszałek datuje započaté usmrcování v provizorní plynové komoře. Pro Kranze tato skutečnost samozřejmě není důkazem, že objednávky plynu byly nutně spojeny se zabíjením v této komoře.² Nicméně to mi svědčí o tom, že podobné domněnky se staly pro „důležitější administrativu muzea“ podnětem k tomu, aby komoru uváděly za smrtící, což po svém nástupu na post ředitele pokládal Kranz za hodné nápravy.

Marszałek se ve své poměrně podrobné 188-stránkové práci na téma Majdanku (Majdanek, 1987) vnuje plynovým komorám prakticky jen na dvou stránkách. I na tak skromném prostoru se však zmíní o provizorní komoře, když uvádí, „že v budově lázní fungovala ještě jedna komora. (...) Určena byla k užívání cyklonu B. (...) Měla provizorní charakter a pravděpodobně měla fungovat ještě před zprovozněním (onch) tace (dříve zmíněných, tj. komor v bunkru, M.Ch.).“³ Marszałek se odvolává na svůj rozsáhlejší článek z Majdanských sešitů, svazek IV., jenž je tematicky shodně zaměřen.

¹ Z rozhovoru mezi autorem a Robertem Kuwałkem, Lublin 2010.

² KRANZ, *Zeszyty XXII*, s. 26.

³ MARSZAŁEK, *Majdanek*, s. 33

Ve své podkapitole „*Plynování v z*“ (Majdanek, 1987) se pak zabývá především dokumentací dodávek cyklonu B do tábora, stejně jako samotným složením plynu a jeho účinkem na lidský organismus. Pro ilustraci plynovacího procesu sahá po výpovědi P. Broda z Osvětimi, jejíž komplexní verze je publikována v Majdanských sešitech, svazek IX.¹ Jedná se o poměrně obvyklý jev, kdy je dokumentace majdanského plynovacího procesu „suplována“ případem z Osvětimi, jak je patrné například u Czesława Rajci, který se pro zmínku odvolává na výpovědi osvětimského velitele Hösse, protože „*chybí zprávy týkající se Majdanku.*“² Oproti Majdanku byl vyhlazovací proces v Osvětimi prováděn užitím cyklonu B, zdokumentován poměrně podrobně.

Kyslík uhelnatý je ve zmiňované kapitole v souvislosti s plynováním v zámíněn Marszałkiem jen v jediné větě.³

5.3 Poválečné úpravy

5.3.1 Dva kdysi samostatné objekty se stávají jedním a půlístek zaniká

Blok N°41, nízký a v interiéru velice lenitý dřevěný barák v sousedství I. táborového pole, který je v dnešním muzeu po rekonstrukci plně zachován, má vedle vchodu cedulku s německým nápisem: *Bad und Desinfektion I*. Jeho současná, muzeální podoba je zavádějící co do vysvětlení jeho role v rámci plynování majdanských obětí, což je skutečnost hojně připomínaná mnohými historiky, především pak Kranzem, Pressacem aj. Samotný blok N°41 totiž v době fungování tábora působil jako oddělená jednotka, v jejímž sousedství se skrýval cihlový bunkr, stavba obsahující výlučně plynové komory. (Bunkru se podrobněji věnuje následující kapitola). Několik let po osvobození tábora byl bunkr v rámci konzerváčních prací Státního muzea „připojen“ k jedné tyčitému bloku,⁴ což dnes tvoří dojem, jako by celá *Bad und Desinfektion I* byla vždy jedinou budovou. Tak tomu však nebylo.

Až do 50. let byly bunkr i blok odděleny, a celý bunkr zastěhoval rozlehlý půlístek vztyčený na dřevěných trámech. Ten však roku 1946⁵ strhla bouře. V padesátých letech měl být půlístek rekonstruován, ale k tomu nikdy nedošlo. Namísto toho byl blok N°41 spojen s bunkrem dřevěným koridorem a nad bunkrem samotným byla vytvořena

¹ MARSZAŁEK, *Majdanek*, s. 133-134.

² RAJCA, *Majdanek 41-44*, s. 270.

³ MARSZAŁEK, *Majdanek*, s. 134.

⁴ KRANZ, *Extermination*, s. 47, KRANZ, *Zeszyty XXII*, s. 29: „*Samotný bunkr nebyl – jak můžeme vidět dnes – spojen s mužským lázeňským barákem (No. 41) dřevěnými stěnami. Ty byly přídány po válce v rámci oprav a konzerváčních prací.*“

⁵ „*V roce 1946 byla [stěcha] zničena bouřemi při dvou příležitostech. Rekonstrukce byla plánována na rok 1959 (...) ale nikdy se neuskutečila,*“ (KRANZ, *Extermination*, s. 47). V poznámce č. 80 v: KRANZ, *Zeszyty XXII*, s. 29, však Kranz píše, že půlístek byl dvakrát poškozen bouřemi: v roce 1945 a 1947!

menší devnástíška těsně přiléhající ke stropu.¹ Domnívám se, že tento zákrok vážně narušil původní myšlenku muzea, jež „vzniklo v roce 1944 z iniciativy Ministerstva kultury a umění (a jehož) úkolem (...) je zajištění všech zachovaných zůstatků Majdanku, rekonstrukce zničených objektů podle plánů a výpovědí bývalých vězňů (...) aby si tábor zachoval co nejvíce svou podobu a styl, jaké mu vtiskli jeho tvůrci – nacisti tížloinci.“²

5.4 Blok N°41 z pohledu dnešního návštěvníka

Trasa od vchodu do bloku N°41 vypadá pro soudobého návštěvníka majdanského muzea následovně: po průchodu malými prostory se návštěvník ocitá v rozlehlé místnosti, kde byly nově připevněny stěhací vlny. Odtud pokračuje postranním koridorem k vlastní místnosti se sprchovacími hlavicemi, dvěma betonovými kádlemi a devíti rošty, což vše sloužilo pro „skutečnou“ hygienu vězňů, o čemž při vstupu do dnešních expozic nepochybuje žádný z návštěvníků, když si všimne mřížových oken, která by v žádném případě nemohla, ani při této nejbližší představitelnosti, obsahovat likvidační plynová komora.³ Za touto velkou místností je pak již zmiňovaná „provizorní tvrdá komora“. Ta má ve stropu dva podezděné otvory a stěny i strop jsou potřísněny modrými stopami po únikách kyanovodíku, základní složky plynu cyklon B. Má jediné okno.⁴

Zde návštěvník snadno nabude dojmu, že se nachází v plynové komoře. Jenže, byla tato komora určena k likvidaci lidí, anebo spíše k desinfekci šatstva? A pro vlastní existující v souvislosti s touto komorou tak zásadní rozpory?

Především jde o technický stav komory, která, jak je dodnes patrné, má hned tři vchody a nepravidelný tvar.⁵ I když diskutovaným elementem je pak samotné okno, umístěné v komoře, které však, jak naznačují některé prameny, bylo do komory dodáno až později. O tomto bodě ještě bude pojednáno. Dále zde zůstávají ne zcela vysvětlená fakta, zakládající se na značném množství znepokojivých výpovědí očitých svědků, zejména Grönera, Lämmerhirta, popř. Etricha. Ty totiž přímo spojují provizorní komoru s vražednými aktivitami. I o této otázce bude ještě pojednáno.

¹ Když jsem se ptal Roberta Kuwarka, jestli chce současný ředitel muzea, Kranz, zastavení někdy v budoucnu rekonstruovat, odpověděl, že to v plánu není. I když jsem namítl, že je podle mého názoru původní vzhled této táborové části velice důležitý, odvětil, že postačí, když jsou součástí terénu zbytky po betonových patkách, na kterých stály dřevěné trámy vzpírající vlastní přístřešek. Vypadá to tedy, že se muzeum v nejbližší době znovuobnoví přístřeškem nedoká.

² „Glos Ludu“ ze dne 26.11.1944, s. 10. Dostupný z WWW: <<http://www.majdanek.eu/gallery.php?gid=190>> (podtrženo autorem).

³ Zde by totiž mohlo být mylně užito premisy, že plynové komory bývaly maskovány jako sprchy.

⁴ Otázka okna je pro tuto komoru příznačná, srv. v tematicky zaměřeném pododdíle 5.5.2.

⁵ Tyto námitky vznášá kupř. Kranz v: KRANZ, *Extermination*, s. 43.

Do místnosti provizorní komory je vestav na menší místnost, ve které se aktuálně nacházejí prázdné plechovky po cyklonu B. Z provizorní komory se vchází do další p edsín , jež je sou ástí druhého, opa něho vchodu/východu. Kdysi se odtud vystupovalo na otev ené prostranství pod p íst eškem; dnes je tu uzav ený koridor, jenž p íléhá k bunkru, takže celé uspo ádání tvo í dojem (a aktuálně tomu tak je), že blok N°41 je jednou budovou spole n s bunkrem.

5.5 Technické možnosti

5.5.1 Simonovova reakce a Kranzovo stanovisko

Je dosti pravd podobné, že následující citace ze Simonovovy zprávy se týká práv této komory: „*V dalších barácích jsou komory¹ pro desinfekci šatstva, z nichž byli uv zn ní vysvlékáni. Ve stropěch jsou otvory, kudy se sypala desinfek ní chemikálie. (...) Všechno to je p íliš nepevné, než aby sloužilo n ěmu jinému než desinfekci šatstva a prádla.*“^{2,3}

Otvory ve stropu této komory se skute n nacházejí a o její „nepevnosti“ nem že být již p í zevrubném zkoumání pochyb. Zajímavé je zjišt ní, že dokonce Simonov nepovažoval již v roce 1944 tuto komoru za likvida ní. Zárove je však d ležitě podotknout, že se Simonov nezmi ũje o oknu.

Kranz se domnívá, že je nepravd podobné, aby komora v bloku N°41 sloužila k usmrcování lidí, jelikož s umývárnou byla propojena d ev nými dve mi, které se navíc otvíraly dovnit (sm ěrem do komory M. Ch.), což by v p ípad mrtvých lidí natla ených na dve e zna n znesnad ovalo jejich otev ení, ale i zav ení, kdyby se o n ob ti p etahovaly s katy. M la celkem t í vchody, nepravidelný tvar a sousedila s dalšími dv ma místnostmi.⁴ Nejpravd podobn ější podle n ě je, že tato komora sloužila k desinfekci od v , což by celkov vysv tlovalo funkci bloku N°41 jako bloku celkové o isty, té t lesné (vlastní umývárna, st íhání vlas) i o isty od v .

¹ Pluár je tu nepochybn ě použit vzhledem k tomu, že k vlastní komo e p íléhá menší místnost, kde jsou dnes vystaveny plechovky od cyklonu B, anebo je možné, že Simonov navštívil také desinfek ní prostory v Grönerov baráku N°42.

² SIMONOV, *Tábor smrti*, 1944 s. 8; 1945 s. 11-12; WWW kap. II., odst. 2.

³ Tomu však odporuje výpov ě Georga Grönera, kápa sousedního baráku N°42, který tvrdí: „*M ě jsme totiž k desinfekci v ze ského oble ení p í zvláštních desinfek ních kotl ě, které se nacházely v jedné místnosti ženského láze ského baráku* (sousední barák N°42).“ PMM: sv dectví Georga Grönera - Barch, B 162/407 ARZ 297/60, Bd.13., s. 5, (Kserok. 1426), Köln 4. 5. 1965. (*Wir hatten ja zur Desinfektion der Häftlingskleider extra fünf Desinfektionsöfen.*)

⁴ KRANZ, *Extermination*, s. 43; KRANZ, *Zeszyty XXII*, s. 26.

5.5.2 Otázka okna také jako argument revizionist

A koliv je dnes v provizorní plynové komo e patrné okno, bylo tam nejspíše dodáno až v rámci p estavby „umývárenského“ baráku v roce 1943, tedy ještě v dob fungování tábora, nebo snímek této komory z roku 1942 jej neznázor uje, na což Kranz neopomíná upozornit. „Okno však nezmi uje vyšet ovací komise z 2. srpna 1944, jež by jist tento fakt neopomn la!“¹

Jsem toho názoru, stejn jako Kranz, že historik zabývající se problematikou majdanských plynových komor, by nem l p ehlížet publikace na toto téma, které pocházejí z pera revizionist Carla Mattogna a Jürgena Grafa. Kranz podotýká, že jejich práce na jistých místech spl ují parametry v deckého emesla, zatímco jinde jsou vystaveny na základ pochybných argument . Ur it však zasluhují pozornost, zejména historik bádajících d jiny Majdanku.² Proto jsem se rozhodl na n která místa za adit ur ité záv ry práv Carla Mattogna, a to nejen kv li Kranzov postoji, o kterém jsem se mimochodem dozv d l teprve po svém rozhodnutí „nep ehlížet“ záv ry revizionist , ale proto, že Mattogno byl jedním ze zásadních zdroj , na které jsem narazil už v „protoheuristické“ fázi p ípravy této práce.

Revizionista Mattogno se ve své studii „*Plynové komory na Majdanku*“³, jejímž cílem je zpochybnit existenci jakýchkoliv plynových komor v tábo e používaných k zabíjení lidí, podrobn v nuje každé ze sedmi majdanských komor, p i emž provizorní komoru v baráku N°41 zkoumá pod íslem „IV“, tedy v souladu s ozna ením polsko-sov tské vyšet ovací komise. Hned v úvodu kapitoly o této komo e cituje⁴ Pressacovo prohlášení, v n mž autor pokládá za rozhodující k posouzení, zdali byla provizorní komora v baráku N°41 používána k zabíjení lidí, zodpov zení otázky, v jakém období se v této komo e objevilo ono okno.⁵

Je to totiž práv tento atribut, nad kterým nepochybn znejstil leckterý z „p edkranzovských“ návště vník muzea, když byl informován, že v t chto prostorách byli zabíjení lidé. Proto jsem si z mnohých Mattognových argument v neprosp ch likvida ní funkce komory vybral práv tento.

¹ KRANZ, *Extermination*, s. 44, pozn. 15; KRANZ, *Zeszyty XXII*, s. 26.

² KRANZ, *Zeszyty XXII*, s. 10, pozn. 11.

³ Jedná se o lánek, jenž je podle autora modifikovanou verzí kapitoly „Plynové komory“ z knihy Carla Mattogna a Jürgena Grafa: *Concentration Camp Majdanek. A historical and technical Study*, Theses & Dissertations Press, Chicago 2003. (<<http://vho.org/GB/Books/dth/fndMattogno.html>>).

⁴ Tato Pressacova slova jsou v souvislosti s „provizorní“ komorou ásto citována, jak je patrné nap . v: KRANZ, *Extermination*, s. 44; KRANZ, *Zeszyty XXII*, s. 27.

⁵ Tuto otázku si Pressac klade na s. 54 v PRESSAC, *Truth*.

Mattogno nabízí následující odpověď na Pressacovu otázku: „*Tato komora nebyla pro izp sobena k zabíjení lidí (...) p ítomnost modrých skvrn na okenním rámu ukazuje, že okno existovalo p ed osvobozením tábora. Pressacova otázka, na základ níž má být rozhodnuto o možnosti užití této místnosti pro zabíjení lidí, je tímto p esv d iv zodpov zena.*“¹

Jak však bylo vysv tleno výše, okno bylo do komory dodáno z ejm v roce 1943, v dob fungování tábora, nebo snímek této komory z roku 1942 jej neznázor uje. Zvláštní však je, že okno chybí v hlášení vyšet ovací komise z 2. srpna 1944,² pop . se o n m nezmi uje Simonov.³

Fakt, že komora z ejm obsahovala okno ještě p ed osvobozením tábora, tedy nevyovídá o tom, že nemohla být vražednou plynovou komorou, která v d ív jším období - kdy se v ní na základ zmín ných pramen p edpokládá vražd ní, tj. v lét 1942 - žádné okno nem la.

5.6 Desinfek ní ú el

O desinfekci šatstva, odehrávající se s nejv tší pravd podobností v provizorní komo e, existuje d kaz ve form výpov di v z Czesława Skoraczy skiego a Henryka Nie ciora, kte í popisují, jak desinfikovali od v vysypáním obsahu plechovky s cyklonem B, nacházející se na podlaze uvnit místnosti „*vedle koupele (...) které N mci používali k plynování lidí cyklonem*“ (v orig. *tam wła nie gdzie Niemcy truli cyklonem ludzi*)“⁴, p i emž je t žké ur it, zdali v ní p istoupili na povále ná tvrzení o plynování v této komo e, anebo byli sami takovéhoho plynování sv dky.

Podle Pressaca mohlo docházet k ventilaci cyklonu B po desinfek ní operaci zp sobem, který by nijak neohrožoval p íléhající sprchovací místnost. „*Ve skute nosti mohli vykonat desinfekci s ob ma dve mi zav enými tak, že horký vzduch (z kotle)⁵ proudil do místnosti. Kyanovodíkový plyn, leh í než vzduch, by unikl otvory ve strop a smísil by se vzduchem.*“⁶

¹ MATTOGNO, *Chambers*, 3. The Use of the Gas Chambers for Homicidal Purposes, b) Chamber IV Dostupný z WWW: <<http://vho.org/GB/Books/dth/fndMattogno.html>>.

² KRANZ, *Extermination*, s. 44.

³ Srv.: SIMONOV, *Tábor smrti*, 1944 s. 8; 1945 s. 11-12; WWW kap. II., odst. 2.

⁴ KRANZ, *Extermination*, s. 58, KRANZ, *Zeszyty XXII*, s. 31

⁵ Podle Pressaca byl kotel k oh evu vzduchu p emíst n k provizorní komo e „*po prom n odvšivovací komory na likvida ní komoru z oblasti „B“ (komor/y, M. Ch.) a umíst n do oblasti „C“ (provizorní komora, M. Ch.) proti jižní st n .*“ (PRESSAC, *Truth*, s. 54.) Pressac se tu opírá o fotografie Varšavské centrální archivní komise. Ve své stati o majdanských komorách pak k ilustraci p emíst ní kotle použil p dorysný nákres bunkru (tamtéž, s. 58). Ten je sou ástí p íloh aktuální práce (obr. 52).

⁶ PRESSAC, *Truth*, s. 54.

To jsou tedy dvě další tvrzení, jež poukazují na desinfekční potenciál zkoumané komory. Zejména první, pocházející od příslušných autorů minulého dne, jsou další tvrzení k vyvození závěru, že se v této komoře desinfikovalo oblečení. Zároveň však nevylučují – první tvrzení je naopak explicitně sděluje – zabíjení lidí ve stejných prostorách.

5.7 Grönerova, Lämerhirtova a Etrichova výpověď

Akoliv existují další vody domnívat se, že provizorní komora ve skutečnosti nikdy vražednou funkci neplnila, existují již předem zasláné výpovědi o těchto svědků, jimiž byli Gröner, Etrich a Lämerhirt, které velmi přesvědčivě hovoří ve prospěch vražedné funkce komory. Marszałkem zmiňované objednávky cyklonu B, s nimiž spojuje počátek zabíjení v provizorní komoře, tak zdaleka nemusejí být stěžejním argumentem užívaným k obhájení vražedné funkce této komory.

Gröner ve své výpovědi uvádí: „*V druhé plynové komoře (Gröner hovoří jen o dvou komorách, o jedné cihlové v bunkru a o druhé právě v lázeňském baráku, M.Ch.), tedy v té v mužském lázeňském baráku, se ve stěše plynovací místnosti nacházel otvor, kterým byl vyhazován cyklon B. (...) Cyklon B byl dovnitř vyhazován SS-zdravotníkem přes otvor ve stěše. (...) Vím, že to bylo v počátcích, kdy se s plynováním započalo, tedy někdy v srpnu 1942. (...) Jestliže SS-zdravotník tvrdil, že v této plynové komoře desinfikoval prostě ednictvím cyklonu B oblečení, a za tímto účelem vhodil otvorem ve stěše dovnitř plyn, pak to není pravda.*“¹

Proč by však onen SS-zdravotník (Konietzny) vyhazoval plyn otvorem ve stěše, kdyby JEN desinfikoval, když z citované výpovědi Skoraczyského a Nieciora (viz výše pododdíl Desinfekční účel) vyplývá, že v rámci desinfekce položili plechovku s granulami cyklonu B na podlahu komory, načež úderem uvolnili obsah. V komoře A, jež byla v bunkru, a mimo jiné sloužila jako desinfekční komora za užití cyklonu B, navíc žádný takový otvor ve stěše není (viz kapitola Bunkr, M.Ch.).

Gröner je „přesvědčen, že se v této plynové komoře oblečení nikdy nedesinfikovalo. Měli jsme totiž k desinfekci v lázeňském oblečení při zvláštních desinfekčních kotlích, které se nacházely v jedné místnosti ženského lázeňského baráku (sousední barák N°42)“. K desinfekci šatstva se navíc dle jeho mínění nikdy neužívalo chemických prostředků.²

Tato výpověď je pro komoru „IV“ velice důležitá. Označení „provizorní“ totiž předpokládá, že se v ní zabíjelo někdy před uvedením do provozu „skutečné“ plynové

¹ PMM: sv. dectví Georga Grönera - Barch, B 162/407 ARZ 297/60, Bd.13., s. 5-6, (Kserok. 1426), Köln 4. 5. 1965.

² Tamtéž, s. 5-6.

komory/komor, anebo že jen vypomáhala, a tudíž sloužila pouze k provizornímu zabíjení lidí, což ovšem od počátku tvrdily i staré černé tabule instalované ještě nedávno v muzeu. Grönerova výpověď tak naprosto podporuje informace, jež byly v komoře dostupné ještě před „Kranzovou reformou“.

Existuje výpověď dalšího kápa, Ericha Lämmerhirta, jež se s největší pravděpodobností také týká komory „IV“, a která podporuje verzi, že se této komoře k zabíjení lidí užívalo: „*Po krátkém pobytu v KL Lublin jsem zjistil, že v místnostech baráku v zešlé láně – jedná se o první barák napravo od táborového vstupu naproti I. poli – byli zabíjeni židovští v zni plynem*“¹. Lämmerhirt vysloveně uvádí, že „*během svého pobytu (vid 1) asi čtyikrát až ptkrát (...), jak kápo a SS-Untersführer, který se často staral o plynovou komoru, stál na stěše láně škého baráku u vikýle, do níhož vyhazoval obsah plechovky, ve které (...) se nacházely cyankáli. Po asi 30 minutách jsem pak viděl, jak byly vzadu z baráku vyváženy mrtvolky na ručních vozících*“². Znal kápa, jenž měl tehdy plynování na starost, a ten mu vysvětlil, „*že v zni umírají po krátké době, co jsou cyankáli vhozeny skrz otvor ve stěše plynové komory.*“³

Je patrné, že pozorování, o kterém se v předcházející výpovědi hovoří, se opravdu týká stěchy nad provizorní komorou, protože sledovat podobnou akci na stěše bunkru by mohlo být z takovéto pozice (z I. pole, kam Lämmerhirt lokalizuje výchozí bod svého pozorování) dosti nesnadné, uvdomíme-li si, že se bunkr nacházel v prvním „hangárové stěchy“ (viz podrobněji v následující kapitole) a navíc byl obehnán dřevěným plotem a ostnatým drátem.⁴

V Kranzov knize je použita část výpovědi Rudolfa Ettricha, která se též Lämmerhirtov v mnohém podobá. Ettrich v ní uvádí, že často „*sledoval v zni vedené do sprch. Na stěše tam byl otvor p ipomínající komín. Poskok p išel s žebříkem, oprel jej o barák, a vystoupal na stěchu. Vysypal níco z plechovky do komína. Později jsem viděl, jak byla z baráku vynášena nahátla a nakládána na dřevěný voz.*“⁵

Onen „komín“, o kterém se v zemi uje, je dodnes patrný na stěše bloku N°41 nad provizorní komorou. Stejně tak ale mohl být i ve stěše komory/komor v bunkru, ale to je dnes již obtížné zjistit, protože prostory, které by to odhalovaly, jsou zastěšené.⁶ Nicméně

¹ PMM: sv. dectví Ericha Lämmerhirta - Barch, B162/407 ARZ 297/60, Bd. 28, 23. 7. 1974.

² Tamtéž.

³ Tamtéž.

⁴ „*Bunkr s plynovými komorami (...) byl ohrazen ostnatým drátem a dřevěným plotem (...), (což) společně se stěchou úspšně skrývalo komory,*“ (KRANZ, *Extermination*, s. 47).

⁵ KRANZ, *Extermination*, s. 59.

⁶ Pressac osv tluje zp sob, odkud pocházel materiál k zastěšení: „*Kvádr byl p ikryt stěchou ze zbytků táborových stájových baráků ...*“ (PRESSAC, *Truth*, s. 53.)

skutečnost, že jsou v této výpovědi zmínovány sprchy, a zejména fakt, že sledovat samotný bunkr bylo obtížné kvůli jeho kamufláži, navzdory závěru, že se výpověď týká provizorní komory „IV“. Pressac navíc podotýká, že se v komorách bunkru k zabíjení lidí nepoužívalo cyklonu B, což podporuje mimo jiné tím, že „pokud vím, neexistuje žádné svědectví, které by hovořilo o SS manovi lezoucímu po žebříku na kvádr (tj. na bunkr, M.Ch.),“¹ čímž užívání žebříku pro vysypávání cyklonu B uvádí v exkluzivní souvislosti s provizorní komorou.

5.7.1 Kochova výpověď o možném plynování na IV. poli

Následující výpověď pochází od Franze Kocha, dalšího někdejšího majdanského vězně. I když je z ní těžko odvoditelné, o kterém objektu v souvislosti s plynováním hovořil, mohlo by být dost dobře možné, že jde právě o barák N°41, a koliv dotyčný se domnívá, že se celá věc udála na IV. poli, což by však vneslo do dějin majdanského plynování zcela unikátní fakt, nebo tím bychom mohli co do informací s dalšími, by pouze sporadicky i jednorázově použitou „plynovou komorou“, která není nikde jinde zmínována a jež by byla provizorně vytvořena speciální adaptací jednoho z tamních bloků. Nicméně je možné, že se výpověď skutečně týká baráku N°41, a proto jsem ji uvedl právě zde, vycházející z předpokladu, že jednalo-li se o zatavení oken, jak z výpovědi vyplývá, stejně jako o zatarasění dveří, jsou to vše atributy, které jsou příbuzné nikoliv s bunkrem (masivní stavba bez oken a z betonu + silné železné dveře), ale právě s barákem N°41: „(...) *P ijel v tšij transport v zvečer. B hem dne jsme zatemnili okna* (jednala-li se o barák N°41, pak to mohla být okna ve sprchovacím traktu, M.Ch.) *a zatarasili dveře. Následujícího rána jsme dostali rozkaz, abychom barák uvedli do provozního stavu. Sotva jsme vstoupili do baráku, rychle jsme zjistili, že se tam nachází velké množství oblečení a balíků. (...) Ještě byl z eteln cítit zápach plynu.* (...) *Dozvěděl jsem se, že tam byla během noci zplynována v tšij skupina lidí. Mrtvolky jsem však již neviděl. Myslím (...), že to bylo na poli IV.*“²

5.8 Otázka provizorní komory zůstává otevřená

Je patrné, že existují mnohá pro a proti, hovořící ve prospěch i neprospěch věci, zdali se v provizorní plynové komoře „IV“ zabíjeli lidé. Je zřejmé, že sloužila k desinfekci šatstva, o čemž např. Kranz dnes již zřejmě nepochybuje, nicméně není vyloučeno, že nebyla alespoň jednou použita k likvidaci lidí, jak ukazují zmíněné extrakty výpovědí, zejména té,

¹ PRESSAC, *Truth*, s. 52.

² PMM: svědectví Franze Kocha - Barch, B162/407 ARZ 297/60, Bd.12, s. 3, (Kserok. 1554), Düsseldorf, 25. 3. 1964. (Zvýrazněno provedeno autorem).

která se jasně zmíňuje o vyvážení mrtvol z komory na ručních vozících, i těch o vhazování obsahu plechovek cyklonu B do otvoru ve stropu komory. Stejně důležité je však tvrzení Grönera, jenž argumentuje barákem N°42 jako tím, kde byl desinfikován od v a je si jist vražednou funkcí komory v sousedním baráku N°41, přičemž je nutné zdůraznit, že byl jako kápo sousedního baráku v bezprostředním okolí „plynovacího procesu“.

V případě této komory tedy není zcela jasné, jestli se jednalo o vraždící plynovou komoru (byť provizorní), jak tvrdily „předkranzovské tabule“, i o desinfekční plynovou komoru, jak uvádí informační panel dnes. Tuto otázku se zřejmě již nikdy nepodaří uspokojivě zodpovědět a právě tato komora zřejmě zůstane nejvtížnější záhadou v problematice majdanských plynových komor v bece.

A je tomu však jakkoli, dnes není v komoře jediné zmínky o její možné likvidaci participaci, přestože sám Kranz, který nechal starou informační tabuli odstranit, přiznává, že *„popravd není možné zcela vyloučit, že v té komoře byli po nějakou dobu usmrcováni lidé.“*¹

¹ KRANZ, *Zeszyty XXII*, s. 26.

6 Bunkr

6.1 Základní podoba stavby

Bunkr - cihlová, pouze z části omítnutá budova, jejíž projekt se nechal inspirovat desinfekčním zařízením v KL Dachau. Na Majdanku v něm však byly užiny jisté změny, které samy o sobě předpokládají jiné než desinfekční využití tohoto, bojového bunkru připomínajícího stavení, které bylo kdysi odděleno od bloku N°41, jak je vysvětleno v předchozí kapitole. První projekt budovy pochází ze srpna 1942. Samotná stavba pak trvala měsíc,¹ případně dva.² Pressac ve své stati o majdanských plynových komorách nazývá bunkr „kvádrem“, nebo jako samostatná budova kvádr skutečně připomínal. „*Tento kvádr...*“, uvádí dále, „*sestával ze dvou desinfekčních místností (...) byl cihlový a měl betonovou podlahu a strop.*“³ Na základě Kranzovy knihy je možné si představit o válečné podobě bunkru ještě prohloubit: „*... byl ohrazen ostenatým drátem a dřevěným plotem, ve kterém byla v jižní straně brána dost široká na to, aby jí projel nákladní vůz. Východ z ženského baráku (N°42) a dveře do obou komor byly spojeny 1,5 metru širokou dřevěnou lávkou.*“⁴

Bunkr jako takový lze v majdanské topografii s vysokou pravděpodobností považovat za skutečně smrtící zařízení s plynovými komorami, nebo právě na něj odkazuje nejvíce výpovědi, které hovoří o plynování lidí v táboře, ale i další skutečnosti, jež jsou předmetem následujícího průzkumu.

6.2 Výstavba bunkru v Grönerově paměti

6.2.1 Vznik dvou komor a otázka jejich přesné lokality

Gröner na výstavbu bunkru vzpomíná následujícími slovy: „*(...) Když jsem byl poprvé (...) tři týdny kápelem lázní (červen 1942, M.Ch.), nebyla vedle lázeňského zařízení (barák N°41, M.Ch.) ještě žádná plynová komora. První byla postavena asi v srpnu 1942 a to jako přístavek (v orig. Anschluss) k lázeňskému baráku (v orig. Badebaracke) pro muže (komora „IV“, M.Ch.). Podle mého názoru měla 8 na 10 metrů a mohla, dle mého odhadu, pojmout na 100 lidí hustě stísněných na jednom místě. Asi na podzim 1942 byla vybudována další plynová*

¹ KRANZ, *Extermination*, s. 45-46; KRANZ, *Zeszyty XXII*, s. 28.

² MARSZALEK, *Majdanek*, s. 133.

³ PRESSAC, *Truth*, s. 50.

⁴ KRANZ, *Extermination*, s. 47.

komora, jež byla postavena z cihly (v orig. aus Stein¹ gebaut war) a myslím, že měla 5 na 3 a ^{1/3} metru. Cihlová (v orig. steinerne) plynová komora (nepochybně o bunkru, M.Ch.) byla osamocená (v orig. für sich allein) stavba a nacházela se mezi lázeňským barákem pro muže a pro ženy (mezi baráky N°41 a N°42, M.Ch.), a abych se přesně vyjádřil, na konci mezi oběma baráky.“²

Je pravděpodobné, že Gröner nejprve hovoří o stavbě první plynové komory v táboře, která je, analyzujeme-li jeho slova, zřejmě totožná s provizorní plynovou komorou „IV“. V této souvislosti se však zmiňuje o „přístavku“ k lázeňskému baráku pro muže, což je poněkud matoucí. Provizorní plynová komora totiž není přístavkem v pravém slova smyslu, ale je součástí celého bloku N°41, který je předpisnou kopií sousedního, ženského lázeňského baráku N°42, ve kterém pracoval právě Gröner jako kápo. Je však skutečností, že provizorní komora příleží k vlastní sprchovací místnosti mužského baráku, takže je možné, že Gröner měl na mysli přístavek ve smyslu sousední místnosti a „stavbou“ komory mohl mít na mysli adaptaci stávajících prostor přílehlých k „lázeňské místnosti“ ve vlastní komoru, anebo se nabízí další vysvětlení, že jednotlivé části lázeňského bloku vznikaly postupně v delším časovém rozmezí.³

¹ V německém originále se v souvislosti se stavbou bunkru často objevuje „(...)Gaskammer (...) aus Stein gebaut war,“ (viz. výpověď Georga Grönera, kápa z lázní v KL Lublin; PMM: sv. dectví Georga Grönera - Barch, B 162/407 ARZ 297/60, Bd.13., s. 4, (Kserok. 1426), Köln 4. 5. 1965: „(...) byla postavena další plynová komora, jež byla postavena z cihly (v orig. aus Stein gebaut war) (...). Cihlová (v orig. Die steinerne Gaskammer) plynová komora byla osamocená stavba (...),“ což mě může sugerovat, že byl bunkr postaven z kamene, protože „Stein“ je především označení pro kámen, nikoliv pro cihlu, která má označení „Ziegel“. Jak mi však vysvětlila Doc. PhDr. Marie Vachková, Ph.D. z Ústavu germánských studií na FF UK v Praze, a jak (na základ jejího upozornění) vyplývá například z heslové stati (© Duden - Deutsches Universalwörterbuch. 4. Aufl. Mannheim 2001. [CD-ROM]): „Slovo STEIN (se) používá i o artefaktu (cihle), nikoli o kamenu z přírody. Tak je tomu dost často i běžně. Steinern (...) se vztahuje i na Ziegelstein, a protože ziegelsteinern je dost dlouhé slovo a málo frekventované, užívá se jen to krátké steinern. Ziegel je odborné označení cihly, Ziegelstein spíše neodborné, protože sugeruje Stein jako přírodninu, i když je to jen výrobek. Z Ziegel nelze odvodit přídatné jméno, jen složeninu (Ziegelbau, Ziegel- tvoří proto adu), takže steinern zachraňuje "defekt" systému.

V anglickém a polském předkladu výpovědi vedoucího majdanského technického oddělení, Fridricha Rupperta, kterou Kranz cituje ve své práci, však stojí, že Ruppert popsál (v němčině, M.Ch.) bunkr jako „masivní kamennou (a massive stone building, KRANZ, Extermination, s. 45; masywn budowl kamienn, KRANZ, Zeszyty XXII, s. 27) stavbu o rozměrech asi 6 x 6 metrů, dva metry vysokou (...)“ – což je chybný a matoucí předklad, jak vyplývá z předchozího vysvětlení, nebo v angličtině se v tomtož kontextu běžně užívá adjektivum „cihlová“, srv. „...a brick building near the bath,“ (KRANZ, Extermination, s. 48, pozn. 22), v polském předkladu též je navíc uvedeno: „w murowanym (zděném) budynku przy łazni,“ (KRANZ, Zeszyty XXII, s. 27, pozn. 73), přičemž polské adjektivum „cihlový“ je: ceglany, srv. OLIVA, Karel, Polsko- český slovník I/A-Ó. 2. vyd. Praha: Academia, 1999, s. 117, nikoliv: kamienny (tamtéž s. 365).

² PMM: sv. dectví Georga Grönera - Barch, B 162/407 ARZ 297/60, Bd.13., s. 5, (Kserok. 1426), Köln 4. 5. 1965. V tomtož protokolu z výsledku Grönera jasně stojí zmínka o „další plynové komoře (vedle té v bunkru, M.Ch.), tedy té, nacházející se v mužském lázeňském baráku (v orig. In der anderen Gaskammer, also der, in der Männerbadebaracke),“ což však jaksi není v souladu s Kranzovou domněnkou o nepřítomném Grönerov poukazu na stavbu bunkrových plynových komor, které byly uvedeny do provozu v předpisném časovém období (viz dále v této kapitole).

³ Kranz ve své studii podotýká, že do 1. srpence 1942 byl barák lázní (barák N°41, M.Ch.) hotov jen ze 40%, a dále cituje z paměti Edwarda Karabanika, že předvedl jen malou šatnu, a teprve později byla dostavěna „plynová komora a další komory, nutné ke skladování vydesinfikovaného oblečení,“ (KRANZ, Zeszyty XXII, s.

Cihlová plynová komora je pak nepochybnou částí bunkru, jelikož v tomto případě Gröner hovoří o osamocené stavbě, jejíž poloha s jeho výpovědí naprosto souhlasí.

6.2.2 Kranz v názor na chronologickou posloupnost ve výstavbě komor

Podle Kranze není však zcela jasné, zdali byly komory bunkru hotové ve stejnou dobu. Domnívá se, že je možné, že byly zprovozněny v rozdílném časovém období, což podporuje skutečnost, že se ve dvou komorách nachází rozdílná trubková instalace pro vedení kyslíku uhelnatého. Také se ale odvolává na výpovědi meckých kápi, jež podle něj nepřímo poukazují na to, že komory nebyly postaveny ve stejnou dobu.¹ Měli však oni nemějí kápiové na mysli opravdu POUZE komory/komoru v bunkru, anebo se, vycházíme-li z Grönerových slov, jednalo o provizorní komoru a bunkr...?

6.3 Pressacovo pojetí geneze komor v bunkru

Z Pressacovy interpretace geneze komor v bunkru – tak, jak se objevuje v podkapitole *Kyslík uhelnatý užívaný k hromadnému zabíjení na Majdanku*, jež je součástí sborníku *Truth Prevails...*² - lze vylenit i základní fáze, které je možné charakterizovat následovně: **I. fáze** je zrod samotného bunkru (kvádr) sestávajícího ze dvou desinfekčních místností, přičemž každá z nich měla vlastní horkovzdušný kotel s trubicí, jež ústila dovnitř komory. Jeden takový kotel je dodnes k vidění ve speciálním devném přístavku s oknem vnitř komory A. Druhý se podle Pressaca nacházel na opačné straně stavby, zrcadlově k tomu prvnímu, a obsluhoval komoru B, která v této I. fázi ještě nebyla připeřena. Pro I. fázi pak bylo podle Pressaca typické, že obě komory sloužily jako vyložení desinfekční zařízení za použití extrémně horkého vzduchu (120 °C³), kterým bylo desinfikováno oblečení. Ve **II. fázi** se pak upustilo od užívání vysoce horkovzdušné desinfekce odvětu, která byla nahrazena používáním cyklonu B za spolupůsobení teplého vzduchu pro lepší cirkulaci plynu, jehož teplota však již nedosahovala tak vysokých hodnot jako v předcházející fázi, a tak odpadl problém s příliš rozehřátými komponenty komor (žhavé železné dveře apod.) Teprve následující, **III. fáze**, je z Pressacova hlediska rozhodující a charakteristická jakožto fáze likvidace lidských bytostí, kdy byly dříve desinfekční komory konvertovány v likvidací (v angl. *homicidal*)

29). To však příliš neodpovídá snímku . 7 (obr. 53) v Kranzově knize KLANZ, *Extermination*, který je autorem knihy datován na léto 1942 a znázorňuje výstavbu bunkru, přičemž blok N°41 (alespoň z venkovní strany), se zdá být kompletní. Na druhou stranu by Karabanikovy vzpomínky podporovaly teorii, že Gröner hovořil v souvislosti s první komorou (jako přístavku k lázeňskému baráku) o komoře „IV“.

¹ KLANZ, *Extermination*, s. 46. V *Majdanských sešitech* Kranz zmíní uje v této souvislosti kápiové jmenovitě . Jsou jimi Ernst Fischer a Georg Gröner (KLANZ, *Zeszyty XXII*, s. 29).

² PRESSAC, *Truth*, s. 51-53.

³ MARSZAŁEK, *Majdanek*, s. 32.

komory za použití kyslíku uhelnatého. V této III. fázi pak nejpravděpodobněji došlo k přepažení p vodní desinfekční komory B na dvě rozlohou shodné komory B1 a B2, přičemž první z nich byla opatřena trubkovým potrubím pro vedení kyslíku uhelnatého z lahví v „esesmanské kabině“. K podobné instalaci trubek pak došlo i v celistvé komoře A. Podle Pressacových předpokladů se stala komora B2 tzv. „mrtvým“ místem, více zřejmě nepoužívaným k žádnému z výše zmíněných účelů, tedy ani k desinfekci, ani k likvidaci. Ve III. fázi pak došlo k přemístění jednoho ze dvou horkovzdušných kotlů, toho, který p vodní ústředí v prostorách nově vzniklé komory B2 na vnější stranu komory „IV“, tj. provizorní komory v bloku N°41, kde je tento kotel podpatiným devětiným bedněným k vidění dodnes.¹

6.4 Rozdíly mezi Kranzovými a Pressacovými závěry

6.4.1 Otázka po adí Pressacovy periodizace a druhu smrtícího plynu

Kranz je však jiného názoru co do po adí Pressacovy III. a II. fáze, které uvádí do chronologicky opačného pořádku, jak vyplývá z jeho knihy *Extermination...* P edevším uvádí, že v roce 1942 byl pro zabíjení v komorách užíván pouze kyslík uhelnatý², dále, že během výstavby bunkru (od srpna do září, potažmo do října 1942) bylo již v samotném projektu vytvořeno několik změn týkajících se vyhlazovacího, nikoli desinfekčního účelu zařízením, přičemž přepažení komory B bylo provedeno již v samotném pořádku³, tzn. v období Pressacovy I. fáze. Cyklon B, zejména v případě komory A, pro kterou Kranz užívá označení „velká komora“ (*so-called large chamber, du a komora*⁴), přišel podle jeho názoru na adu p edevším jako desinfekční prostředek užívaný k desinfekci odvětví a pokrývek po zavražděných židech 3. listopadu 1943⁵, tedy již v období po ukončení vyhlazovacích operací.⁶

Zajímavý je také mírně rozdílný postoj Kranze a Pressaca k druhu plynu, který byl v bunkru užíván k likvidaci lidí. Pomineme-li totiž Pressacovo vyhybné stanovisko k provizorní komoře „IV“, o jejímž určení nehodlá uinit závěr (viz otázku okna v předešlé kapitole), je zřejmé, že Pressac je zastáncem eventuality, že v táboře se k vražedným účelům užívalo jen kyslíku uhelnatého, což ostatně dokazuje i titulky z jeho práce: *Kyslík*

¹ PRESSAC, *Truth*, s. 50-53.

² KRANZ, *Extermination*, s. 55.

³ Tamtéž, s. 46-47; KRANZ, *Zeszyty XXII*, s. 28.

⁴ KRANZ, *Extermination*, s. 46; KRANZ, *Zeszyty XXII*, s. 28.

⁵ KRANZ, *Extermination*, s. 57-58; KRANZ, *Zeszyty XXII*, s. 31.

⁶ KRANZ, *Extermination*, s. 57.

uhelnatý užívaný k hromadnému zabíjení na Majdanku.¹ Kranz, a to v souladu s textem na nových informačních tabulích muzea, je toho mínění, že k vražedným účelům sloužil i cyklon B: *V menší komoře se zabíjelo rovněž cyklonem B, jenž byl dovnitř vsypáván otvorem ve stěně.*² Ve stejné podkapitole své knihy *Extermination...* s názvem *Plynování*³ uvádí, že na základě několika pramenů lze uinit závěr, že k zabíjení byly užívány dvě látky: kyslík uhelnatý (CO) v plynném skupenství (...) a cyklon B. Na druhou stranu dodává, že v roce 1942 se k zabíjení téměř užívalo jen kyslíku uhelnatého, který pak zůstal hlavním prostředkem užívaným k vyhlazování.⁴

Nejistá je též otázka, jakých druhů plynů mohlo být v bunkru ještě používáno k likvidaci lidí. Ve sborníku *Majdanek 1941-1944* je uvedeno, že do tábora byly ve speciálních lahvích dodávány plyny různých druhů, bohužel, kromě kyslíku uhelnatého nejsou známy jejich názvy. Tento fakt může být dle všeho vodou, protože do komory „B1“ kromě proužků ve dveřích proraženo poměrně velké okno. To totiž umožňovalo esesmanům volně sledovat, jak lidský organismus reaguje na působení různých druhů jedů.⁵

V útlé brožurce od dvou historiků Zofie a Edwarda Gryových s názvem *Obóz koncentracijny Majdanek* (práce však neuvádí pramennou základnu) je uvedeno, že od podzimu 1942 v zničenějších umírali v plynových komorách, kde byli plynováni kyslíkem uhelnatým (CO) a cyklonem B.⁶ Problematice plynových komor a samotnému plynování jsou zde vnovány pouze tři stránky textu ze 140-stránkové brožury.

6.5 Simonov a Gröner v popisu komory B1

Simonov na komoru B1 pamatuje ve své zprávě ze srpna roku 1944 těmito slovy: „(...) místnost velká 6x6 metrů, vysoká neco přes 2 metry. Stěny, strop a podlaha, všechno ze šedého masivního betonu. Pod nimi jakýchsi iherádkách na šaty, které jsme viděli v sousedství, (p iherádky byly s největší pravděpodobností v provizorní komoře „IV“ v baráku N°41, M.Ch.) není ani stopy.⁷ Všechno holé, prázdné. V místnosti jsou jediné dveře: jsou ocelové, hermeticky doléhající, a zavírají se zvenku těžkými zasouvacími závory. V stěnách tohoto betonového sklepení [sic!] jsou tři otvory: dva vedou roury, a třetí pak je špehýrka, tverhnané

¹ PRESSAC, *Truth*, s. 51.

² Z informační tabule na elní stěně bunkru v PMM.

³ KRANZ, *Extermination*, s. 55.

⁴ Tamtéž, s. 55.

⁵ RAJCA, *Majdanek 41-44*, s. 270

⁶ GRY, Zofia-Murawska a Edward, *Obóz koncentracijny Majdanek*. 4. vyd. Lublin : PMM, 1987, s. 93-97.

⁷ Výpověď odpovídá Pressacově postřehu týkajícímu se Simonovovy zprávy, ve kterém se k danému problému vyslovuje: „On (Simonov, M. Ch.) nepopisuje ani oblast „A“ ani místnost „B2“. Soudí, že barák 41 byl užíván pouze k desinfekci od v. (PRESSAC, *Truth*, s. 57.) Pressac také zdůrazňuje, že se Simonov zabýval popisem likvidací komor pouze v souvislosti s komorami B1 a s tou, která se nacházela v novém krematoriu (tamtéž).

okénko, s hustou, pevnou mřížkou zevnitř, zapuštěnou do betonu. (...) Otevřely dveře a vyjdeme z komory, shledáme, že hned v sousedství je malá betonová komůrka, odkud vede okénko do prvé. (...) Na podlaze stojí několik velkých, zaletovaných plechovek s nápisem „Cyklon“ a s poznámkou: „K speciálnímu použití ve východních oblastech“.¹

Gröner, popsal, jak vypadala cihlová komora a kdo ji obsluhoval: „V malé cihlové plynové komoře (v orig. In der kleinem steinernen Gaskammer) byla na stěně sedátka, pod nimiž se nacházely roury, kterými proudila směs plynu z plynové lahve nacházející se v plynové komoře (esesmanská kabina, M.Ch.). Službu konající SS-zdravotník, který prováděl plynování, (...) otáčel ventily na plynovacích lahvích, po čemž mohl plyn skrz roury pronikat do plynové komory. (...) K tomu, aby byly přehlášeny kiky v z... byl během plynování nastartován buldozer.² (...) plynování (...) probíhala v noci, anebo pozdě večer“.³

6.6 Bunkr z pohledu dnešního návštěvníka

6.6.1 Komora B (B1 a B2) – (I,II)

Z pohledu současného návštěvníka muzea se jedná o plynovou komoru (první, na kterou narazí návštěvník po průchodu bloku N°41, když opustí provizorní komoru a vejde do spojovacího koridoru) s bílými stěnami a tmavou trubkou táhnoucí se nad podlahou, nachází přímo naproti východu z bloku N°41. Jedná se o komoru, jež je vyšetřovací komisí vedena pod číslem „I“, v aktuální práci je označena „B1“⁴. Původně k ní místnost se dvěma ocelovými bombami na stlačený kyslík uhelnatý. Na černé informační tabuli „předkranzovského období“ se před rokem 2007 mohl návštěvník dočíst, že tato komora sloužila k usmrcení lidí kyslíkem uhelnatým a cyklonem B.

***Železobetonová komora k vyhlazování v z... cyklonem B a kyslíkem uhelnatým.
Cyklon B byl do komory vhazován dírou ve stropě. Kyslík uhelnatý byl dovnitř
veden z lahví, nacházejících se v kabině SS-mana, železným potrubím táhnoucím se***

¹ SIMONOV, *Tábor smrti*, 1944 s. 8; 1945 s. 12; WWW kap. II.

² Vedoucí autoparku v táboře na Majdanku, SS-man Ugo Menneng, v době soudního líčení vypověděl, že auta, kterými byly do plynových komor voženi lidé, byla nastartována výhradně za účelem přehlášení kiky zabíjených v z... (RAJCA, *Majdanek 41-44*, s. 270.)

³ PMM: sv. dectví Georga Grönera - Barch, B 162/407 ARZ 297/60, Bd.13., s. 5, (Kserok. 1426), Köln 4. 5. 1965.

⁴ Pro toto označení (písmeno+ číslo) jsem se rozhodl pouze v kontextu s komorami v samotné budově bunkru, přičemž jsem se odklonil od číselného označení polsko-sovětské vyšetřovací komise a naopak se přidržel Pressacovy numerace ze s. 51 v knize PRESSAC, *Truth*. Učinil jsem tak zejména kvůli dvěma komorám s počátečním písmenem B, aby byl patrnější jejich „společný“ povod.

nad podlahou. Smrtící proces cyklonem B trval okolo 10 minut, kyslíkem uhelnatým pak okolo 40 minut.

Na dnešním textu, společně pro celý bunkr, stojí:

Bunkr s plynovými komorami. K zabíjení v z... v plynových komorách byl používán otravný plyn. Kyslík uhelnatý byl veden železným potrubím propojeným se dvěma ocelovými lahvemi nainstalovanými v tzv. esesmanské kabině. Esesmani z ní mohli skrze zasklené a zamířované okénko sledovat smrtící proces. V menší komoře se zabíjelo rovněž cyklonem B, jenž byl dovnitř vsypáván otvorem ve stěně. V tšinu oběti vyhlazování v plynových komorách představovali Židé (zejména ženy, děti a starší osoby). Do pozdního jara 1943 také sloužily k usmrcování nemocných a krajně vyčerpaných mužských z... r... z... národností. Vyhlazování v majdanských komorách trvalo od září 1942 do září¹ 1943.

Tento text „kranzovského období“, který je uveden na skleněném panelu umístěném na stěně vedle komory B1, se týká hned dvou komor předstupných z této levní strany bunkru, tedy jak komory B1, tak sousední a rozlohou větší komory A. Hovoří o bunkru jako celku, i když ignoruje z tohoto místa skrytou větší komoru B2 za přepážovací stěnou komory B1.

Komora B je podle Pressaca předchůdcem později přepažením vzniklých komor B1 a B2, zatímco z Kranzovy interpretace je možné dojít k závěru, že k přepažení mohlo dojít již v rámci výstavby bunkru, a že bylo součástí modifikovaného projektu.² Komora, B2, kterou Pressac také nazývá „mrtvým místem“, má jediný vchod, a to z opačné, v současné době venkovní strany bunkru. Někdy kolem roku 2007 byly její dveře otevřené a návštěvník do ní mohl nahlédnout tak, jako do zbývajících dvou komor. V současné době je však komora uzavřená. Ve spisech polsko-sovětské komise má označení „II“,³ pro tuto práci byla označena B2, přičemž stejné pořádkové písmeno B poukazuje na její „společný proud“ s komorou B1 a připomíná jejich proudní jednotnost, a to dle Pressacova vzoru.

Takovýto text byl v komoře B2 k dispozici ještě v roce 2007:

Železobetonová komora, ve které byli usmrcováni v zni cyklonem B.

¹ „Plynování (...) s velkou pravděpodobností trvalo do prvních dnů září 1943,“ (KRANZ, *Extermination*, s. 57).

² KRANZ, *Extermination*, s. 46-47; KRANZ, *Zeszyty XXII*, s. 28.

³ SIMONOV, *Tábor smrti*, 1945 s. 52; WWW p. IV, kap. V., odst. 5.

Není jisté, jestli se v komorách bunkru, zejména pak v komoře B, užívalo cyklonu B ještě před jejím epažením, jak vyplývá z Pressacovy teorie. Po zevrubném průzkumu komor z perspektivy současného návštěvníka je totiž zřejmé, že v komoře B1 chybí vizuální stopy po modré pigmentaci – úniku cyklonu B – ale ty jsou naopak sporadicky patrné několik centimetrů nad podlahou na pravé boční stěně komory B2, čemuž na první pohled odporuje oficiální stanovisko, které se můžeme dočíst v Kranzovské knize, kde je uvedeno, že po epažení byla komora (B1) adaptována k použití cyklonu B i CO, zatímco druhá část zůstala patrně nevyužita (alespoň nebyla přímo konfrontována s cyklonem B, a to na základě technické expertízy provedené Fakultou chemie a technologie stavebních materiálů Varšavské technické univerzity).¹ Je možné, že komora B1 byla po epažení zevnitř celkově natřena vápennou omítkou, anebo k tomu došlo v rámci konzerváčních prací. Proč jsou ale typické modré skvrny v komoře B2, když se zde podle Kranze cyklonu B nepoužívalo?

6.6.2 Fenomén kyanidového rozptylu

Odpovědí zřejmě budou zvláštní vlastnosti cyklonu B, které se projevují mimo jiné tzv. „fenomémem kyanidového rozptylu“, na který v této souvislosti upozorňuje Mattogno ve své revizionistické studii² a jenž lze (v tomto případě) podepřít oficiálními a v decky podpořenými stanovisky včetně Kranzova názoru. Tento fenomén spočívá v tom, že se modré skvrny mohou objevit na opačné stěně než té, která je přímo konfrontována s cyklonem B. V případě komory B2 jsou totiž stopy po cyklonu v úrovni, kde se v sousední komoře nacházejí trubky na vedení CO, a kde tedy cyklon „korodoval“ nejintenzivněji, čímž se „propil“ na vnější stranu stěny, v tomto případě do interiéru komory B2. Mattogno uvádí, že podobný fenomén lze nalézt i na desinfekčních zařízeních BW 5a a 5b v B ezince.³ Je však nutné podotknout, že modrá skvrna je v komoře B2 viditelná i na druhé straně těžké komory vpravo, kde žádné „protilehlé trubky“ nebyly.

Jak jinak, než tímto fenoménem, bychom si pak mohli vysvětlit přítomnost modrých skvrn v Pressacově „mrtvé komoře“ B2 a jak bychom se vypořádali se závěry odborné varšavské expertízy? Buď je Pressacova teorie s I. fází za užití cyklonu B pravdivá - i když tomu odporují ostatní závěry - anebo tu přehléhl fenomén cyklonu B, jehož modrý pigment se „propil“ ze sousední komory, kde je modrá pigmentace velmi rozšířená a silná.

¹ KRANZ, *Extermination*, s. 46, pozn. 19; KRANZ, *Zeszyty XXII*, s. 28, pozn. 78.

² MATTOGNO, *Chambers*, 3. The Use of the Gas Chambers for Homicidal Purposes, a) Chambers I-III.

³ Tamtéž, pozn. 45; Pressac se o méně patrném modrém zabarvení zmíní i v souvislosti se stejnými budovami v B ezince jako Mattogno v: PRESSAC, *Truth*, s. 51. On je však používá pro srovnání intenzity modrých skvrn vlivem působení rozdílných teplot.

6.6.3 Komora A (III)

Tato komora v bunkru A¹ („III“ – označení komise), která je silně potřísněna modrými skvrnami po účincích cyklonu B, je vlastně druhou polovinou celé stavby, a její plocha je přibližně² totožná se součtem ploch obou komor B. Z toho vyplývá, že původně byl bunker rozdelen podélnou stěnou na dvě zhruba stejné části A a B, z nichž část B byla dříve i později přepažena přesně v polovině své délky, což již bylo vysvětleno. Tím v bunkru vznikly celkem tři komory.

Také v komoře A se nad podlahou vinou trubky, ukončené však jiným zařízením, než je tomu v případě komory B1. Navíc zde jsou vedeny pouze u pravé stěny z pohledu spojovacího přístavku. Je však nepochybné, že i tyto trubky sloužily pro vedení některého plynu ze stlačených bomb v tzv. esesmanské kabiny, tedy v místnosti se dvěma lahvemi. Protější dveře této komory jsou na dnešním venkovním prahelí bunkru symetrické s dveřmi komory B2. V roce 2010 byly pro návštěvníky zavěšeny, kdysi, jak ukazují starší poválečné fotografie, byly mírně pootevřené a ještě předtím byly otevřené zcela.

Na tabuli v komoře A v „předkranzovském období“ stálo:

Železobetonová komora pro izopobení k usmrcování v z kyslíkem uhelnatým, jenž byl do komory veden trůbkou z kabiny SS-mana. Používalo se tu takéž cyklonu B.

6.7 Desinfekční proces

6.7.1 Ztížená aplikace cyklonu B pro vražedné účely

Jak již bylo řečeno, komora A vykazuje jasné stopy po modrých účincích cyklonu, takže sloužila jak k používání tohoto plynu, tak i kyslíku uhelnatého, k čemuž odkazují trubky ústící do esesmanské kabiny s lahvemi. Avšak vzhledem k tomu, že v jejím stropu nebyl proražen otvor na vhazování cyklonu B, je nutné přijmout skutečnost modré pigmentace na stěnách jako důsledek působení tohoto plynu za účelem desinfekce odvětrání, nebo v případě zabíjení lidí cyklonem B v této komoře by byla jeho „aplikace“ bez stropních otvorů takřka nemožná. Naproti tomu kyslík uhelnatý, vedený sem z esesmanské kabiny, nemá pro vši smrtelné účinky, ale smrt způsobuje pouze teplokrevným organismům v etnologii³, takže jakákoliv spekulace o jeho případných „desinfekčních jednotkách“ je tím

¹ Jedná se o Pressacovo označení.

² Viz blíže v pododdíle 6.8.1, pozn. 3!

³ PRESSAC, *Truth*, s. 51.

vyložená. Z toho celého lze vyvodit jednoznačný závěr, že tato komora sloužila jak k desinfekci odvětrání, tak k zabíjení lidí, přičemž podle je podle některých rozporných závěrů (viz Pressacovu a Kranzovu interpretaci). Je však nepochybné, že komora byla multifunkční: k zabíjení lidí se v ní používalo kyslíku uhelnatého, k desinfekci odvětrání pak cyklonu B.¹

6.7.2 Pressacovo odmítnutí užívání cyklonu B k vražedným účelům

Toto jsou Pressacova slova, kterými zdůvodňuje, proč podle něj nebylo možné užít v této komoře cyklon B k zabíjení lidí: „(...) nevím tomu, že by místnost A mohla být užita k vražedným účelům lidí za použití cyklonu B. V případě místností B1 a B2 se zdá být tato možnost technicky proveditelná, ale je nepravděpodobné, že by se tento prostor skutečně k tomuto účelu využívalo. Pravděpodobnější je, že SS chtěli mít dvě rozdílné komory na kyslík uhelnatý (A a B1, M. Ch.), které by mohly být použity pro různé početné skupiny osob: komora A (36m²) pro skupiny o 250 až 350 lidí, a komora B1 (18 m²) pro skupinky itající od 125 do 175 lidí. Tyto podmínky byly opakovaně zmíněny v dřívějších zmiňujících velikost transportovaných do komory.“²

Pressac na dalším příkladu výstižně ilustruje nepraktičnost potenciálního zabíjení lidí cyklonem B v komoře A, kde chyběl otvor ve stropě: „Upřímně řečeno je těžké si představit SS manažera v plynové masce a s plechovkou cyklonu B v ruce, jak hází granule do 30-ti centimetrového prostoru mezi hlavami osob a stropem (aniž by se předešlo riziku, že některé granule popadají na podlahu před dveřmi) a jak se pokouší uzavřít dveře, aniž by vznikly zoufalé pokusy o útěk osob.“³

6.7.3 Multifunkční komora A

Komoru A lze pokládat za nejvýraznějšího představitele, což do případné multifunkčnosti táborových komor. Z výše popsaných případů je možné odmítnout její funkci jako likvidační komory za použití cyklonu B, nikoli však již za použití kyslíku uhelnatého, anebo jiných plynů. Modrá pigmentace nástěnek je však nepopiratelným faktem, že právě tato komora byla často konfrontována právě s cyklonem B, a to v souvislosti s desinfekcí šatstva, což podporuje Kranzova teorie o desinfekcích, konaných tu

¹ Takovýto závěr, týkající se plynových komor v táboře, však zveřejnila vyšetřovací komise: „Technickou a sanitární chemickou prohlídkou plynových komor v koncentračním táboře na Majdanku bylo zcela potvrzeno, že všechny tyto komory, zvláště první (B1), druhá (B2), třetí (A) a čtvrtá (provizorní), byly určeny a fakticky v praxi používány k masovému soustavnému vyhlazování lidí otrávením jedovatými plyny, jako je kyselina kyanovodíková (preparát „Cyklon“) a kyslík uhelnatý.“ (SIMONOV, *Tábor smrti*, 1945 s. 52; WWW p. IV, kap. V, odst. 5.– označení komor v závorkách dodáno autorem BP.)

² PRESSAC, *Truth*, s. 52.

³ Tamtéž, s. 52.

po tím listopadu. Je tedy možné, že nejprve sloužila komora k zabíjení lidí pomocí CO, kdežto později (když přestala sloužit k zabíjení) v ní bylo desinfikováno vězeňské oblečení, anebo byly tyto operace kombinovány.

6.7.4 Gröner jako oponent uvedených závěrů

Gröner však tento předpoklad překvapivě staví na vratké základy svým tvrzením: „(...) *nesouhlasím s tím, že v malé cihlové plynové komoře (v níž některé z bunkrových komor, M.Ch.) bylo desinfikováno oblečení. Taková tvrzení jsou hotovým nesmyslem. Nelze tvrdit, že by se plynových komor užívalo k desinfekci oblečení.*“¹

Hovoří sice o „malé komoře“, což by připadalo k některé z komor skupiny B, nikoli A, ale v Grönerově případě je možné, že adjektivum „malá“ použil v kontrastu s provizorní komorou v mužském lázeňském baráku, ve které se, jak vyplývá z jeho výpovědi, zabíjelo v roce 1942 a prostorově ji označil za větší než cihlovou komoru. U Grönera je nutné podotknout, že v souvislosti s plynovými komorami v táboře uvádí jen dvě (*die beiden Gaskammern*). Jednou je cihlová komora v bunkru, nebo se zmiňuje, že šlo o osamocenou stavbu (*v orig. für sich allein*) - a bunkr samostatnou budovou byl, a podruhé o přístavku (*v orig. Anschluss*) k mužskému lázeňskému baráku.² A koliv rozměry bunkru jím udané jsou poměrně malé vzhledem ke skutečnosti,³ poloha stavby se s bunkrem shoduje, stejně jako poloha přístavku se shoduje s provizorní komorou. Na jeho výše citované výpovědi je však nejdůležitější a zároveň nejpozoruhodnější celkové popření užití plynových komor za účelem desinfekce!

6.8 Revizionismus

6.8.1 Otvory ve stropu a naaranžovaný cyklon B

V rámci průzkumu plynových komor v majdanském bunkru je vhodné upozornit na některé závěry revizionistů Mattogna a Grafa, které se týkají právě této stavby. Uvádím některé z jejich domněnek, které mi připadají nejdůležitější a podrobuji je reflexi.

¹ PMM: sv. dectví Georga Grönera - Barch, B 162/407 ARZ 297/60, Bd.13., s. 6, (Kserok. 1426), Köln 4. 5. 1965.

² Tamtéž, s. 5.

³ Gröner uvádí rozměry bunkru (5 x 3^{1/3} - PMM: sv. dectví Georga Grönera - Barch, B 162/407 ARZ 297/60, Bd.13., s. 5, (Kserok. 1426), Köln 4. 5. 1965), zatímco Marszałek se zmiňuje o vnitřních rozměrech komory A (10 x 5, 5 x 2 a k rozměry malých komor udává čísla: 4, 8 x 3, 62 x 2 - MARSZAŁEK, *Majdanek*, s. 32), Kranz uvádí rozměry bunkru (10, 7, x 8, 8 x 2, 4 - KRANZ, *Extermination*, s. 50) a pouze Pressac se jednoznačně zmiňuje o rozměrech stejných dvou plynových komorách v bunkru, přičemž vnitřní rozměry každé z nich byly (9, 2 x 3, 62 x 2, 5 - PRESSAC, *Truth*, s. 50).

První problém se týká otvorů ve stropu komor vzniklých při epažením. Otvory v komorách B1 a B2 byly podle Mattognova míněny proraženy velmi amatérským způsobem, obzvláště pak v komoře B2, kde se v otvoru ani nenachází děvový rám. Podle něho to nasvědčuje tomu, že tyto otvory byly chvátat proraženy pro polsko-sovětskou komisi.¹ Pokud bychom však Mattognovi věřili, nutná by vyvstala otázka, proč nebyl proražen otvor také, a to zejména, ve stropu komory A, kde se na první pohled nejvýrazněji ukazuje použití cyklonu B, čímž by se tato komora mohla nejspíše vydávat za likvidační komoru použitím cyklonu B?

Mattogno se dále odvolává na Pressacovu studii, kde Pressac poukazuje na absenci lahví v esesmanské místnosti bezprostředně po osvobození², přičemž podotýká, že v této kabině se nacházely jen plechovky od cyklonu B, které sem naaranžovali právě osvobození v zemi, aby v lidech podpořili představy, že se v těchto komorách zabíjelo cyklonem B proudícím trubkami.³

Pokud budeme, v souladu s Mattognem, považovat tuto skutečnost za jeden z důkazů o falšování „skutečné“ funkce bunkru, pak se však asi nutně zeptáme, odkud v zemi vzali tento nápad? To, co údajně mají být samo o sobě důkazy, že je kabinu motivovala nějaká táborová zkušenost právě s plynováním v zemi. Nikdo netvrdil, že se v táboře likvidovalo plynem těsně před osvobozením, takže v těchto prostorách lahve/plechovky již nemusely být. S plynováním se přestalo na podzim roku 1943, takže je jen logické, že lahve se stlačeným plynem se v kabině dále nenacházely.⁴

6.8.2 CO₂ jako konzervační médium

Mattogno podotýká, že jedna z lahví, která je dnes k vidění v esesmanské kabině, nese označení, že obsahovala kyslík uhličitý, nikoli uhelnatý, přičemž kyslík uhličitý⁵ není pro lidský organismus smrtící.⁶

To jej dovedlo k názoru, že když selhala táborová administrativa nedostatku topných látek pro pece starého krematoria, nemohla stávající márnice stačit k požití všech mrtvol, takže se podle něho přistoupilo k tomu, že byla komora A s komorou B1 konvertována na

¹ MATTOGNO, *Chambers*. 3. The Use of the Gas Chambers for Homicidal Purposes, a) Chambers I-III.

² Pressac mohl vycházet z hlášení organizace „Opus“, které uvádí, že plynová komora byla rozebrána a aparatura odstraněna, jak cituje Kranz a pokračuje, že „e o zakončení plynování se objevuje i ve výpovědích jiných svdků, v nichž se hovoří o odstranění zařízení gaskamery (rozuměj plynové komory, M.Ch.) – (KRANZ, *Extermination*, s. 42, KRANZ, *Zeszyty XXII*, s. 35-36, pozn. 103).

³ MATTOGNO, *Chambers*. 4. Homicidal mass gassing: origins of the accusation.

⁴ KRANZ, *Extermination*, s. 55-56, pozn. 41.

⁵ Stanovisko vyšetřovací komise k druhu plynu: „Bylo provedeno celkem 16 reakcí s pentoxidem jodu a 10 s chlorpaladiovým indikátorem. Všechny zkoušky s uvedenými reakcemi daly pozitivní výsledek na přítomnost kyslíku uhelnatého.“ (SIMONOV, *Tábor smrti*, 1945 s. 51-52; www, p. IV, kap. V., odst. 5.).

⁶ MATTOGNO, *Chambers*. 3. The Use of the Gas Chambers for Homicidal Purposes, a) Chambers I-III.

provizorní a výpomocné márnice, kde byla mrtvá těla chlazená kyslíkem uhlíkatým, jenž zde, veden trubkami z esesmanské kabiny, působil jako konzervační médium.¹ Toto tvrzení působí velice radikálně, a koliv se nezdá jako dostáující důkaz. Žádná výpověď se totiž nezmiňuje o tom, že by tyto prostory sloužily jako márnice. Ani výpovědi esesmanů před soudy se o ni nem podobněm nezmiňují, protože kdyby tomu tak bylo, Matogno by tento důkaz jistě neopomněl na podporu svého tvrzení použít. Sice existují výpovědi o vývozu těl z bunkru, jenže na jejich základě je patrné, že se jednalo o „erstvé“, nejspíše právě zplynované oběti² a je nepravděpodobné, že by šlo o mrtvolky vytažené z chladících márnice.³ Mrtvolky v zemi byly naopak často odváženy do Krempeckého lesa⁴ a kdyby byl roku 1942 nedostatek topných látek pro krematoria, pak by se to jistě netýkalo spalovacích hranic na otevřeném povrchu, kdy samotný valící tuk z těl v kombinaci se dřevem sloužil jako výtečná hořlavina, anebo by byla těla prostě v lese pohřbena v hromadných hrobech. Teorie o dvou márniciích v komoře A a B1 je naopak příliš fantaskní, protože je těžko představitelné, aby byla těla v táboře „konzervována“ takto složitým a nákladným způsobem.

6.9 Rosengarten

6.9.1 Selekcce

Podle dosud zmíněných skutečností je tedy nepochybné, že epicentrum majdanského plynování se odehrávalo v oblasti, kde stál barák N°41 a bunkr. Bunkr samotný je pak nejpravděpodobnějším adeptem na zřízení organizované a masové likvidace lidí plynem v celém táboře. Tuto teorii podporuje hned několik dalších výpovědí, mezi nimiž jsou těmi nejvěrohodnějšími výpovědi týkající se tzv. Rosengarten, selekčního prostranství, na kterém se na Majdanku odbyvaly tzv. selekcce novopříchozích⁵ na práce schopné a ty, které byly určeny pro plynovou komoru/komory.

¹ MATTOGNO, *Chambers*. 3. The Use of the Gas Chambers for Homicidal Purposes, a) Chambers I-III.

² „Plynová komora, jež se nacházela naproti vchodu na pole I, se používala jednou denně. Těla zplynovaných lidí byla v noci naložena na valníky a odvezena traktorem do krematoria. Pokaždé, když jel v noci traktor kolem tábora, bylo jasné, že se toho dne uskutečnilo plynování.“ (KRANZ, *Extermination*, s. 60, KRANZ, *Zeszyty XXII*, s. 36-37).

³ „Nejast jí v ní vidli (...) samotnou selekci nebo okamžik naložení obětí na vozy. Nkte jí svdkové pozorovali vyvážení mrtvol po zplynování.“ (KRANZ, *Extermination*, s. 60-61, KRANZ, *Zeszyty XXII*, s. 37).

⁴ Srv.: „Traktor odjížděl 3-4 krát denně, opouštěl táborovou bránu a jel ve směru Kazimierzówki (Krempeckého lesa). (...) Tímto způsobem se nacisté zbavovali stop po svém zločinu; cokoliv nebyli schopni spálit v táborovém krematoriu, brali do sousedního lesa.“ (Kranz, *Ext.*, s. 61); anebo: „lenové posádky Majdanku, kteří vypovídali jako svdkové v Düsseldorfu, nejast jí tvrdili, že skutečnost plynování se k nim dostávala jen z doslechu. Pouze nkteí, tak jako Luzie Moschko, která viděla v komoře zplynované lidi, o tom hovořila jednoznačně,“ (KRANZ, *Zeszyty XXII*, s. 36, pozn. 105).

⁵ Selekcce do plynových komor se netýkaly pouze novopříchozích, ale také v zemi nacházejících se v táboře (KRANZ, *Extermination*, s. 54, KRANZ, *Zeszyty XXII*, s. 33).

Bývalý v ze Franz Koch o tomto míst poznámenal: „V blízkosti láze ského za ízení a plynovací komory bylo místo o ploše zhruba 2500 m² oplocené ostnatým drátem. Toto místo vstoupilo ve známost pod ozna ením Rosengarten“¹. Koch popisuje selekce, kterých byl na Rosengarten sv dkem a zmi uje se o Thumannovi a Perschonovi, p i emž Perschona p ímo spojuje s plynovou komoru. Také vypov d l, že byl p inucen sortovat od v po zplynovaných.²

Selekce, které jsou prvním prvkem a zároveň velmi d ležitým p edpokladem pro následnou hromadnou likvidaci lidí (obecn se p edpokládá jejich zplynování), byly na Majdanku provád ny bu u nov p íchozích, anebo pr b žn v tábo e. Czesław Rajca, autor kapitoly o p ímé likvidaci v obsáhlé knize *Majdanek 1941-1945*, vysv tluje modalitu táborové selekce: v rámci výb ru do plynových komor na ženském poli, byl výb r soust ed n na v ze kyn židovského p vodu, zatímco mezi muži se selekce týkaly v z r zných národností. Aby byli eliminováni v zni neschopní práce, byl nej ast ji organizován b h, b hem n hož byla odhalena malá fyzická zdatnost. P i velkém p ílivu transport a p epln ní tábora byli ke zplynování vybírání dokonce židé v plné síle. Frekvence selekcí se pohybovala v rozmezí 2 x za týden až 2-3 x za m síc (od listopadu 1943 se s nimi p estalo).³

6.9.2 Heinrich Rindfleisch a dozor nad plynováním v bunkru

Pokud jde o selekce nov p íchozích, sehrával p i nich d ležitou úlohu dr. Heinrich Rindfleisch, jehož lze ozna it za „majdanského Mengeleho“, nebo to byl práv mnohem znám jší Mengele, který provád l podobné selekce v Osv timi-B ezince.

innost dr. Rindfleische v „majdanském sektoru smrti“ svou výpov dí p íblížil op t Gröner: „(...) Myslím, že tyto selekce provád né dr. Rindfleischem, byly provád ny na ja e 1943. (...) V zni, kte í stáli na Rosengarten museli p edstoupit p ed dr. Rindfleische a jiné p íslušníky SS a byli bu poslání do láze ského baráku, kde se vykoupali, následn se oblékli a pak byli p id leni na pole, nebo, jestliže byli sta í a nemocní, byli odkomandováni stranou. (...) Pr b h (selekce) jsem sledoval skrz spáru v láze ském baráku (jde o blok N°42, M. Ch.). (...) vid l jsem, jak dr. Rindfleisch ukazoval rukama, kam má v ze jít, bu p ímo k láze skému baráku, nebo v p ípad nemocných a starých v z (...) na malé odd lené místo. (...) vybraní nemocní a sta í v zni museli jít do p edsín mužského láze ského baráku a tam se vysvléknout (nejpravd podobn ji se jedná o prostory provizorní plynové komory v bloku

¹ PMM: sv dectví Franze Kocha - Barch, B162/407 ARZ 297/60, Bd.12, s. 2, 4 (Kserok. 1554) Düsseldorf, 25. 3. 1964.

² Tamtéž, s. 2, 4.

³ RAJCA, *Majdanek 41-44*, s. 265.

N°41, kde se vyselektovaní v zni vysvlékli a nechali oblečení na hromádkách,¹ aby bylo následně vydesinfikováno přímo tam, popř. bylo přeneseno do vedlejšího bloku N°42, kde se podle Grönera takové desinfekce prováděly, M.Ch.) (...) *Potom byli v zni nahnáni do malé kamenné plynové komory (n které komory v bunkru, M.Ch.) a tam zplynováni. Pokud si vzpomínám, netrvalo to déle než p t minut, než k iky ustaly. Vid l jsem, jak b hem plynovacího procesu chodil dr. Rindfleisch p ed plynovou komorou a dokonce mezi obma lázeňskými baráky sem a tam (...).*²

Je patrné, že Gröner popisuje plynování v bunkru, jehož poloha se opět naprosto shoduje s jeho popisem situace. (Bunker se skutečně nacházel mezi obma zmíněnými baráky, jen několik metrů od jejich konce.)

6.9.3 Gröner jako příímý svědek selekcí a vnější pozorovatel plynování

Gröner také spolehlivě a podrobně vysvětlil zprávu, jak mohl své pozorování provádět: „(...) *Svá výše popsaná pozorování jsem dělával z lázeňského baráku (N°42, M.Ch.). Na straně lázeňského baráku, jež přiléhala k Rosengarten, se sice nenacházelo žádné okno, ale, (...) d ní na Rosengarten jsem pozoroval skrze škvíru ve stěně. Na druhé straně ženského lázeňského baráku, jež se otevírala k malé plynové komoře a mužskému lázeňskému baráku, okna byla. T m jsem (...) vid l dr. Rindfleische ve er b hem plynovacího procesu.*³ (...) *U selekce jsem také často vídal a sledoval dr. Bodmanna, jak bral nemocné v zprávnou stranou, aby byli následně zplynováni. Byl to on, kdo často přicházel k plynovaným (v orig. vergasenden) v zprávné místnosti, kteří byli drženi v pedsíni (v orig. im Vorraum zur Badebaracke der Männer) mužské lázně (v provizorní komoře „IV“? - M.Ch.), a nahlížel, jak záležitost probíhá.*“⁴

Zde se Gröner pravděpodobně zmíjí uje o provizorní komoře „IV“. Nicméně zůstává otázkou, zda dr. Bodmann přicházel na kontrolu skutečně plynovaných v zprávných těchto prostorách, anebo zda kontroloval, jestli jsou připraveni ke zplynování v „malé cihlové komoře“, čteno Grönerovými slovy, tj. v bunkru. Je totiž patrné, že pedsíň mužské lázně (provizorní komora) mohla sloužit jako čekárna plynové komory v bunkru, jako jistý ekvivalent podzemních šaten v birkenauských krematoriích. Alespoň tato část Grönerovy výpovědi tomu totiž nasvědčuje. Nicméně je nutné podotknout, že zde Gröner nepoužívá pro tuto místnost označení plynová komora, jak má být ve zvyku, ale pedsíň. Jedna taková se však

¹ Tuto eventualitu podporuje Kranz v text: „*Na plánu pro přípravu plynových komor byla tato místnost označena jako šatna (Ankleideraum).*“ – (KRANZ, *Extermination*, s. 43).

² PMM: sv. dectví Georga Grönera - Barch, B 162/407 ARZ 297/60, Bd.13., s. 11, (Kserok. 1426), Köln 4. 5. 1965.

³ Tamtéž, s. 12.

⁴ Tamtéž, s. 8.

nacházela na opa né stran baráku, kde byly v z m st íhány vlasy. Na druhou stranu je však možné, že pro své vzpomínky z roku 1943 Gröner používá pro tutěz místnost, kterou ješt pro rok 1942 ozna uje za plynovou komoru, již ozna ení p edsí , což by nasv d ovalo eventualit , že v tomto období již jako p edsí sloužila.

6.10 Bunkr – epicentrum majdanského vražedného plynování

6.10.1 Nesrovnalosti ve vnit ním len ní bunkru a hypotéza o „t etí cest “ geneze komor v bunkru

Je z ejmé, že to byl práv bunkr, který m l funkci likvida ní budovy lidí zplynováním, a už k tomu ú elu byla využita jedna komora, dv , anebo po p epažení jedné poloviny interiéru všechny t i. Nicmén je patrné, že alespo jedna komora byla v bunkru používána k likvidaci vyselektovaných lidí. Nejpravd podobn jší je, že smrtícími komorami byla komora A a komora B1.

Nejasnostmi a nesrovnalostmi op edený však z stává obecný Gröner v popis bunkru, o kterém hovo í jako o jedné cihlové plynové komo e, zatímco druhou umis uje do láze ského baráku N°41. Kdyby nebyla k dispozici sou asná, návšt vník m muzea prezentovaná podoba bunkru se t emi plynovými komorami, badatel nad touto problematikou, který by vycházel p edevším z pramenné základny opírající se o výpov di Grönera, ale i jiných o itých sv dk , by musel snadno dojít k záv ru, že ve skute nosti se mezi baráky N°41 a N°42 nacházela jediná plynová komora, nikoli t i, jak je patrné dnes, ve které byli plynováni lidé, zatímco p ed dokon ením její výstavby sloužily k plynování prostory provizorní komory. Není to totiž pouze Gröner, jenž si vzpomíná na docela jiný bunkr, než který vidíme v muzeu dnes, ale i Friedrich Ruppert, který jej popsal jako „*masivní kamennou [sic!] stavbu o rozm rech asi 6 x 6 metr , dva metry vysokou.*“¹ Dokonce i Simonov, který tábor navštívil v roce 1944, popisuje v souvislosti s bunkrem jen jednu komoru.² Když k tomuto problému p idáme Kranzovu poznámku, že „*p ed lávky vykonané po válce (na bunkru, M.Ch.) jsou dost zna né*“,³ a ješt vezmeme v potaz asto zmi ovanou hypotézu, že komory v bunkru neza aly fungovat sou asn (rozdílná instalace trubek na CO v komo e A a B1), nutn vyvstane otázka, nakolik se sou asná podoba bunkru p ibližuje originálu, resp. není-li možné, že bunkr samotný (pomineme-li Simonovovu výpov a budeme-li se zam ovat zejména na Grönerovo sv dectví), byl postupn modifikován ve smyslu rozši ování a p istavování další/ch místnosti/í, až získal sou asnou podobu. Je totiž nepochybné, že Gröner hovo í o

¹ KRANZ, *Extermination*, s. 45.

² SIMONOV, *Tábor smrti*, 1944 s. 8; 1945 s. 12; WWW kap. II.

³ KRANZ, *Zeszyty XXII*, s. 29, pozn. 80.

jedné plynové komoře v osamocené cihlové stavbě (dokonce popisuje její interiér) a to pro období poslední třetiny roku 1942 a prvních polovin roku 1943, kdy probíhal v jejím bezprostředním sousedství. Na základě toho je možné analytickou kritikou vyvodit i hypotetický závěr, že v tomto období měl bunkr jen jednu komoru a celkové podrobné rozměry byly menší, na což došlo během roku 1943 (zejména po květnu) k jeho rozšíření do (přibližně) stávající podoby.

6.10.2 Kapacita vyhlazovacího zařízení

Ačkoli je zřejmé, že je to právě bunkr, který dává jasnou odpověď na to, jestli byli na Majdanku plynováni lidé, je nutné zdůraznit, že aťkoliv zde s nejvyšší pravděpodobností k vražednému plynování skutečně docházelo, rozhodně se nejednalo o tak početné skupiny plynovaných, jako například v Osvětimi-Běžecku, i v táborech okamžitého vyhlazení.¹ Pro ilustraci, o jak početné skupiny lidí poslaných ke zplynování na Majdanku se jednalo, poslouží další část z Grönerovy výpovědi: „*Dr. Rindfleisch (...) v rámci první selekce měl co do inu asi 200 nebo 300 v zni. (...) z nich vybral asi 20 ke zplynování. Z transportu, který následoval za zhruba 8-14 dní, a u kterého jsem ho viděl (...) vybral asi 15-20 nemocných a praceneschopných v z , které poslal ke zplynování. V té době (...) který se mi obzvlášť vryl do paměti (...) se jednalo o transport, který přijel z Varšavy a šel na 500 v z , vybral alespoň 20 – ale mohlo to být víc - v z .“²*

V Ternesově výpovědi pro vyšetřovací komisi se však hovoří o větších skupinách jednorázově zplynovaných: „*Táborový lékař, Untersturmführer SS Rindfleisch mi vypravoval, že ve večer 21. října 1943³ bylo v plynové komoře otráveno preparátem „Cyklon“ 300 lidí ve vteřinu od té doby do deseti let.“⁴*

To, že Majdanek nebyl už sobě na hromadné plynování tak, jako Osvětim-Běžeck, Treblinka, Sobibór i Bełžec, také vyplývá z Grönerova závěru, že: „*Zařízení na*

¹ V oitím svědectví slovenského žida Filipa Müllera o produktivitě Běžeck se můžeme dočíst: „*Zatímco předchozí noci zemřelo jen ve třech plynových komorách 5. krematoria 10 000 lidí (...) krematoria 2, 3 a 4 s celkem pět plynovými komorami a třiceti osmi pecemi pracovala naplno dnem i nocí. (...) Tak se dá snadno vysvětlit, jak bylo možné za několik týdnů vyhladit na 400 000 maarských židů.“ (MÜLLER, Filip, *Eyewitness Auschwitz*. Chicago : Ivan R. Dee, 1999, s. 143). Tento počet je však nutné brát za maximální využití vyhlazovacího potenciálu Běžeck, nebo akce vyhlazení maarských židů je v běžecké historii považována za vrchol exterminace produktivity v táboře. V táborech okamžitého vyhlazení byla situace následující: Bełžec – denní maximum 15 000 osob, Sobibór – 20 000 denně, Treblinka – 25 000 osob denně, jak vyplývá z hlášení Kurta Gersteina, které je mimo jiné citováno v: ARAD, *Reinhard*, s. 106. Nicméně tato čísla jsou také maximálními, a zřejmě jen teoretickými hodnotami, aťkoliv v nich ilustrují velice výnosnou produktivitu smrti, která je tímto specifickým táborem vlastní.*

² PMM: svědectví Georga Grönera - Barch, B 162/407 ARZ 297/60, Bd.13., s. 2, (Kserok. 1426), Köln 5. 5. 1965.

³ Podle souasného mínění se však v tomto období na Majdanku již neplynoválo. Kranz předpokládá, že s plynovacími akcemi se přestalo v prvních dnech září 1943.

⁴ SIMONOV, *Tábor smrti*, 1945 s. 53; WWW p. IV, kap. V., odst. 13.

Majdanku, tedy nejprve malé krematorium a ob plynové komory, nebyly postaveny tak, aby v nich mohl být zabit větší počet lidí (v orig. Die Anlagen in Majdanek, also zunächst das kleine Krematorium und die beiden Gaskammern waren nicht so gebaut, dass man eine grosse Anzahl von Häftlingen in ihnen töten konnte).“¹

Jerzy Kwiatkowski, citovaný Kranzem, hovoří podobně: „V plynové komoře bylo možné denně vyhladit jen malý počet lidí. Proto pokračoval Florstedt odesílat vězně do koupelí na pole. Každých pár dní, tak, aby plynová komora stála prázdná, tam byly prováděny další selekce.“²

¹ Z výsledku Georga Grönera: PMM: sv. 10, dečnický Georg Gröner - Barch, B 162/407 ARZ 297/60, Bd.13., s. 1, (Kserok. 1426), Köln 6. 5. 1965. Výšetřovací komise však došla k tomuto podivuhodnému závěru: „Při soustředěném používání všech komor, za účelem otrávení lidí, bylo možno usmrtit najednou 1914 lidí.“ (SIMONOV, *Tábor smrti*, 1945 s. 52; www, p. IV, kap. V., odst. 6.). Je však nutné podotknout, že závěry byly nepochybně učiněny za předpokladu, že se užívalo 6-7 potenciálních komor.

² KRANZ, *Extermination*, s. 53, KRANZ, *Zeszyty XXII*, s. 33.

7 Staré krematorium na „Mezipolí I“

7.1 Umístění komor na „Mezipolí“ a sušárenské prostory

Devnáctá stavba bývalého tzv. starého krematoria se dodnes nachází na konci prvního táborového mezipolí mezi poli I a II. A koliv z nich kterých zdroj vyplývá, že plynovací operace v tomto krematoriu započaly již v létě 1942, jiné zdroje, zejména výpovědi v z... , kteří byli v něm v sousedství objektu, a z nichž ne jeden detailně popsal budovu starého krematoria, nenasvědčují tomu, že by se zde kdy plynovali lidé. Umístění plynových komor do tohoto sektoru se zdá být značně nepravděpodobné a nepraktické (skutečnost, na kterou poprvé upozornil Marszałek, jak podotýká Kranz), nebo hned vedle pracovala prádelní družina a plynovací akce by byly na obojí v z... m z okolních dvou polí, tedy z I. a II. pole.¹

Dlouhou dobu však byly dvě hlavní místnosti uvnitř pokládány za možné plynové komory s označením vyšetřovací komise jako komory V a VI. Odkud však komise získala informace pro své závěry, není zcela spolehlivě vysvětleno. Základem snad může být skutečnost, která se objevuje v některých pramenech, že v první polovině října 1943 byla (jedna?) plynová komora nedaleko umývárny (v bunkru?) demontována a její vybavení odvezeno. Namísto toho byly ve starém krematoriu postaveny dvě větší komory k odvěšování šatstva a spodního prádla za použití plynu.²

A od toho, zdá se, byl již jen malý krok k tomu se domnívat, že jestliže zde kdy byly odvěšovací komory, mohly posloužit také jako popravčí komory. Pressac ve své stati uvádí: „(...) že (se má za to), že za řízení těchto dvou komor bylo více uhlí, kyanovodík a CO. Později byly konvertovány v sušárenské prostory³“. Pressac je také toho názoru, že „tyto dvě provizorní plynové komory byly užívány k odvěšování šatstva za pomoci cyklonu B.“⁴

Zároveň je však možné, že se domnívalé likvidační komory spojené s touto lokalitou nenacházely přímo v budově starého krematoria, ale v jiném objektu na Mezipolí I.⁵

Dnes je souasněmu návštěvníkovi vstup do interiéru zamítnut, nebo uvnitř probíhají zdoluhavé renovační práce, a jak se nechal slyšet jeden z pracovníků muzea, Dr. Robert Kuwałek, ani mnozí ze zaměstnanců Státního muzea na Majdanku nesmějí dovnitř vcházet.⁶ Z Gazety Wyborczej (r. 2009) vyplývá, že „v nejhorším stavu je zavěšený p vodní barák

¹ KRANZ, *Extermination*, s. 42.

² Tamtéž, s. 42.

³ PRESSAC, *Truth*, s. 50.

⁴ Tamtéž, s. 50.

⁵ Tomuto problému se podrobněji vnuje Kranz na s. 24-25 v: KRANZ, *Zeszyty XXII*; KRANZ, *Extermination*, s. 41-42.

⁶ Z autorova rozhovoru s Robertem Kuwałkem, Lublin 11/2010.

prvního krematoria, ve kterém byla pálena těla a prováděny popravy, a ženská lázeň, ve které ekaly židovské ženy a děti na smrt v plynových komorách (barák N°42, M. Ch).¹ Píes skleněné okenní tabule jsou viditelné děvěné podpěry, jimiž je interiér doslova protkán.

7.2 Popravy nepohodlných v zázemí a absence svědectví o plynových komorách v baráku starého krematoria

Na základě analýzy mnohých historických záznamů lze vyvodit, že ve zdejších desinfekčních (popř. sušárenských prostorách) nebyli lidé nikdy plynováni. Sama budova starého krematoria vstoupila v poválečném bádání ve známost tím, že se v jejím vnitřku konaly etné popravy práceneschopných v zázemí oběšením i zabíjením železnou tyčí, k čemuž docházelo zejména od června 1942, kdy zde byli zabíjeni Židovští v zničenými železnými pádly. Robert Kuwałek prezentuje staré krematorium výhradně v souvislosti se dvěma výše zmíněnými způsoby zabíjení v zázemí, nikoli s plynováním.²

Také Simonov ve své zprávě zmiňuje staré krematorium: „První krematorium bylo postaveno ledajak; jeho provozní kapacita byla nedostatečná, mnohem nižší, než výkonnost přední promyšlené zmodernizované plynové komory.³ Plynové krematorium, to byl prostě velký barák s cementovou podlahou, kde v cihlové podezdívce byly zařazeny dva ohromné podélné železné kotle⁴.“ Simonov však nikde nepoukazuje na to, že by se ve starém krematoriu nacházely plynové komory, což by jistě, kdyby tomu tak bylo, učinil. Jeho zpráva je tedy dalším podpůrným pramenem, jenž hovoří proti faktu, že se kdy ve starém krematoriu plynovalo. Z této citace je také patrné, že nadbytek mrtvol, způsobený plynováním („gázováním“), byl běžně odvážen ke kremaci mimo tábor, zejména do Krempjeckého lesa.

7.2.1 Lämmerhirtova a Gradiniho výpověď

Bývalý kápo z koncentračního tábora na Majdanku, Erich Lämmerhirt, se ve svých výpovědích z roku 1974 zmínil o tom, co se dělo ve starém krematoriu. Výpověděl, že dostal za úkol přivést do krematoria skupinu židovských v zázemí, kterou si převzali „lenové krematoria komanda, jež bylo tvořeno ruskými válečnými zajatci pod vedením německého kápa.“⁵ Zmiňuje se také o hácích na v šení a o přípravě jedné takové popravy.⁶

¹ "Gazeta Wyborcza" ze dne 16.07.2009. Dostupný z WWW: <<http://majdanek.eu/gallery.php?gid=204>>.

² Z autorova rozhovoru s Robertem Kuwałkem, Lublin 11/2010; také v: PRESSAC, *Truth*, s. 50.

³ Jedná se o plynovou komoru v bunkru.

⁴ SIMONOV, *Tábor smrti*, 1944 s. 9; 1945 s. 13; WWW kap. II., odst. 10. Pozn.: v příkladu verze z roku 1944 je uvedeno „kotly“, nikoli „kotle“.

⁵ PMM: svědectví Ericha Lämmerhirta - Barch, B162/407 ARZ 297/60, Bd. 28, 23. 7. 1974.

⁶ Tamtéž.

Ani v jeho výpovědi se nikde neobjevuje zmínka, že by se ve starém krematoriu nacházela plynová komora. Shodně s dnešními historickými záznamy jsou v souvislosti s vražednou funkcí tohoto krematoria zmiňovány výlučně popravy, což potvrzuje výpověď dalšího ze skvěleho funkcionáře, Willyho Ernsta Gradiniho, jež byla zaznamenána v Düsseldorfu dne 27. března 1972. I Gradiniho vyprávění o popravách v tomto krematoriu: „(...) musel jsem klečet před jednou krematorijní pecí s rukama sepjatýma za hlavou. (...) Viděl jsem, jak táborový nejstarší z II. pole zabíjel v znečistěnou holí.“¹

7.2.2 Trutzelovo a Walterovo svědectví o zdejší Sonderkommandu

Paul Trutzel, který přijel po útěku v červnu 1942 z Dachau do Majdanku, vypovídal roku 1965 v Kolíně o krematoriu obdobně a zveřejněno se zmínil i o tamním Sonderkommandu: „(...) viděl jsem, jak v krematoriu zaměstnané ruské znečistěné komando, obvykle opilé, přehazuje oprátky přes hlavy na smrt určeným v znečistěným (...) byl jsem dlouhou dobu zaměstnan v prádelně přiléhající k malému krematoriu, a tak jsem měl možnost sledovat vstupy skrze otevřené dveře do krematoria.“²

Trutzel potvrzuje, že se u starého krematoria nacházela prádelna, ale ani on se nezmiňuje o plynové komoře, což by, kdyby tomu tak bylo, jistě neopomněl zmínit, vezmeme-li v potaz, že byl zaměstnan přímo v bezprostředním okolí starého krematoria.

Také výpověď Lorze Waltera, bývalé v znečistěném KL Lublin se v podstatě shoduje s předchozími: „(...) v krematoriu mezi poli I a II [byli] zaměstnaní dva Rusové a dva Židé. Sám jsem musel opakovaně v znečistěném, kteří přicházeli z Gammelblok³ na jednotlivých polích, doprovázet do krematoria. Tam naplnili mrtvé lidi převzali Rusové, kteří je zabili úderem železnou tyčí do zátylku. (...) Strážníci SS u toho nebyli, nebo krematorium se samo nacházelo uvnitř u strážníků. (...) Krematorijní komando se neustále nacházelo pod vlivem alkoholu. Museli tam spát v jedné místnosti a s v znečistěném z ostatních polí se nestýkali. Toto komando bylo později zlikvidováno.“⁴

¹ PMM: svědectví Willyho Ernsta Gradiniho - Barch, B162/407-AR-Z-297/60, Bd.26, Düsseldorf 27. 3. 1972.

² PMM: svědectví Paula Trutzela - Barch, B 162/407 ARZ 297/60, Bd.13., s. 4-5, (Kserok. 1427), Köln 5. 5. 1965.

³ Gammelbloky: jejich název pochází od slova „gamel“, neboť tak se na Majdanku říkalo v znečistěném, kteří byli na pokraji fyzických i psychických sil. Dnes je to židovské, ve kterých barácích na jednotlivých polích byly „gamly“ umístěny. Od poloviny roku 1943 byly gammelbloky od ostatních baráků odděleny vysokým dřevěným plotem. Z toho, kdo přešel smrti jsou známy jen 3 případy záchrany. Na I. poli byl gammelblokem blok 20. V blokové evidenci se jako poznámka u vysortovaných na smrt uvádí: „Odešel na blok 20.“ Podle jedné výpovědi se přichází v znečistěném na blok museli vysvléct donaha a položit se naznak na podlaze (...) Barák byl prázdný, bez postelí, a když byla okna otevřena ve více než 20°mrazu, byl mráz spolehlivým zástupcem smrtonošných znečistěných. (RAJCA, *Majdanek 41-44*, s. 267-268).

⁴ PMM: svědectví Lorze Waltera - Barch, B162/407 ARZ 297/60, Bd.13, s. 2-4, (Kserok, 1421), Frankfurt 26. - 27. 4. 1965.

A koliv Walter podává velice cenné informace o složení majdanského Sonderkommanda pracujících ve starém krematoriu a svou výpověď potvrzuje, že staré krematorium sloužilo jako místo hromadných poprav v z , zejména těch, kteří byli dále pracovní nevyužitelní, prvek plynové komory tu op t chybí. Nicmén ě je patrné, že se staré krematorium, a koliv k tomu s nejv tší pravd podobností nevyužívalo plynu, stalo jedním z míst hromadné a bezprost ední likvidace v KL Lublin.

Je to tedy práv staré krematorium, o kterém se dochovaly etné výpovědi podporující jeho „likvida ní funkci“, a to navzdory faktu, že se tu plynová komora/komory z ejm nikdy nenacházely. Vedle samotného bunkru se však dost dobře mohlo jednat o jedno z nejobávan ějších táborových míst, kam si v zni p icházeli pro okamžitou smrt. Neexistuje žádný p esv d ivý d kaz, který by podporoval teorii, že se zde nacházely plynové komory, které vyšet ovací komise opat ěla ísly 5 a 6, a koliv tato možnost se mohla vyšet ovatel m zdát od po átku velice lákavá (rozsáhlé prostory, blízkost spalovacího za ízení, místo všeobecn ě považované za d ějišt hromadných poprav atp.).

7.3 Alternativy táborové kremace

7.3.1 Kremace na otev eném pov t í na táborovém území a Krempec

Protože staré krematorium nemohlo sta it na spalování mrtvol z celého tábora, bylo jen logické, že se muselo používat také jiných míst ke kremaci vysokého po tu majdanských ob tí. Alternativní a velmi ěastou volbou byla tzv. otev ená kremace, jež se stala, zvlášt ě do výstavby nového krematoria na podzim roku 1943, velmi vyhledávaným zp sobem likvidace t ěl, pro tento tábor také specifickým.

Nedaleko bunkru se nacházelo jedno z míst rozesetých po tábo e, kde bylo možné provést kremaci na otev eném pov t í na tzv. spalovacích hranicích. Další takové místo se nacházelo za V. polem. Tyto hranice sloužily zejména ke kremaci žid ě z varšavského ghetta.¹

Dalším nechvaln ě proslulým místem, které sloužilo jako hromadné poh ebišt ě a také masové krematorium na otev eném pov t í, byl Krempecký les, vzdálený n kolik kilometr od mate ského tábora. „Polský deník“ v roce 1958 své ětená e informoval, že „byly b hem exhumací prací provád ěných na Lublinsku v lese u Krempece (...) objeveny nové hromadné hroby ob tí nacistického teroru. Ukázalo se, že v krempeckém lese nacisté provád ěli

¹ KRANZ, *Extermination*, s. 61.

hromadné popravy osob různých národností, které p ebývaly v koncentra ním tábo e na Majdanku a také tam poh bívali t la p edtím zplynovaných v komorách.“¹

První Sonderkommando v po tu 28 spalova , kte í pracovali v Krempeckém lese, bylo popraveno záhy po pokusu o út k sov tských vále ných zajatc , ponechaných prozatím v tábo e². Od dubna roku 1942 zde byli hromadn popravováni židé, kte í p išli v rámci zapo até Operace Reinhard/t, nebo v tomto období zcela prokazateln ještě žádné plynové komory na Majdanku neexistovaly. Obvykle zde operovaly jednotky bezpečnostní policie SD.³

Krempecký les tak plnil pro majdanský tábor po dlouhou dobu primární kremaci a poh ební oblast pro v tábo e zahubené v zn . Stavba nového krematoria, jež je dodnes jednou z dominant majdanského památník , došlo až v jedné z posledních fází fungování tábora, nepochybn v dob , kdy se bezprost ední likvidace (masové popravy) začaly odehrávat p ímo v n m, ale také v období, které je na Majdanku považováno za ukon ení plynovacích akcí.

¹ „Dziennik Polski“ ze dne 25.8.1958, . 203. Dostupný z WWW: <<http://www.majdanek.eu/gallery.php?gid=192>>.

² MARSZAŁEK, *Majdanek*, s. 121.

³ Tamtéž, s. 121-122.

8 Nové krematorium za V. polem

8.1 Pressacovo a Kranzovo stanovisko

Otázka existence plynové komory v budov nového krematoria je st edem diskuze odedávna a její povahu výmluvn vystihuje Pressac, jenž problém otevírá citací stanoviska n kdejšího zastupujícího editela muzea, který „*mi ekl, že tato komora byla používána velmi málo – velmi, velmi málo; což znamená, up ímn e eno, že nebyla používána v bec. Tato fikce je udržována, aby nebyl podkopán populární p edsudek, že každé krematorium musí vlastnit plynovou komoru (jako krematoria v Osv timi-B ezince).*¹ (...) (Komora) byla ze všech stran obležena místnostmi, mezi pitevnou, chodbou, a (další) místností, což by vyžadovalo um lé v trání, po n mž se nenalezly nejmenší stopy. P írodní ventilace pr vanem vzduchu by si vyžádala kompletní evakuaci krematoria na dobu, kterou je t žké odhadnout.“² Je tedy možné, že teorie o existenci plynové komory v novém krematoriu p edstavuje typickou ukázkou chybné aplikace induktivní metody historického výzkumu, kdy je specifický osv timský p ípad (krematorium a komora v jedné spole né budov), p edstavující zde „jednotlivinu“, zoben n na majdanské krematorium, a koli podle názor mnoha historik neexistuje žádný d kaz, že by se v novém krematoriu plynová komora opravdu nacházela.

Pressac se dále odvolává na Marszałk v text, podle kterého NENÍ za len na existence této plynové komory do vnit ní topografie táborových d jin (rok 1984) a dále uvádí, že je doty ná místnost na n meckých plánech ozna ena jako márnice.³

Kranz se k problému vyjad uje, že „*nejvýrazn ji se lenové komise (polsko-sov tské vyšet ovací komise, M.Ch.) odvrátili od prvotních záv r týkajících se plynové komory v tzv. novém krematoriu. Bylo tak ka celkov spálené a neví se tedy, odkud pochází informace, že v tomto baráku existovala komora.*“⁴

Vyšet ovací komise skute n brzy vyškrtla ze svého p vodního seznamu sedmi komor práv tuto v novém krematoriu.

Otázka však z stává tatáž: odkud tedy p vodn pochází *ono* tvrzení, že se v novém krematoriu nacházela další plynová komora, které bylo podporováno Pressacem zmín ným p edsudkem?

¹ Marszałek se této otázky dotýká podrobn ji: „*Zamyšlení hodnou je skute nost spojitosti (souboru komor) s lázní, a ne, jak tomu bylo nap . v B ezince, s barákem krematoria. (...) Umíst ní komor u, anebo v krematoriu, by také mohlo zp sobit, že by si odsouzcenci rychle uv domili, jaký osud je o ekává, což by mohlo vyvolat sebezáchovnou reakci,*“ (MARSZAŁEK, Józef, *Geneza i budowa obozu*, v: *Majdanek 41-44*, s. 56).

² PRESSAC, *Truth*, s. 55.

³ Tamtéž, s. 55; v knize „Majdanek“ z roku 1987 Marszałek popisuje jednotlivé místnosti nového krematoria, ale plynová komora v nich chybí (MARSZAŁEK, *Majdanek*, s. 34).

⁴ KRANZ, *Zeszyty XXII*, s. 24, pozn. 60.

8.2 Simonovovo a Borkovo¹ hlášení

8.2.1 Simonov v popisu spaleniště nového krematoria a zpráva o komoře

Odpovídá na otázku, odkud se vzalo *ono* tvrzení, snad má být Simonovova zpráva, ve které se můžeme dočíst o jeho dojmech při návštěvě místa, kde ještě před nedávnem stála budova nového krematoria, a kde onoho srpna 1944 zbývalo spaleniště s vyvíjejícím cihlovým blokem s pecemi. Na Simonovovu zprávu je zajímavý především způsob, jakým popisuje místo nálezů. Nehovoří totiž o spaleništi jedné budovy, ale hned o několika spalených budovách, čímž má zřejmě na mysli jednotlivé místnosti díve homogenní budovy krematoria.²

„V několika hodinách, jež vojsku tábora po zprávě o prolomení obranné linie zbyly do průchodu sovětského vojska, se Němci pokusili o zahrazení stop svého ústupu. Neměli již času vyhodit do vzduchu krematorium, avšak vedlejší budovu podpálili. Stopy však přesto zůstaly. Vzduch je tu prosycen strašným mrtvolným zápachem.“³

Z dalšího líčení je opět patrné chybné, i když pro existenci plynové komory nepřilíhající relevantní členění jednotlivých místností krematoria na samostatné baráky, o nichž Simonovovo říká jako o podružných budovách krematoria: *„Podružné budovy krematoria sestávají ze tří hlavních baráků. (...) Ze sousedního baráku se zachovala jen část stěny. Do této stěny bylo zadlážděno několik koutů, menších než v plynové komoře, kterou jsme viděli díve.“* (Simonov v tomto bodě naráží na prohlídku komory B1 v bunkru – M.Ch.) *Je to též plynová komora, zde se též otravovalo (zatím není zjištěno, zda též „Cyklonem“ i jiným plynem).“⁴* Poslední vety ze Simonovovy výpovědi tak mohou být jedním ze zásadních a primárních zdrojů, jež mohly vést k domněnce, že se i v novém krematoriu nacházela plynová komora (sedmá!), což by negovalo chybné užití indukční metody a naopak poukazovalo ke sféře orální historie, při níž verifikace v rohodnosti informace pocházející ze Simonovova líčení je otázkou jeho kompetentnosti uinit o místnosti takovýto závěr, jenž byl zřejmě také podpořen očitými svědectvími bývalých táborových vězňů, se kterými se dostal do styku, což potvrzuje jeho úvodní prohlášení k danému tématu: *„Já nyní znám jen některá fakta a jen některé cifry, nebo jsem hovořil sotva se setinou svědků ...“⁵* Jenže ona „setina“ je třeba představit dosti vysoké číslo, které jistě postačí k tomu, aby se mohl zařít na základě takto získaných

¹ V elektronické podobě článku na <http://www.praguecoldwar.cz/tabor_smrti.htm> je Borkovo jméno uvedeno jako Borek. Přitom v obou tištěných verzích českého překladu je shodně uvedeno Borek.

² SIMONOV, *Tábor smrti*, 1944 s. 10; 1945 s. 15; WWW kap. II., odst. 15.

³ Tamtéž, 1944 s. 10; 1945 s. 15; WWW kap. II., odst. 16.

⁴ Tamtéž, 1944 s. 10; 1945 s. 15; WWW kap. II., odst. 17.

⁵ Tamtéž, 1944 s. 3; 1945 s. 5; WWW kap. I., odst. 1.

výpovědi domnívat, že se v novém krematoriu plynovalo. Simonov tvrdí, že: „*Ve dnech zvlášť hromadného vyvraždění, když hlavní plynová komora¹ nestačila, prováděli část lidí sem a gázovali je hned u krematoria.*“²

Na základě toho ještě se však Simonov mohl domnívat, že se jednalo o plynovou komoru? Snad mu instalace ve státní píomínaly poznatky, které si s sebou přinesl z prohlídky komory B1 bunkru? (Sám Pressac uvádí, že Simonovova zpráva obsahuje informace vedoucí k závěru, že „navštívil jen dvě plynové komory (na konci roku 1944): jednu (Pressacem, M. Ch.) označenou jako B1 a jednu v novém krematoriu (tj. v márnici).“³ Každopádně není možné argumentovat faktem, který použil Pressac, že se fikce této komory zakládá na populárním předsudku, že každé krematorium musí vlastnit plynovou komoru jako krematoria v Osvětimi-Běžecku⁴. Je totiž nutné si uvědomit, že Simonov učinil tento závěr v srpnu 1944, přičemž v té době nebyl fakticky osvobozen žádný jiný tábor, kde by mohl být tamní krematorium komoru, natož aby byl na této skutečnosti vykonstruován fakt, že každé krematorium musí takovou komoru vlastnit. Tento trend se mohl uchytit teprve po osvobození Osvětimi v lednu roku 1945. Do té doby však Simonov považoval Osvětim za tábor, „kde byli v zločinové a válečné zajatci vražděni pozvolna: bitím, hladem a infikovaním nemocí,“⁵ tedy nikoli plynem, jak se ukázalo teprve po jeho osvobození,⁶ přičemž je vhodné zdůraznit, že oba tábory, Majdanek i Osvětim, osvobodila Rudá armáda. Je tedy pravděpodobnější, že Simonovovo předpoklad se zakládal nikoli na „nějakém populárním předsudku“, ale na nějakém aktuálním zjištění, které prováděl přímo v osvobozeném KL Lublin.

Je však patrné, že tato „domnělá plynová komora“ musela být po osvobození tábora takřka celá zrekonstruovaná, protože podle Simonova z ní zbyla jen část stěny. Na základě souhlasné prohlídky muzea je tedy třeba říci, nakolik se tato místnost podobá originálu.

8.2.2 Grönerův názor a zpráva Vlastimila Borka

K podpoře existence plynové komory v novém krematoriu se však dosud nepodařilo nalézt žádný jiný hodnotný důkaz. Oproti tomu existuje přinejmenším jedno svědectví, a to Grönerovo, který o novém (velkém) krematoriu vypověděl: „*Jednou jsem viděl velké krematorium zevnitř – a myslím, že se tam nacházelo 5 pecí – ale u nich jsem nezpozoroval*

¹ Povšimněme si dle toho, se kterým Simonov hovořil v rámci (bunkru – vyplývá z jeho hlášení) pouze o jediné plynové komoře (B1), kterou navíc označuje přívlastkem „hlavní!“

² SIMONOV, *Tábor smrti*, 1944 s. 10; 1945 s. 15; WWW kap. II, odst. 18.

³ PRESSAC, *Truth*, s. 57.

⁴ Tamtéž, s. 55.

⁵ SIMONOV, *Tábor smrti*, 1944 s. 4; 1945 s. 7; WWW kap. I., odst. 10.

⁶ S odkazem na Simonovův citovaný názor o Osvětimi používám zmínky o plynování v Osvětimi, jež se z tábora dostávaly ještě před jeho vlastním osvobozením. Důležitě je tu Simonovovo stanovisko o Osvětimi, kterou nepokládá za „plynovací tábor“.

žádnou plynovou komoru. Jsem toho mín ní, že tam naho e se u nového krematoria žádné plynovací za ízení nenacházelo.“¹

Od moskevského dopisovatele TK, Vlastimila Borka, který p ijel na Majdanek krátce po jeho osvobození a jehož lánek s názvem „B žící pás smrti v Majdanku“ se stal sou ástí eského p ekladu Simonovovy brožury „Tábor smrti“, se objevují zajímavé informace, které se pravd podobn týkají práv vyhlazovacího procesu v novém krematoriu, což by p edstavovalo další ze záchytných bod ů a odpov dí, odkud se vlastn vzaly informace, že se zde n jaká komora nacházela. Borek své záv ry u inil na základ výpov dí bývalých v z , s nimiž se setkal. Zdali však je možné považovat tyto výpov di za hodnov rné, to se z ejm již nikdy nepoda í zjistit.

„Koncentra ní tábor v Majdanku u Lublína byl ohromný závod na vražd ní lidí. Rozkládal se na ploše asi 270 hektar , v jejímž st edu stály mezi táborovými baráky plynové komory na hromadné trávení lidí. Z plynových komor byly mrtvoly vyhazovány do místnosti, kde jim byly vytrhávány zlaté zuby² a roz íznut žaludek, aby se N mci p esv d ili, zda snad jejich ob nespolkla p ed smrtí n jaký drahokam, nebo kousek zlata. (O roz ezávání žaludku zplynovaných lidí je zde podle mého dosavadního výzkumu v oblasti holocaustu v bec první zmínka. M. Ch.) Z této opera ní místnosti byly mrtvoly povražd ných dopravovány k ad krema ních pecí, ve kterých byly hromadn spalovány“³.

¹ PMM: sv dectví Georga Grönera - Barch, B 162/407 ARZ 297/60, Bd.13., s. 5, (Kserok. 1426), Köln 4. 5. 1965.

² Kranz ve své knize KRANZ, *Extermination* cituje z lánku Anny mijewské-Wi niewské, která použila Muhsfeldtovu výpov ů o tom, že „p ed spálením mrtvol odstra ovalo komando krematoria jejich zubní zlato (...) a st íhalo zplynovaným ženám vlasy,“ (KRANZ, *Extermination*, s. 62). Tato praxe (posmrtné st íhání vlas ů po plynovacím procesu) byla vlastní také exterminacímu procesu v Osv timi-B ezince: „Když práce st íhání a vytrhávání zlatých zub ů skon ily, p íšli dva lidé, kte í vzali t la a naložili je na zdviž, aby byla poslána do p ízemí budovy a ke krema ním pecím,“ (VENEZIA, Shlomo, *Inside the Gas Chabmers*. Cambridge : Polity, 2009, s. 70). V p ípad tábor okamžitého vyhlazení byly ženám vlasy st íhány ješt p ed zplynováním: Beł ec – „Ženy šly ješt n jakých 20 m do velkého baráku o rozm rech t icet metr ů na patnáct. V tomto baráku holili ženám a d v at m vlasy. Vcházely, nev douce, pro je sem zavedli,“ (REDER, Beł ec, s. 48); Sobibór – „Nazí lidé (...) vstoupili na cestu, kterou N mci zlomysln nazvali Himmelfahrtstrasse (Cesta do nebe). Cesta, ušlapaná stovkami chodidel, byla ze dvou stran obehnaná osnatým drátem a vedla do baráku, ve kterém byly ženám st íhány vlasy. Potom šly již ob ti p ímo do plynových komor,“ (BLATT, Tomasz, *Z popiolów Sobiboru*. Włodawa : Muzeum Pojezierza Ł czy sko-Włodawskiego, s. 165); Treblinka – „Ženy se pohnuly naším sm rem a sedly si na stoli ky. (...) Dávaly se na nás s hr zou, na v zn , kte í jsme jim za ali st íhat vlasy – erné, sv tle hn dé nebo docela bílé. (...) Po vytvo ení „nového ú esu“ SS man otev el dve e a rozkázal ženám, aby šly ven – na Alej smrti, jednosm rnou promenádu do plynových komor,“ (WILLENBERG, Samuel, *Revolt in Treblinka*. Varšava : Żydowski Instytut Historyczny, 1992, s. 65). V souvislosti se selekcemi na Rosengarten se však do ítáme o st íhání vlas ů ješt p ed zplynováním: „Velké kufry a rance N mci odebírají p ed vstupem do lázn , tak na izují vysvléct se a st íhají. (...) osoby starší, nemocné (...) – posílají do druhé (lázn – rozum j plynové komory, M.Ch.) – (KRANZ, *Extermination*, s. 49, KRANZ, *Zeszyty XXII*, s. 31-32). Marszałek však v souvislosti s Majdankem uvádí, že „st íhání a koupel p ed zplynováním p sobily obzvlášt na nov p íchozí velmi zklid ujícn ,“ (MARSZAŁEK, *Majdanek 41-44*, s. 56).

³ SIMONOV, *Tábor smrti*, 1944 s. 25; 1945 s. 32-33; www, p . III, odst. 6. a 7.

8.3 Povále ná historie plynové komory

Ještě donedávna, v „předkranzovském období“ - byl interiér místnosti v zrekonstruovaném krematoriu, jehož dřevěné stěny byly znovu vztyčeny, aby se komplex místností přiblížil původní topografii a byl zastřešen pod společnou střešou jediné budovy - opatřen cedulí s nápisem, jenž ji jednoznačně identifikoval jako plynovou komoru:

***Plynová komora pro izpisobená k usmrcování v z
cyklonem B. Nejmst ji zde umírali
politictí v zni z Lubelského zámku
a obsluha krematoria a plynových komor.¹***

Po Kranzovským nástupem byla cedule odstraněna a nahrazena skleněným panelem s tímto obsahem:

Márnice, které se také využívalo jako popravišho místa zastelením. Od podzimu 1943 do konce fungování tábora v ní byly vykonávány ortely smrti vynesené nad táborovými v zni, nad v zni Lubelského zámku a nad civilními osobami odsouzenými k smrti n meckými policejními soudy v odvet za innost polského hnutí odporu.

O funkci místnosti jako plynové komory tu náhle není ani zmínka.

Je patrné, že se ve stropu potenciální komory nachází proražený otvor, jenž je překřížen železnými výztuhami betonu, což napovídá možnosti, že tento otvor byl ve stropu udržován až dodatečně, a to zejména podle vzoru komor ve spodní části tábora, tedy ve vyhlazovacím sektoru. Stěny komory navíc nejsou přítomny zbytky po ústnicích cyklonu B ani nejsou v jejím interiéru trubky, jimiž by byl veden kyslíkový uhelnatý, a to navzdory Simonovově zmínce o těchto trubkách (rourách).² Je pravděpodobné, že právě tato komora byla adaptována teprve po jeho osvobození, aby budila dojem likvidační komory v době fungování tábora - a to zejména v souladu s celkovou rekonstrukcí místnosti i krematoria jako celku - zatímco je možné, že ve skutečnosti sloužila jako místo hromadných poprav zastelením (jak uvádí text na moderním informačním panelu), což uvádí modernější

¹ Tento text se nechal nepochybně inspirovat tvrzením vyšetřovací komise, kde stojí: „Ve snaze zahladit stopy zločinu, usmrcovali Němci obsluhující personál plynových komor a krematoria, který byl vybrán z táborových v zni“, (SIMONOV, *Tábor smrti*, 1945 s. 57; WWW p. 4, kap. VI., odst. 17).

² Tamtéž, 1944 s. 10; 1945 s. 15; WWW kap. II., odst. 17.

krematorium do jisté koherence s funkcí starého krematoria, ve kterém se také odehrávaly exekuce v z .

8.4 Sonderkommando a Erich Muhsfeldt

Je to právě nové krematorium, které nabízí alespoň kusé informace o majdanském Sonderkommandu, jež zde bylo zamoženo. Jsou to však jedny z mála historických informací o této vzešlé skupině, pomineme-li Sonderkommando z Krempeckého lesa a Sonderkommando ze starého krematoria, složené ze židů a Rusů .

A protože je to právě Sonderkommando, které neodmyslitelně patří k plynovacím akcím, jak ukázal případ Osvětimi, základní informace o něm jsou vtuleny právě do aktuální kapitoly o novém krematoriu, kde komando působilo, a koliv není vbec jasné, zdali to bylo právě toto Sonderkommando, jehož členové se n jak podíleli na plynovacích akcích v táboře, popřímo v plynové komoře nového krematoria, jestliže se tu n jaká opravdu nacházela.

Vedoucím družiny židovských spalovačů mrtvol (Sonderkommando) v novém krematoriu, a to nejen v době hromadné popravy 18 400 židů, jež byla provedena 3. listopadu 1943 v blízkosti nového krematoria za V. polem, a která vstoupila ve známost pod označením Krvavá středa, byl Erich Muhsfeldt. Ten měl svou kancelář přímo v budově krematoria. Jeho úadovna přiléhala k hale s potikremačními pecemi. Je pravděpodobné, že to byl právě Muhsfeldt, který měl majdanská Sonderkommando na starost. Zřejmě to, které odpovídalo za plynovací proces v oblasti Rosengarten – bunkr.

Likvidační akce „Krvavá středa“, tzv. Dožínky, n m. „Erntefest“ se ve svém d sledku týkala právě i Muhsfeldtova Sonderkommando. A koliv sám tento nechvalně proslulý esesman tvrdil, že žádal Schutzhaftlagerführera Thumanna o vyjmutí „svých“ židů z popravy¹, posléze musel konstatovat: „V té mase byli nakonec zasteleni i všichni židé z mého komanda.“²

Bylo mu však přislíbeno, že dostane nové spalovače složené ze Sovětů³, čímž dala historie vzniknout novému majdanskému Sonderkommandu, kterýžto fakt alespoň zevrubně osvětluje genezi Sonderkommando v tomto táboře, problematiku jinak velmi málo probádanou.

¹ DZIADOSZ, Edward (ed.), *Masowe Egzekucje ydów 3 listopada 1943 roku*. Lublin : PMM, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, 1988, s. 26.

² Tamtéž, s. 26.

³ Tamtéž, s. 26.

I když je majdanské Sonderkommando těsně spojeno s budovou nového krematoria, s největší pravděpodobností se tu nikdy žádná plynová komora nenacházela a jedinými mnou nalezenými odkazy, které hovoří o opaku, jsou výpovědi od Simonova a snad i Borka.

Závěr

Interpretace plynových komor na Majdanku doznala v průběhu více než šesti desetiletí mnoha proměn, které se odrazily na samotném informačním traktu v dnešním muzeu. Je možné vylenit několik zásadních milníků a periodizovat jednotlivé epochy historického výzkumu této problematiky. Na počátku byly k dispozici závěry ušlechtilé polsko-sovětskou výšetrovací komisí, které nejprve přišly s nejvyšším počtem potenciálních plynových komor v táboře. Ještě táž komise však své prvotní závěry korigovala a svůj počet snížila o jednu komoru. Toto rané období výzkumu plynových komor na Majdanku bylo doprovázeno hlášeními válečného zpravodaje Simonova, stejně jako vnějších pozorovatelů z později spojeneckých zemí východního bloku. SSSR si zajisté udržoval prim na poli bádání dané problematiky v počátcích výzkumu a závěry pocházející z jeho provenience se staly odrazovým můstkem pro další bádání, kterých se zhostili zejména polští historici, a mezi nimi v první řadě pracovníci PMM. Předními odborníky se stali např. Marszałek a Rajca. Současní však do této oblasti začali pronikat západní historici, kteří začali erpat z dosud nevyužitých pramenů základny pocházející z výsledků z šedesátých a sedmdesátých let.

Dalším důležitým předlohou byla proměna francouzského popírače holocaustu Pressaca v uznávaného historika, jenž se jako první začal detailněji zajímat o samotné plynové komory na Majdanku, o kterých vypracoval iasto citovanou studii. Podnětem k ní byly pseudovědecké závěry skutečných popíračů holocaustu starší generace. Jejich mladší kolegové se naopak chopili Pressacovy obhajoby historických faktů a rozpoutali kampaň ve formě rozsáhlých pseudostudií bourajících Pressacovy závěry. Jeho jméno je v nich sklovoáno ve všech pádech.

Přesto Pressacova práce dodnes představuje průběžný kámen k hlubšímu studiu plynových komor na Majdanku a zajisté dala podnět ke vzniku nových, rozsáhlejších studií na toto téma, z nichž vynikají zejména články a knihy současného editore PMM Kranze.

Na základě konfrontace a analýzy pramenů týkajících se plynových komor na Majdanku, které jsem použil pro tuto práci a podrobil je reflexi, je možné říci, že KL Lublin, lidově zvaný Majdanek, byl táborem, ve kterém se realizovalo masové vyhlazování lidí pomocí plynu. Je však nutné zdůraznit, že se tak dlo v mnohem menším měřítku, než tomu bylo v Osvětimi-Běžince, anebo v táborech okamžitého vyhlazení. Plynování zde bylo organizováno pravděpodobně od poloviny roku 1942 do září 1943. Je nepochybné, že v táboře neoperovalo sedm plynových komor, ale zřejmě jen jedna, popř. dvě až tři.

Z stávám však toho názoru, že provizorní komora „IV“ v baráku N°41 mohla, a zřejmě sloužila, v určitých obdobích, zejména v roce 1942, k vyhlazování lidí cyklonem B, což potvrzují některé výpovědi o těchto svídků.

Výsledkem mého bádání, vedle shrnutí metod interpretace plynových komor od roku 1944 do současnosti, je zjištění, že na Majdanku byli lidé vyhlazováni s největší pravděpodobností alespoň v jedné plynové komoře, ale nejspíše ve dvou až třech, a mohli to nemuselo být, a zřejmě ani nebylo, paralelní.¹

¹ Kranz ve XXII. svazku Majdanských sešitů uvádí svůj závěr, že k zabíjení lidí byly využívány dvě komory v bunkru (Kranz, *Zeszyty XXII*, s. 23).

Seznam použitých pramenů a literatury

A) Nevydané prameny

Państwowe muzeum na Majdanku (PMM)

- PMM: sv. dectví Ericha Lämmerhirta - Barch, B162/407 ARZ 297/60, Bd. 28, 23. 7. 1974.
PMM: sv. dectví Franze Kocha - Barch, B162/407 ARZ 297/60, Bd.12, (Kserok. 1554), Düsseldorf, 25. 3. 1964.
PMM: sv. dectví Georga Grönera - Barch, B 162/407 ARZ 297/60, Bd.13., (Kserok. 1426), Köln 4. 5. 1965.
PMM: sv. dectví Georga Grönera - Barch, B 162/407 ARZ 297/60, Bd.13., (Kserok. 1426), Köln 5. 5. 1965.
PMM: sv. dectví Georga Grönera - Barch, B 162/407 ARZ 297/60, Bd.13., (Kserok. 1426), Köln 6. 5. 1965.
PMM: sv. dectví Lorze Waltera - Barch, B162/407 ARZ 297/60, Bd.13, (Kserok, 1421), Frankfurt 26. - 27. 4. 1965.
PMM: sv. dectví Paula Trutzela - Barch, B 162/407 ARZ 297/60, Bd.13., (Kserok. 1427), Köln 5. 5. 1965.
PMM: sv. dectví Willyho Ernsta Gradiniho - Barch, B162/407-AR-Z-297/60, Bd.26, Düsseldorf 27. 3. 1972

Prameny v autorově osobním vlastnictví

- Autorovy rozhovory s Elijahem Rosenbergem (o itým sv. dkem vyhlazovacího tábora Treblinka) z let 2004 – 2006. Z autorova archivu.
Autorovy rozhovory s Kurtem Tichem (o itým sv. dkem vyhlazovacího tábora Sobibór) z roku 2008. Korespondence z autorova archivu.
Autorovy rozhovory s Michaelem Tregenzou (p. edním odborníkem na problematiku vyhlazovacího tábora Belzec) z let 2006-2011. Hlasové záznamy z autorova archivu.
Autorovy rozhovory s Pinchaselem Epsteinem (o itým sv. dkem vyhlazovacího tábora Treblinka) z roku 2008. Z autorova archivu.
Autorovy rozhovory s Robertem Kuwałkem (pracovníkem PMM) z let 2010-2011. Hlasové, pop. korespondenční záznamy z autorova archivu.
Autorovy rozhovory se Samuelem Willenbergem (o itým sv. dkem vyhlazovacího tábora Treblinka) z let 2002 – 2012. Hlasové, pop. vypsání záznamy z autorova archivu.
Autorovy rozhovory s Tomaszem Blattem (o itým sv. dkem vyhlazovacího tábora Sobibór) z dubna 2008 a listopadu 2010. Hlasové, pop. korespondenční záznamy z autorova archivu.

B) Vydané prameny

Primární a sekundární literatura

- ARAD, Jicchak, *Belzec, Sobibor. Treblinka: vyhlazovací tábory akce Reinhard*. 1. vyd. v es. jaz. Praha : BB/art, 2006. 456 s. ISBN 80-7341-700-6.
BLÁHA, František, *Medicína na scestí*. 1. vyd. Praha : Orbis, 1946. 240 s.
BLATT, Tomasz, *Z popiółów Sobiboru*. Włodawa : Muzeum Pojezierza Ł. czy sko-Włodawskiego, xxx. 446 s. ISBN 9788361393009.
CZARKOWSKI, Ryszard, *Cieniom Treblinky*. 1. vyd. Varšava : Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, 1989. 264 s. ISBN-83-11-07724-X.
DZIADOSZ, Edward (ed.), *Masowe Egzekucje ydów 3 listopada 1943 roku*. xxx. Lublin : PMM, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, 1988. 32 s. ISBN 83-227-0221-3.
FRIEDLER, Eric a kol., *Sv. dkové z továrny na smrt: Historie a sv. dectví židovského Sonderkommando v Osv. timi*. 1. vyd. es. jaz. Praha : Rybka Publishers, 2007. 360. s. ISBN: 80-87067-64-9.
GLAZAR, Richard, *Treblinka, slovo jak z d. tské ikanky*. 2. vyd. Praha : G plus G, s.r.o., 2007. 424 s. ISBN 978-80-86103-96-9.
GRIEF, Gideon, *Plakali my bez tez*, Varšava/Osv. tim : ZIH, 2001. 379 s. ISBN 83-85888-66-7.

- GRY , Zofia-Murawska a Edward, *Obóz koncentracyjny Majdane*. 4. vyd. Lublin : PMM, 1987. 140 s.
- GUŁCZY SKI, Janusz, *Obóz mierci w Chełmnie nad Nerem*. Konin 1991.
- HÁJKOVÁ, Dagmar a kol., *Ravensbrück*. 1. vyd. Praha : Naše vojsko, 1960. 272 s. + 16 s. p .
- HAIŠMAN, Jan, *V drápech bestie*. 1. vyd. Praha : V. Neubert a synové, 1947. 376 s.
- HILBERG, Raul, *The Destruction of the European Jews – Student Edition*. Tenaeck : Holmes & Meier Publishers, Inc., xxx. 362 s. ISBN 978-0-8419-0910-6.
- HINRICHS, Klaus, *Státní koncentra ní tábor VII*. 1. vyd. Praha : Evropské vydavatelstvo, 1937. 400 s.
- HÖSS, Rudolf, *Velitelem v Osv timi*. xxx. Praha : Academia, 2006. 272 s. ISBN 80-200-1471-3.
- HROCH, Miroslav a kol., *Úvod do studia d jepisu IV., Metody historikovy práce*, PRAHA: SPN, 1983, s. 118.
- KLEE, Ernst, „Euthanasie“ im NS-Staat. Die „Vernichtung lebensunwerten Lebens“. Frankfurt/M 2010.
- KLEE, Ernst, *Auschwitz, die NS-Medizin und ihre Opfer*. Frankfurt/M. 2001.
- KLEE, Ernst, *Was sie taten – was sie wurden. Ärzte, Juristen und andere Beteiligte am Kranken- oder Judenmord*. Frankfurt/M. 2004.
- Kol. aut. O wi cim w oczach SS. Osv tim : PMOB, 1998. 260 s. + 40 s. obr. ISBN 83-85047-71-9.
- Kol. autor , *Auschwitz – nazistowski obóz mierci*. Osv tim : PMOB, 1998. 330 s. + 6 s. plány. ISBN 83-85047-69-7.
- Kol. autor , *Buchenwald varuje*. 1. vyd. Praha : Státní nakladatelství politické literatury, 1962. 700 s.
- Kol. autor , *Mówi wiadkowie Chełmna*. Konin/Łód : Rada ochrony pamí ci walk i m cze stwa w Warszawie, Muzeum okr gowe w Koninie, Oficyna bibliofilów Łód , 2004. 204 s. ISBN 83-87522-69-4.
- KOLA, Andrzej, *Belzec: The Nazi Camp For Jews in the Light of Archaeological Sources Excavations 1997 – 1999*. Varšava/Washington : USHMM 2000. 84 s. ISBN 83-905590-6-4.
- KRANZ, Tomasz, *Extermination of Jews at the Majdanek concentration camp*. xxx. Lublin : Pa stwowe Muzeum na Majdanku, 2007. 86 s. + 40 s. p . ISBN 978-83-925187-0-9.
- KRAUS, Frant. R., *Plyn, plyn..., pak ohe* . 2 vyd. Havlí k v Brod : Nakl. Ji řho Chvojky, 1946. 88 s.
- KRAUS, Ota; KULKA, Erich, *Noc a Mlha*. 1. vyd. Praha : Naše vojsko – SPB, 1958. 436 s.
- KRAUS, Ota; SCHÖN, Erich, *Továrna na smrt*. 1. vyd. Praha : in, 1946. 240 s.
- KUWAŁEK, Robert, *Obóz zagłady w Beł cu*. xxx. Lublin-Beł ec, PMM, 2005. 92 s. ISBN 83-916500-5-7.
- MANFRED, Struck, *Chełmno/Kulmhof*. Bonn/Berlin 2001.
- MARZALEK, Józef, *Majdanek*. 2. vyd. Varšava : Wydawnictwo Interpress, 1987. 188 s. ISBN 83-223-2298-4.
- MATOUŠEK, Miloslav, *Buchenwald*. 1. vyd. Praha : Život a práce, 1945. 96 s.
- MATTOGNO, Carlo, *The Gas Chambers of Majdanek*. Dostupný z WWW:
<<http://vho.org/GB/Books/dth/fndMattogno.html>>
- MENCL, Tadeusz (ed.) a kol. autor , *Majdanek 1941-1944*. 1. vyd. Lublin : Wydawnictwo Lubelskie, 1991. 556 s. + 64. s. p . ISBN 83-222-0566-X.
- MONTAGUE, Patrick, *Chełmno and the Holocaust*. N. Carolina 2011.
- MOULIS, Miloslav, *To byl Buchenwald*. 2. vyd. Praha : Naše vojsko – SPB, 1959. 204 s.
- MÜLLER, Filip, *Eyewitness Auschwitz*. xxx. Chicago : Ivan R. Dee, 1999. 180 s. ISBN 1-56663-271-4.
- O'NIEL, Robert, *Belzec: Stepping Stone to Genocide*. Dostupný z WWW:
<<http://www.jewishgen.org/yizkor/belzec1/belzec1.html>>
- OLIVA, Karel, *Polsko- eský slovník I/A-Ó*. 2. vyd. Praha : Academia, 1999. 752 s. ISBN 80-200-1233-8.
- PATFIELD, Peter, *Himmler: Reichsführer SS*. xxx. Olomouc : Votobia, 1996. 624 s. ISBN 80-7198-283-0.

- PLOJHAR, Josef, *Výmar-Buchenwald*. 1. vyd. Praha : Nakl. Vyšehrad, 1974. 256 s.
- PMM, *Zeszyty Majdanka XXII*. Lublin : PMM, 2003. 484 s. ISSN 0514-7409.
- PMM, *Zeszyty Majdanka XXIV*. Lublin : PMM, 2008. 336 s. ISSN 0514-7409.
- REDER, Rudolf, *Beł ec.* 2. vyd. Krakov : Fundacja Judaica, PMOB, 1999. 146 s. ISBN 83-907715-3-5.
- RHODES, Richard, *Masters of Death: The SS-Einsatzgruppen and the Invention of the Holocaust*. 1. vyd. New York : Vintage Books, 2003. 338 s. ISBN 0-375-70822-7.
- RUSINIAK, Martyna, *Obóz zagłady Treblinka II w pami ci społecznej (1943-1989)*. 1. vyd. Varšava : Neriton, 2008. 39 s. + 8 s. p . ISBN 978-83-7543-020-2.
- SERENY, Gitta, *Into That Darkness*. 1. vyd. New York : Vintage Books, 1983. 386 s. ISBN 0-394-71035-5.
- SFORNI, Roberto, *Il Sabba di Belzec*. Milán 2004.
- SHAPIRO, Shelly (ed.), *Truth Prevails: Demolishing Holocaust Denial: the end of „The Leuchter Report“*. 1. vyd. New York : The Beate Klarsfeld Foundation, 1990. 136 s. ISBN 1-879437-00-7.
- SHELVIS, Jules, *Vernietigingskamp Sobibor*. Amsterdam 2001.
- SIMONOV, Konstantin, *Tábor smrti*. Moskva : Vydavatelství cizojazy né literatury, 1944, s. 28.
- SIMONOV, Konstantin, *Tábor smrti*. Praha : Svoboda, 1945, s. 64. Dostupný z WWW:
<http://www.praguecoldwar.cz/tabor_smrti.htm>
- TREGENZA, Michael, *Christian Wirth: Inspekteur des SS-Sonderkommandos „Aktion Reinhard“, Zeszyty Majdanka XV*. Lublin 1993.
- VENEZIA, Shlomo, *Inside the Gas Chabmers*. Cambridge : Polity, 2009. 204 s. ISBN 13: 978-0-7456-4383-0.
- VILÍMEK, Jos. R., *Dachau - symbol eské síly vzdoru a ob tí*. 1. vyd. Praha : Jos. R. Vilímek, 1945. 88 s.
- VÍTEK, Miloš, *Mauthausen 1942, Dachau 1945*. 4. vyd. Brno : Klub Kounicových kolejí, 1946. 112 s.
- WIERNIK, Jankiel, *Rok w Treblince*. xxx. Varšava : Rada ochrony pami ci walk i m cze stwa, 2003. 88 s. ISBN:83-89474-X.
- WILLENBERG, Samuel, *Revolt in Treblinka*. xxx. Varšava : Zydowski Instytut Historyczny, 1992. 228 s. ISBN 83-900108-5-2.
- ZÁME NÍK, Stanislav, *To bylo Dachau*. 1. vyd. Praha-Litomyšl : Paseka, 2003. 408 s. ISBN 80-7185-536-7.

Pozn: U t ch titul , z nichž jsem p ímo necitoval, ale uvedl je v seznamu jako odkaz pro zájemce o hlubší studium dané problematiky, na kterou je upozorn no v textu, se nemusejí objevit bibliografická data v obvyklém rozsahu!

Seznam použitých internetových odkaz

- <http://pl.auschwitz.org/pl/>
- <http://vho.org/>
- <http://www.belzec.eu/>
- <http://www.deathcamps.org/>
- <http://www.jewishgen.org/>
- <http://www.majdane.eu/>
- <http://www.muzeum.wlodawa.metronet.pl/>
- http://www.praguecoldwar.cz/tabor_smrti.htm

P ílohy

Barák N°41 s komorou („IV“)

Obr. 1*) Pohled na ženské sprchy (barák N°42) vlevo a na mužské sprchy (barák N°41) vpravo.

Obr. 2*) Vchod do Bad und Desinfektion I, neboli baráku N°41.

Obr. 3*) červen vyzna enou ástí byl po válce propojen barák N°41 (vlevo) s bunkrem (vpravo).

Obr. 4*) Pohled na propojovací p ístavek z druhé strany. Tentokrát je bunker vlevo a je omítnut.

Obr. 5*) Interiér spojovacího koridoru s pohledem na „esesmanskou kabinu“ (vpravo) mezi komorami v bunkru.

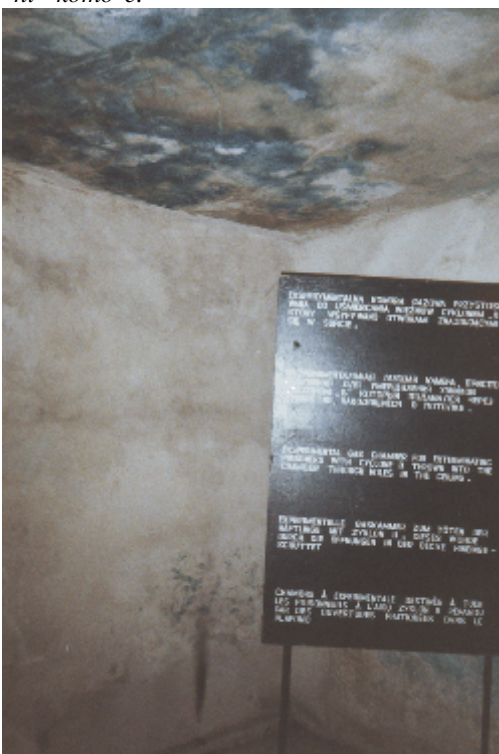
Obr. 6*) Odv trávací otvor provizorní komory v mužském sprchovacím baráku.

Obr. 7*) P ístavek s kamny pro oh ev vzduchu pro zefektivn ní a stimulaci ink cyklonu B v „desinfekční“ komo e.

Obr. 8*) Celkový pr hled provizorní komorou do komnaty se sprchami nacházející se za dve ním rámem.

Obr. 9*) Provizorní komora p iléhající ke sprchám. Stav z roku 2000.

Obr. 10*) D ev né dve e otvírající se dovnit provizorní komory. V pozadí sprchy.

Obr. 11*) O sedm let pozd ji, s nástupem nového majdanského editela T. Kranze, byla zastaralá a matoucí cedule z komory odstran na a nahrazena tímto pr svitným info-panelem.

Obr. 12*) T mto otvory proudil do provizorní komory p edeh átý vzduch k lepší stimulaci plynu.

Obr. 13*) Okno v provizorní komoře, které sem bylo dodáno pravděpodobně roku 1943.

Obr. 14*) Odvzdušňovací otvor provizorní komory v mužském sprchovacím baráku (pohled zevnitř).

Bunkr

Obr. 15*) Budova bunkru z vnější perspektivy. Zde byla komora B2 (vzadu) ještě otevřená. Stav k roku 2005.

Obr. 16*) O tři roky později byl návštěvníkovi muzea pohled do komory B2 oteplen. Stav k roku 2010.

Obr. 17§) Poválečný snímek Bunkru. Stěchu nad stavbou zničila ve druhé polovině čtyřicátých let série hurikánů. Na konci let padesátých měla být obnovena, ale namísto toho dostal stěchu vlastní cihlový kvádr (viz obrázky 15 a 16 nahoře), který byl spojen s barákem N°41.

(http://www.majdanek.eu/images/media/majdanek_zarys/0051.jpg)

Obr. 18*) Obnova původní stěchy není v plánu. Podle R. Kuwalka postačuje, že jsou na místě viditelné betonové paty po pilířích, které ji podpíraly. Nevidí důvod, aby byla stěcha obnovena. Snímek je částí nové animace znázorňující situaci, jak by asi současná obnova původního vzhledu bunkru se zastřešením vypadala v jedné ze svých pozdějších stavebních fázích dnes. Osobně jsem velkým zastáncem obnovy válečné podoby bunkru. (Animace provedena autorem.)

Obr. 19*) Fragmenty po betonových pílích (zde i zířce) v souasném muzeu.

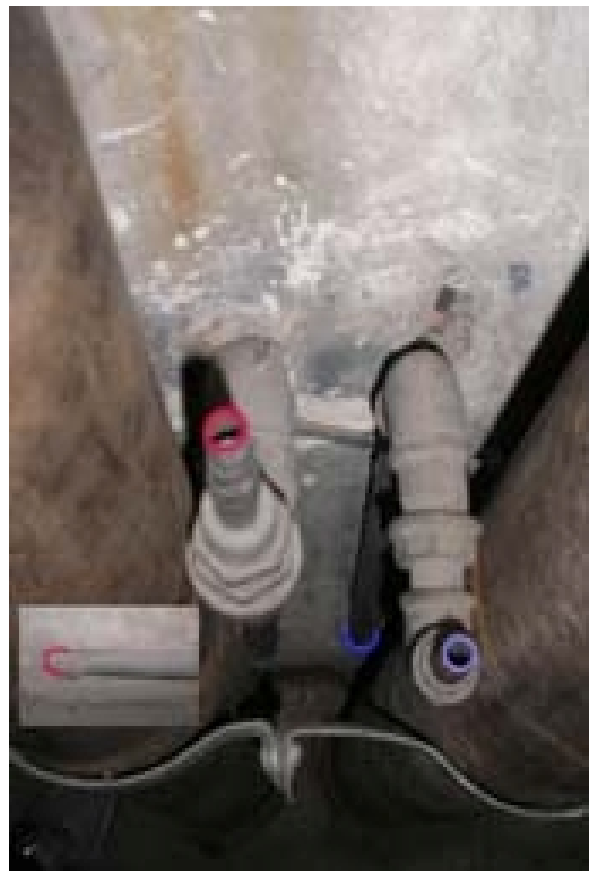

Obr. 20*) Pohled na linii pílí z opačné strany. Efekt sv tlosti je p idán um le pro p ehlednost.

„ESESMAŇSKÁ KABINA“

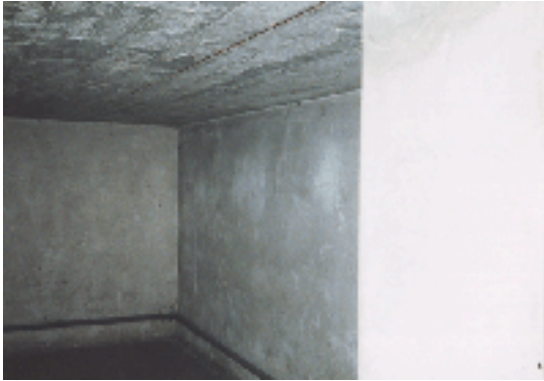

Obr. 21*) Kabina s lahvemi se stla eným kyslí níkem uhelnatým, ze které je otvor proražen pouze do komory B1.

Obr. 22*) Zp sob zavedení trubek do komor A a B1. Modrý krouček ozna uje ústí epu na hadici vedoucí z pravé bomby se stla eným CO. Modrý p lkruh dole pak ozna uje místo zapašt ní trubky do st ny komory B1. Ervený krouček ozna uje ventilový ep pro hadici z levé bomby a vložený detail se týká zapašt ní trubky do k. A.

KOMORA „B1“ (I)

Obr. 27*) Interiér komory B1.

Obr. 28*) Otvor, jímž mohly být do komory vha-
zovány granule cyklonu B.

Obr. 29*) Náhled do komory B1 z roku 2005, kdy
v ní ještě byla tabule ze šedesátých let.

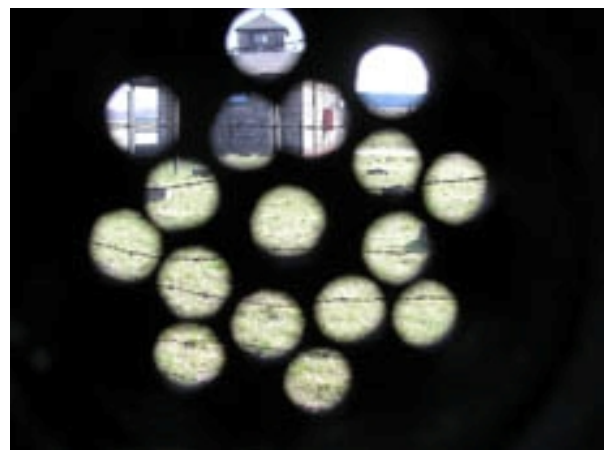

Obr. 30*) Náhled do komory B1 o p t let pozd ji po
odstran ní tabule a s instalovaným sklem.

KOMORA „B2“ (II)

Obr. 31*) Druhá polovina p epažené komory s vchodem
zven í, komora B2. Expozice z roku 2007.

Obr. 32*) Pohled skrz pr zor otev ených dve í komory
B2. Unikátní expoziice z roku 2007.

KOMORA „A“ (III)

Obr. 23*) Velká plynová komora A v bunkru adaptována k použití cyklonu B pro odšívování šatstva a pro užití kyslíku uhlíkatého, jenž byl veden trubkou vpravo nad podlahou. Modré skvrny jsou stopami po úincích cyklonu B, b ezen 2007.

Obr. 24*) Tatáž komora o t i roky pozd ji. Všimn te ná si, že zadní dve e jsou zcela dov ené a zajišt né. Z komory byla odstran na typická tabule ze šedesátých let.

Obr. 25*) Komora A v roce 2000 s dnes již zastaralou tabulí a prostým dřevným zábradlím ve vchod .

Obr. 26*) Komora A v roce 2010 s moderní instalovanou sklen nou tabulí ve vchod .

„Mezipolí I“ se starým (malým) krematoriem

Obr. 33) Mezipolí I.*

Obr. 34) Pohled na budovu starého krematoria.*

Obr. 35) Budova starého krematoria.*

Obr. 36) Reparační práce probíhající uvnitř.*

Obr. 37) Jedna ze dvou pecí starého krematoria.*

Obr. 38) Vnitřek pece ze starého krematoria.*

Obr. 39, 40) Na území někdejšího vápencového dolu v Krempjeckém lese, kde byli hromadně popraveni, pohřbíváni a později i páleni lidé, zejména v zóně z několika kilometrů vzdáleného tábora na Majdanku.*

„Nové krematorium“ vedle V.pole

Obr. 41*) Nové krematorium.

Obr. 42*) Nové krematorium s Lublinem v pozadí.

Obr. 43)** Autor s organizátory lublinského filmového festivalu Rozstaje Europy v exekuci místnosti nového krematoria, b ezen 2007.

Obr. 44*) Otvor ve strop mární a exekuci místnosti v novém krematoriu zde mohl být vyražen z propagandistických pohnutek, aby bylo dosaženo dojmu, že i tato místnost byla plynovou komorou.

Obr. 45*) Stará tabule v exekuci místnosti nového krematoria z roku 2000.

Obr. 46*) Místnost vedle pti pecí, kde m l šéf krematoria Muhsfeldt svou kancelá a malou koupelnu.

Obr. 47*) P t pecí v novém krematoriu.
Stav k roku 2005.

Obr. 48§) Vyho elé krematorium s celkov spálenými
d ev nými st nami, léto 1944.
(http://www.majdanek.eu/images/media/majdanek_zarys/0055a.jpg)

Ostatní

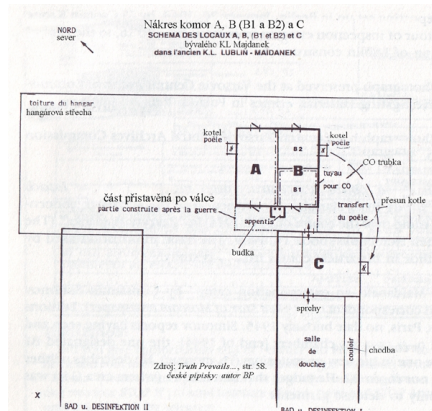
Obr. 49*) Na sv tle zvýrazn ném míst se zhruba na-
cházet Rosengarten.

Obr. 50*) erven vyzna enými okny (N°42) mohl G.
Gröner sledovat d ní kolem bunkru.

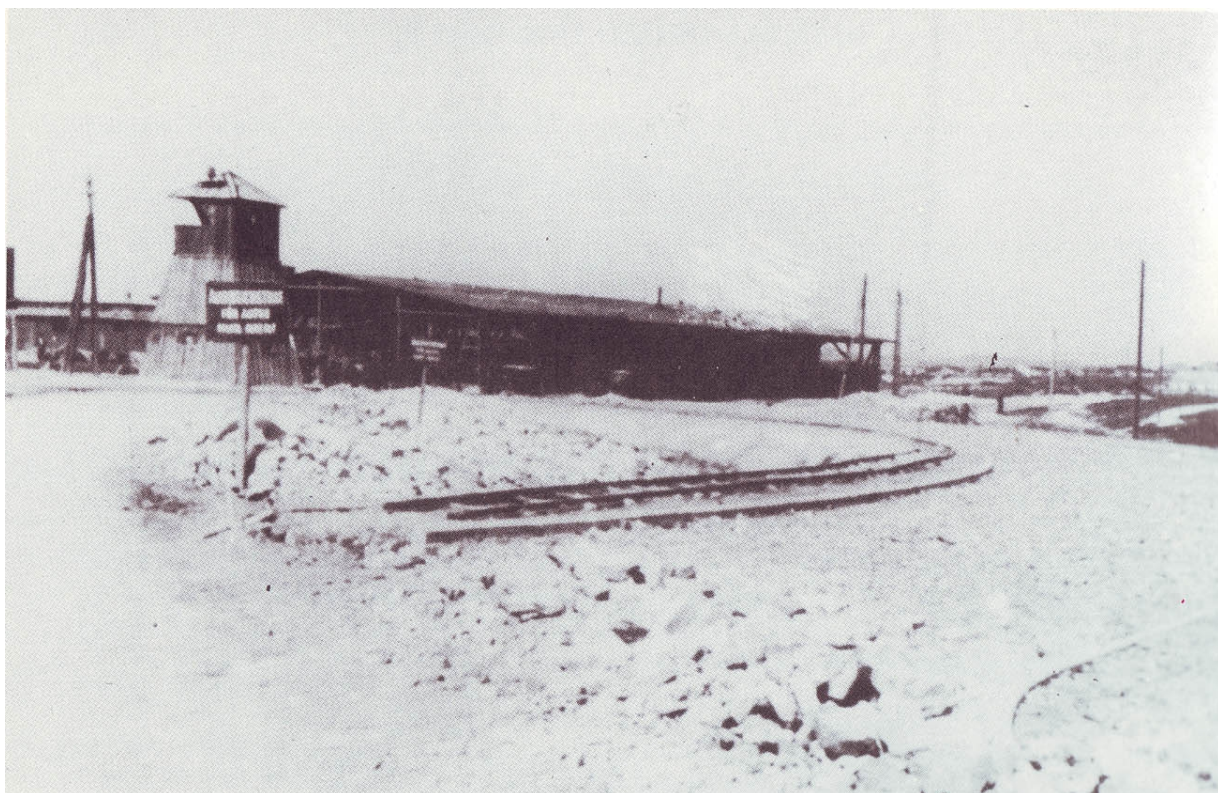
Obr. 51*) N kterou ze spár v podélné, zvýrazn né st -
n ženského baráku N°42 sledoval Gröner selekce na
vyzna eném Rosengarten.

Obr. 52[±]) Na nákrese z Pressacovy studie je patrný
d raz na p esun kotle z oblasti B do oblasti C a to na-
prsto v souladu s jeho teorií.
- eské vysv tlivky byly importovány autorem BP.
(Shapiro, Shelly, ed., Truth Prevails: Demolishing Holocaust Denial:
the end of „The Leuchter Report“, New York 1990, str. 58.)

Obr. 53°) Snímek z Kranzovy knihy *Extermination*, který je datován na léto 1942 (summer of 1942). (KRANZ, Tomasz, *Extermination of Jews at the Majdanek concentration camp*. Lublin : Pa stwowe Muzeum na Majdanku, 2007, sekce Illustrations).

Obr. 54) Snímek z knihy *Majdanek 41-44*, který znázorňuje celkový pohled na píštěl, zastřešující oblast s bunkrem. Nalevo od strážní věže se táhne blok N°41: takovýto pohled je pro funkční období majdanského vyhlazovacího sektoru charakteristický a dnešnímu návštěvníkovi se již nenaskytne. (MENCL, Tadeusz (ed.) a kol. autor , *Majdanek 1941-1944*. 1. vyd. Lublin : Wydawnictwo Lubelskie, 1991, sekce Budowa obozu 1942-1943 R., str. 2.)

Legenda k příloze:

* snímky z autorova osobního archivu – fotograf Michal Chocholatý (autor)

snímky z autorova osobního archivu – fotograf Jiří Strnad

§ http://www.majdanek.eu/images/media/majdanek_zarys/0051.jpg

http://www.majdanek.eu/images/media/majdanek_zarys/0055a.jpg

± SHAPIRO, Shelly (ed.), *Truth Prevails: Demolishing Holocaust Denial: the end of „The Leuchter Report“*. 1. vyd. New York : The Beate Klarsfeld Foundation, 1990, str. 58.

° KRANZ, Tomasz, *Extermination of Jews at the Majdanek concentration camp*. Lublin : Pa stwowe Muzeum na Majdanku, 2007, sekce Illustrations.

MENCL, Tadeusz (ed.) a kol. autor , *Majdanek 1941-1944*. 1. vyd. Lublin : Wydawnictwo Lubelskie, 1991, obrazová sekce Budowa obozu 1942-1943 R., str. 2.

Název práce v českém jazyce: Plynové komory v KL Lublin ve světle poválečného bádání
Název práce v anglickém jazyce: Gas chambers in KL Lublin in the postwar historiography
Jméno a příjmení autora: Michal CHOCHOLATÝ
Studovaný obor: Historické vědy (HS), historie
Forma studia: Kombinovaná
Vedoucí práce: PhDr. Michal Pullmann, Ph.D.
Celkový počet běžných stran: 91
Počet normostran vlastního textu: 89
Celkový počet znaků včetně mezer: 214 587
Počet znaků vlastního textu včetně mezer: 160 043
Rok odevzdání práce: 2012